

ADMINISTRATĪVĀ UN KRIMINĀLĀ JUSTĪCIJA

JŪLIJS
AUGUSTS /2017
SEPTEMBRIS

Nr. 3 (80)

Baltijas Starptautiskās akadēmijas
zinātniski teorētisks žurnāls

Galvenais redaktors

Dr.iur. Dainis Mežulis

Redakcijas kolēģija

Dr.iur. Petrus C.van Duyne (Nīderlande)

Dr.habil.iur. Jans Vidackis (Polija)

Dr.habil.iur. Viktors Justickis (Lietuva)

Dr.iur. Kristians Arbaiters (Vācija)

Dr.iur. Anatolijs Volobujevs (Ukraina)

Dr.iur. Larisa Beļajeva (Krievija)

Dr.iur. Petro Bilenčuks (Ukraina)

Dr.habil.iur. Jāns Huiks (Igaunija)

Jur.zin.kand. Vladimirs Rudņevs (Krievija)

Dr.iur. Valērijs Bužors (Moldova)

Dr.phil. Dilip K. Das (ASV)

Dr.iur. Risto Pullats (Igaunija)

Ph.D. Cveta Markova (Bulgārija)

Dr.iur. Vladimirs Žuravels (Ukraina)

Dr.iur. Sandra Kaija (Latvija)

Dr.iur. Ārija Meikališa (Latvija)

Dr.iur. Vitolds Zahars (Latvija)

Dr.habil.iur. Osvalds Joksts (Latvija)

Dr.iur. Aivars Endziņš (Latvija)

Dr.iur. Jānis Načisčionis (Latvija)

Dr.iur. Jānis Baumanis (Latvija)

Dr.iur. Ivars Kronis (Latvija)

Dr.habil.phil. Ivans Vedins (Latvija)

Dr.philol. Jeļena Bescennaja (Latvija)

Literārā redaktore

Dr.philol. Jeļena Bescennaja

Izgatavots

SIA "Petrovskis un Ko"

Vāka autore

Anita Dimante

Visi raksti ir recenzēti atbilstoši

Latvijas Zinātnes padomes prasībām.

Recenzijas ir pieejamas žurnāla redakcijā.

*Autoru viedoklis var nesakrist
ar redakcijas kolēģijas viedokli.*

Par faktu pareizību atbild rakstu autori.

SATURS

Z. Indrikovs Žurnālam *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* – 20 5

Kriminālistikas un operatīvās darbības teorijas apakšnozare

A. Zīle Latentu papillārliņiju rakstu pēdu vizualizēšanas un
izņemšanas iespējas no miruša cilvēka ādas.
Eksperimentālās sērijas rezultāti 12

Krimināltiesību apakšnozare

U. Krastiņš Komplicēta vienota noziedzīga nodarījuma
teorētiskie aspekti 24

S. Kaija Kriminālprocesuālo funkciju nodalīšana 32

M. Sumbarova Izmeklētāja kriminālprocesuālās darbības
aktuālie jautājumi 39

Valsts tiesību apakšnozare

**T. Jurkeviča,
K. Šmits** Pierādīšanas pienākums: pierādīšanas
standarta procesuālā izpratne 44

L. Beļajeva Nepilngadīgo likumpārkāpēju iestādes
Baltijā 19. gs. un 20 gs. sākumā 52

J. Zīle Nokavēts tiesiskums ir neīstenots tiesiskums 61

Z. Indrikovs Žurnālā 2004.-2017. gadā publicēto rakstu
tematiskais rādītājs (Nr.26.-80.) 66

Latvijas Zinātnes padomes lēmums Nr. 1–2–1
Rīgā, 2007. gada 23. janvārī

Latvijas Zinātnes padome, pamatojoties uz Latvijas Republikas „Zinātniskās darbības likumu” (19.05.2005.) un „Latvijas Zinātnes padomes nolikumu” (LR MK Noteikumi Nr. 383, 09.05.2006.), nolemj iekļaut LZZP Vispāratzīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā žurnāla „Administratīvā un Kriminālā Justīcija” trīs sadaļas: krimināltiesības, policijas tiesības, kriminālistika un operatīvās darbības teorija.

Latvijas Zinātnes padomes priekšsēdētājs akadēmiķis **J. Ekmanis**

Mūsu adrese

Baltijas Starptautiskās
akadēmijas izdevums
Reģ. apl. Nr.000702194

Lomonosova iela 4, Rīga, Latvija, LV-1019
e-pasts: justicija@bsa.edu.lv
Tālr./fakss: 67100242

CONTENT

- Z. Indrikovs** 20th anniversary of the founding
of Journal Administrative and Criminal Justice

Department of Criminalistics and the Theory of Investigation Activities

- A. Zīle** Possibilities of recovery and visualization of latent papillae pattern prints from
the skin of a dead person. Results of a series of experiments

Department of Criminal Law

- U. Krastiņš** Theoretical aspects of complex (unitary) criminal offence
- S. Kaija** The separation of criminal procedural functions
- M. Sumbarova** Actual questions about investigator's work in Latvian Criminal Procedure

Department of Public Law

- T. Jurkeviča,**
K. Šmits Burden of proof: procedural understanding of standard of proof
- L.I. Beljaeva** Institutions for juvenile offenders in the Baltic (19th and early 20th century)
- J. Zīle** Justice delayed is justice denied
- Z. Indrikovs** Thematic index of articles published in 2004-2017 (No. 26-80)

СОДЕРЖАНИЕ

З. Индриковс Журналу *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* – 20

Отрасль криминалистики и теории оперативной деятельности

А. Зиле Возможности визуализации и изъятия латентных следов папиллярных узоров с кожи умершего человека. Результаты серии экспериментов

Отрасль уголовного права

У. Крастиньш Теоретические аспекты понятия сложного отдельного преступного деяния

С. Кайя Разделение уголовно-процессуальных функций

М. Сумбарова Актуальные вопросы, связанные с деятельностью следователя, в уголовном процессе Латвии

Отрасль государственного права

Т. Юркевича,

К. Шмитс Обязанность доказывания:
процессуальное понимание стандарта доказывания

Л.И. Беляева Учреждения для детей-правонарушителей в Балтии (XIX – нач. XX в.)

Я. Зиле Несвоевременное правосудие – неосуществленное правосудие

З. Индриковс Тематический указатель статей, опубликованных в журнале в 2004-2017 гг. (№ 26-80)

NOZĪMĪGAS GADSKĀRTAS

Pirms 20 gadiem, proti, 1997. gadā asoc. prof. Dr. iur. Zenons Indrikovs iedvesmoja **Latvijas Policijas akadēmijas** vadību jauna juridiska zinātniski teorētiska žurnāla radīšanai. Likās ļoti nozīmīgi attīstīt zinātni nacionālajai drošībai svarīgu tiesību jomu pilnveidei. Arī **Latvijas Zinātnes padome** uzskatīja šādu virzienu par atbalstāmu, un žurnāla sadaļas: krimināltiesības, policijas tiesības, kriminālistikas un operatīvās darbības teorija kopš 2007. gada ir iekļautas LZP Vispārārtzīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā.

Dažu politiķu destruktīvā rīcība iznīcināja valsts iestāžu darbinieku izglītības sistēmas izveidē ieguldīto darbu. Policijas akadēmija tika slēgta. Šodien redzams, ka tas ir atstājis tikai negatīvu iespaidu uz dažu valsts iestāžu darbinieku profesionālo sagatavotību, tieši skarot arī drošības aspektus. Ar akadēmijas slēgšanu zuda arī atbilstošo tiesību zinātnes jomu attīstības perspektīvas.

Tomēr tiesību zinātnei veltīta žurnāla nepieciešamība bija pašsaprotama privātai augstskolai – **Baltijas Starptautiskajai akadēmijai**, kas kopš 2010. gada ir uzņēmusies žurnāla izdošanu.

Šis ir žurnāla 80. numurs, un tas ir zīmīgs brīdis, lai pateiktos visiem, kuri ir bijuši saistīti ar žurnāla tapšanu un attīstību. Tēlaini izsakoties, Dr. iur. Zenons Indrikovs ir žurnāla radošais tēvs, žurnāla redaktori Dr. sc. ing. Ēriks Melnis, Dr. iur. Vitolds Zahars, Dr. iur. Sandra Kaija un Dr. philol. Jeļena Bescennaja ir ieguldījuši daudz fiziskās un gara enerģijas, lai žurnāls elpotu. Redkolēģijas locekļi Dr. iur. Aivars Endziņš, Dr. iur. Jānis Načisčionis, Dr. habil. iur. Osvalds Joksts, Dr. iur. Jānis Baumanis, Dr. iur. Ivars Kronis pašreizējā ziedo savu laiku un radošās idejas žurnāla attīstībai. Žurnāls bija arī profesora Dr. habil. iur. Anrija Kavaliera un profesora Dr. iur. Ziedoņa Raga sirdslieta. Izdevniecība SIA "Petrovskis un Ko" gādā, lai žurnāls ieraudzītu dienas gaismu. Žurnāla rakstu autori piepilda žurnālu ar garīgo, zinātnisko saturu, un jācer, ka žurnāls ir ļāvis radoši augt arī autoriem. Protams, mums svarīgi ir arī žurnāla abonenti un lasītāji ar kritiku un atsaucību, ja žurnālā izdevies atrast noderīgo.

Vienlaikus ar žurnāla gadskārtu mēs atzīmējam arī lielākās Baltijas valstu privātās augstskolas **Baltijas Starptautiskās akadēmijas dibināšanas 25. gadadienu**. Šajā laikā Latvijas un citu valstu tautsaimniecībai sagatavoti aptuveni 34 000 kvalificētu speciālistu.

Baltijas Starptautiskās akadēmijas dibināšanas pirmsākumi meklējami 1989. gadā, kad radās Rīgas Humanitārā institūta koncepcija. Koncepcijas īstenošanai 1990. gada 27. jūnijā tika radīts īpašs institūta fonds. Akadēmijas pirmais nosaukums bija Baltijas

krievu institūts (BKI), tādā veidā akcentējot izglītības starptautisko raksturu. Jaunās augstskolas piedāvātā izglītība bija ļoti pieprasīta, un jau pirmajos gados strauji pieauga studējošo skaits. Institūts kļuva par lielāko privāto augstskolu ne vien Baltijas valstīs, bet arī Ziemeļeiropā.

Kopš augstskolas izveidošanas tās dibinātāji rūpējās par studiju procesa materiāli-tehniskā un informatīvi-metodiskā nodrošinājuma pilnveidi. Sākotnēji augstskola atradās ēkā Piedrujas ielā 3, bet, pieaugot studentu skaitam, tika iegādāta un rekonstruēta ēka Lomonosova ielā 4 un vēlāk arī Lomonosova ielā 1. 25 gadu laikā augstskolas telpu platība ir palielinājusies 45 reizes. Vienlaikus tika radītas mūsdienīgi aprīkotas zinātniskās bibliotēkas, datorklases, specializētas auditorijas, laboratorijas un kultūras centri.

Pakāpeniski ir pieaudzis arī akreditēto studiju programmu skaits, un šobrīd Latvijas ar ārvalstu studentiem tiek piedāvātas mācības 32 bakalaura, maģistra un doktora programmās. Studijas notiek ne vien Rīgā, bet arī akadēmijas filiālēs Daugavpilī, Liepājā, Ventspilī, Jelgavā, Rēzeknē, Jēkabpilī un Smiltēnē.

Studentu, īpaši ārvalstu, skaita pieaugums noteica nepieciešamību koriģēt augstskolas statusu. 2006. gadā institūts tika pārdēvēts par Baltijas Starptautisko akadēmiju. Augstskola ieguva augsto akadēmijas statusu, jo vairāk nekā 60 procentiem pasniedzēju ir doktora zinātniskais grāds. Akadēmijas struktūrā iekļāvās arī Baltijas psiholoģijas un menedžmenta institūts un Grāmatvedības un finanšu koledža. Baltijas Starptautiskajā akadēmijā darbojas Sociālo un humanitāro problēmu zinātniski pētnieciskais institūts, doktorantūra ekonomikā un juridiskajā zinātnē un profesoru padome.

Akadēmijas prioritāte ir studiju procesa pilnveide. Šim mērķim tiek pilnveidota studiju programmu kvalitāte, celta pasniedzēju profesionalitāte, arvien vairāk tiek piesaistīti viesprofesori no Zviedrijas, Vācijas, Čehijas, Polijas, Ukrainas un Krievijas. Ievērojami pieaug mūsu akadēmijas studentu iespējas daļu studiju īstenot Eiropas Savienības augstskolās, jo *Erasmus* programmu ir nomainījusi plašāka studentu apmaiņas programma *Erasmus +*.

Šie un citi pasākumi ļauj Baltijas Starptautiskajai akadēmijai perspektīvā ievērojami celt Latvijas tautsaimniecībai nepieciešamo speciālistu kvalitāti, kā arī nostiprināt augstskolas pozīcijas līdzās vadošajām Eiropas augstskolām.

Baltijas Starptautiskā akadēmija ar pārliecību raugās nākotnē, nodrošinot profesionālas, inovācijās balstītas studijas.

ŽURNĀLAM ADMINISTRATĪVĀ UN KRIMINĀLĀ JUSTĪCIJA – 20

Dr. iur. Zenons Indrikovs,

Daugavpils Universitātes asociētais profesors, Latvija

Šogad žurnālam *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* aprit 20 gadi, vienlaicīgi lasītāji saņem tā 80. numuru. Tas nozīmē, ka visus šos divdesmit gadus žurnāls iznāk regulāri – četri numuri katru gadu kopš 1997. gada decembra¹. Raksta mērķis ir apkopot publikācijas un izvērtēt žurnāla satura atbilstību dibinātāja un izdevēju (Latvijas Policijas akadēmijas un Baltijas starptautiskās akadēmijas) noteiktajiem mērķiem.

Žurnālu nodibināja un uzsāka izdot 1997. gadā Latvijas Policijas akadēmija², lai nodrošinātu iespēju akadēmiskajam personālam un studējošajiem (maģistrantiem un doktorantiem) publicēt zinātnisko pētījumu rezultātus, jo tajā laikā Latvijā netika izdots neviens juridiskais žurnāls³. Senāts noteica, ka redakcijas kolēģijai jānodrošina prioritāte publikācijām akadēmijas darbības pamatvirzienos: juridiskās zinātnes krimināltiesību apakšnozarei (krimināltiesības, kriminālprocesuālās tiesības, sodu izpildes tiesības, kriminoloģija), kriminālistikas un operatīvās darbības teorijas apakšnozarei (kriminālistika, operatīvās darbības teorija) un policijas tiesību apakšnozarei. Akadēmijas studiju darba nodrošināšanai bija nepieciešami pētījumi arī citās juridiskās zinātnes apakšnozarēs – tiesību teorijas un vēstures (valsts un tiesību vēsture, valsts teorija, tiesību teorija), valsts tiesību (konstitucionālās tiesības, administratīvās tiesības, pašvaldību tiesības, administratīvās procesuālās tiesības, administratīvo pārkāpumu tiesības un administratīvo pārkāpumu procesuālās tiesības, arī šo tiesību salīdzinājums ar attiecīgām citu valstu tiesībām), starptautisko tiesību un civiltiesību apakšnozarēs, kā arī citās zinātnes nozarēs – filozofijā (ētika, loģika), medicīnā (tiesu medicīna, tiesu psihiatrija), militārajā zinātnē, pedagoģijā (augstskolas pedagoģija), politoloģijā, psiholoģijā, socioloģijā, vadībizinātnē, vides zinātnē. Visās šajās nozarēs un apakšnozarēs žurnālos ir atsevišķi raksti par problēmām, kuras cieši saistītas ar policijas, ieslodzījuma vietu robežsardzes un citu valsts pārvaldes un pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu darbību.

Par žurnāla tapšanas iemesliem un gaitu, par tā attīstības pirmajiem desmit gadiem ir vairākas publikācijas⁴, tāpēc autors šo darbības periodu analizēs tikai tajos gadījumos, ja tajā nav skarti kaut kādi būtiski jautājumi vispār, vai arī autora skatījumā tie būtu jāanalizē detalizētāk.

Žurnālu pirmajos 12 gados (1997.–2009. gads, Nr. 1.–49.) izdeva Latvijas Policijas akadēmija⁵, kopš 2010. gada izdevējs ir Baltijas Starptautiskā akadēmija (Nr. 50.–80.). Sākotnēji žurnāla redakcijas kolēģijas sastāvu veidoja tikai Latvijas Policijas akadēmijas tiesību zinātņu habilitētie doktori un doktori, bet 2000.–2001. gadā redakcijas kolēģijā tika iekļauti arī augsti kvalificēti speciālisti jurisprudencē gan no Latvijas tiesību aizsardzības iestādēm un augstskolām, gan no ārvalstu augstskolām⁶. Redkolēģijas sastāvs palika nemainīgs visā pirmā galvenā redaktora darbības laikā (1997.–2003.); otrais galvenais redaktors Dr. sc. ing. Ēriks Melnis (2004.–2005.) un trešais galvenais redaktors Dr. iur. Vitolds Zahars (2006.–2008.) papildināja kolēģiju⁷, kas deva iespēju veikt vispusīgāku iesniegto rakstu recenzēšanu. Tas deva arī iespēju Latvijas Zinātnes padomei 2007. gada janvārī žurnāla trīs sadaļas (policijas tiesības, kriminālistika un operatīvās darbības teorija, krimināltiesības) iekļaut Vispārārtīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā⁸. Tas nozīmē, ka žurnālā var publicēt tikai recenzētus zinātniskos rakstus, žurnālam jābūt ISSN kodam, starptautiskai redkolēģijai (ārvalstu zinātniekiem jāveido kolēģijas vairākums), tas jāizplata arī ārvalstīs un jāpublicē ārvalstu zinātnieku raksti⁹. Ceturtais (2008.–2014.) žurnāla galvenais redaktors Dr. iur. Sandra Kaija (Kazaka) un piektais (pašreizējais) galvenais redaktors Dr. iur. Dainis Mežulis redakcijas kolēģijas sastāvu būtiski nav mainījuši¹⁰.

Atzīstamu ieguldījumu žurnāla veidošanā un izdošanā veica redakcijas sekretāri Mg. iur. Ilona Kronberga (Nr. 1.–16.) un Mg. philol. Zigurds Fogels (Nr. 17.–56.), literārie redaktori Dipl. philol. Silvija Ernštreite (Nr. 39.–53.) un Dr. philol.

Jeļena Bescennaja (no Nr. 54). Žurnāla dizainu veidoja Anita Dimante un Solvita Frišmane.

Redakcijas kolēģijām neizdevās (it sevišķi sākuma periodā) izveidot stabilu satura rādītāja struktūru. Veidojot 2003. gadā 1.–25. numuros publicēto rakstu tematisko rādītāju, autors vadījās no tiesību nozarēm¹¹ (jāatzīst, ka neveiksmīgi), bet nevis no zinātņu nozarēm (pamatā no juridiskās zinātnes apakšnozarēm), kas dotu iespēju ērtāk un ātrāk sameklēt pētījumam nepieciešamās publikācijas. Kopš žurnāla izdevējs ir Baltijas Starptautiskā akadēmija (no 2010. gada), satura rādītājs tiek veidots pēc juridiskās zinātnes apakšnozarēm, dodot prioritāti apakšnozarēm, pētījumi kurās ir iekļauti Latvijas zinātnes padomes Vispārātzīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā (krimināltiesību apakšnozare; kriminālistikas un operatīvās darbības teorijas apakšnozare; policijas tiesību apakšnozare), tomēr vēlāk tiek pieļautas neprecizitātes juridiskās zinātnes apakšnozaru nosaukumos¹². Autora skatījumā žurnāla saturu ieteicams veidot sekojošā secībā: vispirms raksti sadaļās, kuri tiek iekļauti Latvijas Zinātnes padomes Vispārātzīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā (krimināltiesību apakšnozare; kriminālistikas un operatīvās darbības teorijas apakšnozare; policijas tiesību apakšnozare); tālāk seko raksti sadaļās, kuras atbilst juridiskās zinātnes apakšnozarēm tajā secībā, kādā tos sakārtojusi Latvijas Zinātnes padome (tiesību teorijas un vēstures apakšnozare; civiltiesību apakšnozare; valsts tiesību apakšnozare; starptautisko tiesību apakšnozare)¹³.

Žurnāla satura rādītājs pirmajos 12 numuros tika veidots piecās valodās: pirmajā lappusē latviešu valodā, norādot autoru, raksta nosaukumu un raksta atrašanās vietu žurnālā (lappuses), otrajā lappusē angļu, franču, krievu un vācu valodās – tikai autors un raksta nosaukums; ar 13. numuru (2000. gads) vairāk netiek tulkots satura rādītājs franču valodā. Pirmajos 15 numuros visi ārvalstu autoru darbi tika tulkoti latviešu valodā, bet žurnāla 16. numurā (2001. gads) iekļauts pirmais raksts svešvalodā – angļu valodā ar plašu anotāciju latviešu valodā; 19. numurā (2002. gads) – raksts krievu valodā ar anotācijām latviešu un angļu valodās; Latvijas autora pirmais raksts svešvalodā (vācu valodā) iespiests žurnāla 21. numurā (2002. gads) ar plašām anotācijām krievu un latviešu valodās; pozitīvi, ka satura rādītāja (1. lpp.) tekstā šie raksti angļu un vācu valodās norādīti oriģinālvalodās, tomēr tālākajos žurnāla izdevumos šī aizsāktā tradīcija nav izmantota, kas lasītājiem apgrūtina sameklēt

nepieciešamo informāciju, jo nav saprotams, kādā valodā ir raksts un vai šo valodu lasītājs pārvalda. Satura rādītāju varētu veidot rakstu oriģinālvalodās (autors, raksta nosaukums), bet aiz raksta nosaukuma iekavās dot tā tulkojumu latviešu valodā, atsakoties no satura rādītājiem angļu, krievu un vācu valodās, kas izslēgtu kļūdas autoru vārda, uzvārda un raksta nosaukuma tulkojumos. No 2003. gada (sākot ar Nr. 24/25) jau katrā žurnāla numurā tiek iekļauti jau vairāki raksti svešvalodās (pamatā angļu un/vai krievu valodās).

Tikai 1999. gadā (Nr. 8) redkolēģija izvirzīja prasību iesniegt rakstus ar anotācijām angļu, vācu un krievu valodās, bet reāli šo prasību ieviešana prasīja vairākus gadus. Detalizētas un precīzākas prasības uz iesniedzamā raksta saturu, apjomu, struktūru un noformējumu žurnāla redkolēģija noteica 42. numurā (2008. gads); tika noteikta arī iespējamā raksta valoda (latviešu, angļu, vācu vai krievu) un iesniegšanas kārtība. Autoram līdz ar rakstu bija jāiesniedz atsauksme vai recenzija. Vēlākajos gados tika precizētas šīs prasības.

Šogad Latvijas un ārvalstu akadēmiskais personāls (pedagogi un pētnieki), studējošie un juristi praktiski saņem žurnāla 80. numuru. Divdesmit gados publicēti gandrīz 1000 raksti, kuru kopējais apjoms ir vairāk nekā 5,5 tūkstoši lappuses. Publikācijas pamatā atbilst dibinātāja un izdevēju nospraustajiem mērķiem un žurnāla nosaukumam. Vairāk nekā divas trešdaļas apjoma veido raksti, kuri tiek iekļauti Latvijas Zinātņu padomes Vispārātzīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā (skat. 1. tabulu).

Valsts tiesību apakšnozare pamatā pārstāvēta ar rakstiem konstitucionālajās un administratīvajās tiesībās (78 vai 80%), citas zinātnes nozares – ar rakstiem augstskolu pedagoģijā (36 vai 63%); žurnālā iespiesti 13 rakstu militārajās tiesībās (kamēr Latvijas Policijas akadēmijas kolledžu studiju programmās bija iekļauti militārās sagatavošanas studiju kursi). Sakarā ar Latvijas Policijas akadēmijas likvidēšanu un žurnāla izdevēja maiņu palielinājās publikāciju skaits un to apjoms civiltiesību apakšnozarē (no 21 līdz 33 rakstiem ar kopējo apjomu no 117 līdz 262 lappusēm)¹⁴, tika pārtraukta rakstu publicēšana citās zinātnes nozarēs, palika gandrīz nemainīgs publikāciju skaits krimināltiesību apakšnozarē (izņemot sodu izpildes tiesības), bet samazinājās kriminālistikā (no 77 līdz 17 rakstiem ar kopējo apjomu no 361 līdz 97 lappusēm), policijas tiesību apakšnozarē (no 110 līdz 37 rakstiem

Žurnāla 1.–78. numurā publicēto rakstu klasifikācija un apjoms

Juridiskās zinātnes apakšnozare, zinātnes nozare, citi	Rakstu skaits		Apjoms lappusēs	
	Skaits	%% no iekļautajiem LZP sarakstā	Skaits	%% no iekļautajiem LZP sarakstā
Krimināltiesību apakšnozare	381	57,9	2322	58,4
Kriminālistikas un operatīvās darbības teorijas apakšnozare	130	19,8	684	17,2
Policijas tiesību apakšnozare	147	22,3	963	24,2
Kopā LZP iekļauto sarakstā	658	100,0	3979	100,0
Tiesību teorijas un vēstures apakšnozare	25	-	176	-
Civiltiesību apakšnozare	54	-	379	-
Valsts tiesību apakšnozare	98	-	624	-
Starptautisko tiesību apakšnozare	8	-	52	-
Citas zinātnes nozares	57	-	318	-
Recenzijas	4	-	10	-
Kopā neiekļautās LZP sarakstā	246	26,8*	1559	27,9*
Tiesu prakse	9	-	26	-
Personālijas	3	-	4	-
Normatīvo aktu projekti	2	-	24	-
Pavisam kopā	919	71,6	5592	71,2

*No kopējā publikāciju skaita

ar kopējo apjomu no 672 līdz 301 lappusei) un valsts tiesību apakšnozarē (no 72 līdz 26 rakstiem ar kopējo apjomu no 414 līdz 210 lappusēm), nav vairāk publikāciju citās zinātnes nozarēs, recenziju par izdotajām grāmatām, par zinātniekiem, kuri darbojas jurisprudences jomā (it sevišķi administratīvās un kriminālās justīcijas jomā). Publikāciju īpatsvars Latvijas Zinātnes padomes iekļauto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā sakarā ar izdevēja maiņu ir nedaudz samazinājies (izdoto žurnālu īpatsvars: LPA – 60,3%, BSA – 39,7%, rakstu skaits: LPA – 67,8%, BSA – 32,2%, toties pašreizējā izdevēja publicēto zinātnisko rakstu apjoms ir palielinājies (LPA – 60,8%, BSA – 39,2%), kas liecina par publikāciju kvalitātes uzlabošanu. Salīdzinošā analīze par publikācijām juridiskās zinātnes apakšnozarēs pēc žurnāla izdevēja dota 2. tabulā.

Žurnāla pastāvēšanas divdesmit gados ir

nomainījusies vesela autoru paaudze. Pirmajos sešos gados žurnāla publikācijas veidoja habilitētie zinātnu doktori profesori I. Bišers, J. Bojārs (LZA īstenais loceklis), R. Dombrovskis, A. Kavalieris, U. Krastiņš, E. Melķis, I. Vedins (LZA korespondētājloceklis) un zinātnu doktori V. Eglītis, A. Endziņš, A. Loskutovs, V. Liholaja, J. Načisčionis, A. Niedre, A. Rauhvarģers, A. Vilks, V. Zahars, augsti kvalificēti nozaru speciālisti A. Guļāns, V. Jākobsons, G. Kusiņš, G. Kūtris, J. Maizītis, M. Pūķis, J. Skrastiņš, V. Volksons, G. Zemribo, N. Zlakomanovs, Latvijas Policijas akadēmijas lektori un docenti ar maģistra akadēmisko grādu A. Garonskis, I. Kronberģa, L. Makans, M. Žeivots, ārvalstu zinātnu doktori E. Lodočkina, Dž. Makbraits, J. Makenzi, R. Masagutovs, V. Seljeverstovs, V. Sterna, D. Šerps, I. Šmarovs, R. Šulte, O. Trekmans u. c. Pēdējos desmit gados par

Žurnālā publicēto rakstu un to apjoma salīdzinājums pēc izdevēja

Zinātnes nozare, apakšnozare	Rakstu skaits			Apjoms lappusēs		
	LPA	BSA	Kopā	LPA	BSA	Kopā
Izdevējs						
Izdoto žurnālu skaits	47	31	78	47	31	78
%% no kopējā skaita	60,3%	39,7%	100%	60,3%	39,7%	100%
Krimināltiesību apakšnozare	236	145	381	1263	1059	2322
	61,9%	38,1%	100%	54,4%	45,6%	100,0%
Krimināltiesības	69	61	130	323	433	756
	53,1%	46,9%	100,0%	42,7%	57,3%	100,0%
Kriminālprocesuālās tiesības	90	62	152	556	468	1024
	59,2%	40,8%	100,0%	54,3%	45,7%	100,0%
Sodu izpildes tiesības	24	2	26	136	13	149
	92,3%	7,7%	100,0%	91,3%	8,7%	100,0%
Kriminoloģija	53	20	73	248	145	393
	72,6%	27,4%	100,0%	63,1%	36,9%	100,0%
Kriminālistikas un operatīvās darbības teorijas apakšnozare	100	30	130	484	200	684
	76,9%	23,1%	100%	70,8%	29,2%	100,0%
Kriminālistika	77	17	94	361	97	458
	81,9%	18,1%	100,0%	78,8%	21,2%	100,0%
Operatīvās darbības teorija	23	13	36	123	103	226
	63,9%	36,1%	100,0%	54,4%	45,5%	100,0%
Policijas tiesību apakšnozare	110	37	147	672	301	963
	74,8%	25,2%	100,0%	68,7%	31,3%	100,0%
Kopā LZP iekļauto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā	446	212	658	2419	1560	3979
	67,8%	32,2%	100,0%	60,8%	39,2%	100,0%
Tiesību teorijas un vēstures apakšnozare	16	9	25	107	69	176
	64%	36%	100%	60,8%	39,2%	100%
Civiltiesību apakšnozare	21	33	54	117	262	379
	38,9%	61,1%	100%	30,9%	69,1%	100%
Valsts tiesību apakšnozare	72	26	98	414	210	624
	73,5%	26,5%	100%	66,3%	33,7%	100%
Starptautisko tiesību apakšnozare	5	3	8	36	24	60
	62,5%	37,5%	100%	60%	40%	100%
Citas zinātnes nozares	57	-	57	318	-	318
	100%	-	100%	100%	-	100%

aktīviem žurnāla autoriem kļuvuši tiesību doktori un tiesību nozares speciālisti J. Baumanis, G. Belihā, I. Bulgakova, M. Gabrāns, A. Gabrieljans, J. Groma, A. Judins, S. Kaija (Kazaka), A. Kipāne, A. Kriviņš, A. Lieljuksis, D. Mežulis, A. Persidskis, M. Sumbarova, I. Širvanova, J. Teivāns-Treinovskis, Ē. Treļš, V. Zeppa-Priedīte (krimināltiesību apakšnozare), J. Ivančiks, S. Silārāja (kriminālistikas un operatīvās darbības teorijas apakšnozare), K. Bite, A. Feldmanis, A. Matvejevs, Ē. Treļš (Policijas tiesību apakšnozare), A. Baikovs, D. Klimkevičute, V. Reingolds (civiltiesību apakšnozare), A. Dreiblatens, V. Sinkevičus (valsts tiesību apakšnozare) un daudzi citi Latvijas un ārvalstu pētnieki

juridiskajā zinātnē. Vairāk nekā divdesmit rakstu autoriem publikācijas žurnālā ir veicinājušas tiesību doktora grāda iegūšanu juridiskajā zinātnē.

Autors izveidoja žurnālā 2004.-2017. gadā (Nr. 26.-80.) publicēto rakstu tematisko rādītāju pēc juridiskās zinātnes apakšnozarēm: vispirms iekļaujot rakstus tajās juridiskās zinātnes apakšnozarēs, kuras Latvijas Zinātnes padome ir iekļāvusi Vispārāzīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā (atbilstoši žurnāla redkolēģijas noteiktajai prioritātei); tālāk seko apakšnozares secībā, kādā tās sakārtojusi Latvijas Zinātnes padome; tematisko rādītāju noslēdz raksti citās zinātnes nozarēs. Žurnālā publicēto

rakstu tematiskais rādītājs palīdzēs pētniekiem (akadēmiskajam personālam un studējošajiem, citiem interesantiem) vieglāk sameklēt nepieciešamo informāciju attiecīgajā juridiskās zinātnes apakšnozarē un tiesību nozarē.

Secinājumi

Visus divdesmit gadus žurnāla redakcijas kolēģija ir nodrošinājusi kvalitatīvas publikācijas atbilstoši izdevēju noteiktajiem mērķiem un Latvijas Zinātnes padomes prasībām. Izdevēju maiņa nav iespaidojusi žurnāla publikāciju daudzpusību un kvalitāti. Vairāk nekā 70% veido publikācijas,

kuras tiek iekļautas Latvijas Zinātnes padomes Vispārztīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā. Pamatā *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* ir vienīgais žurnāls Latvijā, kas vēl regulāri publicē pētījumus juridiskās zinātnes kriminālistikas un operatīvās darbības teorijas apakšnozarē un policijas tiesību apakšnozarē, kaut gan publikāciju skaits un apjoms sarūk pēc Latvijas Policijas akadēmijas likvidācijas, jo nevienā nacionālajā augstskolā nav studiju un/vai zinātniskās pētniecības struktūrvienību šajā jomā.

Atsauces

- ¹ Pirmajā gadā (1997.) izdots viens žurnāla numurs, bet nākošajos gados – katrā četri, tai skaitā 2003.–2004., 2009., 2011. un 2016. gadā iznāca arī dubultie (apvienotie) žurnāla numuri (22/23, 24/25, 26/27, 28/29, 46/47, 48/49, 55/56 un 74/75) sakarā ar galvenā redaktora, izdevēja vai redakcijas sekretāra nomaiņu.
- ² Latvijas Policijas akadēmijas Senāta 1997. gada lēmums Nr. 66/4 „Par žurnāla izdošanu” (reģistrācijas apliecība Nr.000702194). Senāts noteica žurnāla apjomu (64 lappuses A-4 formātā), regularitāti (reizi ceturksnī) un apstiprināja redakcijas kolēģiju, kurā iekļāva tikai Latvijas zinātniekus (galvenais redaktors Dr. iur. Zenons Indrikovs; redakcijas kolēģija – Dr. habil. iur. Osvalds Joksts, Dr. habil. iur. Anrijs Kavalieris, Dr. iur. Ārija Meikališa, Dr. iur. Jānis Načisčionis; redakcijas sekretāre – Mg. iur. Ilona Kronberga).
- ³ Izdevums „Jurista Vārds” tika dibināts 1995. gada 21. aprīlī kā Latvijas Republikas oficiālā laikraksta „Latvijas Vēstnesis” tematiskā lappuse; no 2000. gada kļuva par „Latvijas Vēstneša” pielikumu brošūras formātā, bet tikai kopš 2003. gada – par patstāvīgu preses izdevumu ar autonomu redakciju. Joprojām žurnāls „Jurista Vārds” nav iekļauts Latvijas Zinātnes padomes Vispārztīto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā.
- ⁴ Indrikovs, Z. Ceļa vārdi: *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 1997, Nr.1, žurnāla vāka iekšējā lappuse; Indrikovs, Zenons. Latvijas Policijas akadēmijas attīstības pamatvirzieni 1998.–2005. gados. Turpat, 9.–16. lpp.; Kronberga, Ilona. Par Latvijas juristu žurnālu “Administratīvā un Kriminālā Justīcija”, *Latvijas Vēstnesis*, 1999, 21. janv., 10. lpp.; Kronberga, Ilona. Latvijas juristiem jauns žurnāls, *Izglītība un Kultūra*, 1999, 28. janv., 22. lpp.; Kronberga, Ilona. Žurnāls “Administratīvā un Kriminālā Justīcija” – atkal pie lasītājiem, *Latvijas Vēstnesis*, 2000, 10. febr., 7. lpp.; Indrikovs, Zenons. Par žurnālā publicēto, *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2003, Nr.3/4 (24/25), 129.–130. lpp.; Vasiljeva, Ina. Žurnālam “Administratīvā un Kriminālā Justīcija” 10 gadu jubileja, *Izglītība un Kultūra*, 2007, Nr.45, 9. lpp.; Zahars, Vitolds. Žurnālam “Administratīvā un Kriminālā Justīcija” 10 gadu jubileja, *Policijas Akadēmijas Vēstis*, 2007, Nr.56, 4. lpp.; Meikališa, Ā. Lai žurnālam plašāks skanējums!, *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2007, Nr.3 (40), 3. lpp.; Indrikovs, Zenons. Latvijas Policijas akadēmijai 25, *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2006, Nr. 97, 5. lpp.
- ⁵ Par Latvijas Policijas akadēmijas likvidāciju: Ministru kabineta 2009. gada 30. jūnija rīkojums Nr. 442. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=194578>. Sakarā ar Latvijas Policijas akadēmijas likvidāciju akadēmijas Senāts 2009. gada decembrī žurnāla *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* izdevniecības tiesības nodeva Baltijas Starptautiskajai akadēmijai (reģistrācijas apliecība Nr.000702194).
- ⁶ Senāts 2000. gadā redkolēģijā iekļāva Satversmes tiesas priekšsēdētāju Dr. iur. Aivaru Endziņu, Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētāja vietnieci Mg. iur. Viju Jākobsoni, Ieslodzījumu vietu pārvaldes priekšnieku Dr. iur. Vitoldu Zaharu, kā arī pirmos ārvalstu zinātniekus: Dr. habil. iur. Viktoru Justicki (Lietuva) un Dr. empirical penal sc. Petrus C. van Duyne (Nīderlande); 2001. gadā redakcijas kolēģijas sastāvu papildināja Latvijas Policijas akadēmijas Filozofijas katedras vadītājs

- profesors Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājloceklis Dr. habil. phil. Ivans Vedins, Militārās katedras vadītājs Dr. sc. ing. Ēriks Melnis un profesors no Polijas Dr. habil. iur. Jans Vidackis.
- ⁷ Par redkolēģijas locekļiem 2005. gadā kļuva Dr. iur. Ziedonis Rags (Latvijas Policijas akadēmija) un Dr. iur. Kristians Arbaiters (VFR), 2006. gadā – Dr. phil. Dilip K. Das (ASV) un Dr. iur. Kes Kvantens (Nīderlande) un 2008. gadā – Dr. philol. Jeļena Bescennaja.
- ⁸ Latvijas Zinātnes padomes 2007. gada 23. janvāra lēmums Nr. 1-2-1. *Latvijas Zinātnieks*, 2006, Nr. 3 (337).
- ⁹ Zinātnisko publikāciju klasifikācija: Latvijas Zinātnes padomes 2012. gada lēmums Nr. 32-2-1, 1.2. punkts. Pieejams: http://www.lzp.gov.lv/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=45&Itemid=51
- ¹⁰ Kopš 2010. gada redkolēģiju ir atstājuši Dr. iur. Z. Indrikovs, Dr. habil. iur. A. Kavalieris, Dr. iur. K. Kvantens, Dr. iur. Z. Rags un Dr. habil. iur. A. Sokolovs; redkolēģijā iekļauti – Dr. iur. Jānis Baumanis, Dr. iur. Ivars Kronis, Dr. iur. Risto Pullats (Igaunija) un Dr. phil. Cveta Markova (Bulgārija).
- ¹¹ Indrikovs, Zenons. Par žurnālā publicēto, *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2003, Nr.3/4 (24/25), 129.–130. lpp.; Žurnāla *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* 1997.–2003. gadā publicēto rakstu tematiskais rādītājs (1/1997 – 3-4/2003), turpat, 131.–144. lpp. Par 2004. gada publikācijām žurnālā jau veidots tematiskais rādītājs jau pa juridiskās zinātnes apakšnozarēm, noslēgumā pievienojot sadaļu „Vispārīgie jautājumi”, ko nevar atzīt par veiksmīgu, jo tāda nozare vai apakšnozare nepastāv. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2004, Nr.3/4, 117.–118. lpp.
- ¹² Pēdējos gados izdoto žurnālu satura rādītājā kā juridiskās zinātnes apakšnozares ir norādītas administratīvās tiesības (1 -2015, 1/2, 3, 4 – 2016), darba tiesības (1/2 – 2016), tiesību filozofija (3 – 2015), konstitucionālās tiesības (2 – 2015), kaut tās ir tiesību nozares, kuras attiecīgi iekļaujas juridiskās zinātnes valsts tiesību (administratīvās tiesības, darba tiesības – raksts pēc satura, konstitucionālās tiesības) vai tiesību teorijas un vēstures (tiesību filozofija) apakšnozarēs. Latvijas Zinātnes padome ir apstiprinājusi šādas juridiskās zinātnes apakšnozares: tiesību teorija un vēsture, civiltiesības, krimināltiesības, valsts tiesības, starptautiskās tiesības, kriminālistika un operatīvās darbības teorija, policijas tiesības. Latvijas Zinātnes padomes Zinātņu nozaru un apakšnozaru saraksts: apstiprināts LZP 1999. gada 16. novembra sēdē, lēmums Nr. 9–3-1 LZP 2012. gada 16. augusta protokola Nr. 29 redakcijā. Pieejams: http://www.lzp.gov.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=140&Itemid=88.
- ¹³ Izlemjot kuru rakstu iekļaut attiecīgajā sadaļā, būtu jāvadās no **Latvijas Zinātnes padomes Zinātņu nozaru un apakšnozaru anotācijām** (pieejams: http://www.lzp.gov.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=144&Itemid=51). Zinātniskie raksti tiesu varas institūciju tiesībās, pēc autora domām, būtu iekļaujami sadaļā „Valsts tiesību apakšnozare”, jo tiesu varas institūciju tiesības ir tiesību normu kopums, kas regulē attiecības, kuras nosaka tiesu sistēmu un tās darbības principus, kā arī tiesu sistēmai piederīgo (prokuroru, advokātu, notāru, tiesu izpildītāju) un ar tās darbību saistīto personu (institūciju – tiesu administrēšana, ar lietu izskatīšanu tiesā saistīto) kompetenci, t. i. viena valsts varas atzara kompetenci, darba organizāciju un principus. Līdz ar to pētniecība šajā neiekļaujas nedz civiltiesību apakšnozarē, nedz krimināltiesību apakšnozarē.
- ¹⁴ Tas izskaidrojams ar izdevēja (Baltijas Starptautiskās akadēmijas) pamatdarbības virziena nodrošināšanu.

Zusammenfassung

In dem Artikel „Der Zeitschrift ist 20“ setzt der Autor ein Ziel, die Publikationen zu verallgemeinern und die Übereinstimmung des Inhaltes der Zeitschrift mit den vom Gründer (Polizeiakademie Lettlands) und den Herausgebern der Zeitschrift (Polizeiakademie Lettlands und Baltische Internationale Akademie) festgelegten Zielen zu bewerten. Eine solche Analyse wurde in den zwanzig Jahren der Existenz der Zeitschrift nicht durchgeführt. In jedem von 80 Zeitschriftenheften stellte die Redaktion des Magazins qualitativ hochwertige Publikationen zur Verfügung, die den Aufgaben des Gründers und Verlegers sowie die Anforderungen des Wissenschaftsrates von Lettland völlig entsprechen. Die Veränderung der Verlage wirkte sich nicht auf die Universalität und Qualität der Publikationen

aus. Mehr als 70% der Publikationen sind in der Liste der allgemein anerkannten wissenschaftlichen Publikationen der wissenschaftlichen Auflagen des Wissenschaftsrates von Lettland enthalten. Die Zeitschrift *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* (Verwaltungs- und Strafjustiz) ist die einzige in Lettland, die regelmäßig die Forschung in den verschiedenen Teilbereichen der Rechtswissenschaft publiziert: Kriminalistik und Theorie der operativen Fahndungstätigkeit; Polizeirecht.

Аннотация

В статье автор ставит цель обобщить публикации и дать оценку соответствия содержания журнала целям, которые установил учредитель (Академия полиции Латвии) и издатели журнала (Академия полиции Латвии и Балтийская Международная академия). Такое исследование за двадцать лет существования журнала еще не проводилось. Редакционная коллегия в 80-ти номерах журнала обеспечила высококачественные публикации, которые соответствовали задачам, установленным учредителем и издателями, а также требованиям Совета Науки Латвии. Изменение издателей не повлияло на универсальность и качество публикаций. Более 70% составляют публикации разделов, которые включены в Список общепризнанных рецензируемых научных изданий Совета Науки Латвии. Журнал *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* (Административная и Криминальная Юстиция) является единственным в Латвии, который регулярно публикует исследования в подотраслях юридической науки: криминалистика и теория оперативно-розыскной деятельности, полицейское право.

KRIMINĀLISTIKAS UN OPERATĪVĀS DARBĪBAS TEORIJAS APAKŠNOZARE

LATENTU PAPILLĀRLĪNIJU RAKSTU PĒDU VIZUALIZĒŠANAS UN IZŅEMŠANAS IESPĒJAS NO MIRUŠA CILVĒKA ĀDAS. EKSPERIMENTĀLĀS SĒRIJAS REZULTĀTI

Mg. iur., Mg. Sc.TQM Aelita Zīle,

Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes lektore, Latvija

Ārvalstīs veiktie pētījumi, eksperimentālās sērijas un ārvalstu praksē apstiprinājušies pozitīvie gadījumi latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanā un izņemšanā no cilvēka ādas ir devuši vēl vienu iespēju noziedzīgu nodarījumu atklāšanā. Jāatzīst, ka situācija ir unikāla, jo cilvēka āda vienlaikus ir gan pēdu atstājējobjekts (papillārlīnijas), gan pēdu uztvērējobjekts (jebkura cita cilvēka ķermeņa daļa). Lai arī ārvalstu praksē ir bijuši pozitīvi gadījumi latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanā uz cilvēka ādas, tomēr vēl joprojām vērojama skeptiska attieksme par šo iespēju. Pēc autore domām, tas izskaidrojams ar to, ka pastāv vairāki būtiski faktori, kas ietekmē pēdu atstāšanu, saglabāšanos, vizualizēšanu un izņemšanu. Neskatoties uz to, ka periodiski tiek veiktas eksperimentālās sērijas šajā jomā un publicēti iegūtie rezultāti, autore tomēr uzskata, ka pirms latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanas un izņemšanas no miruša cilvēka ādas ieviešanas praksē būtu nepieciešams veikt eksperimentālo sēriju, veicot tās detalizētu aprakstu, apkopojot un izanalizējot iegūtos rezultātus gan teorētiskā, gan praktiskā aspektā. Tāpēc pirms eksperimentālās sērijas uzsākšanas autore detalizēti izanalizēja ārvalstīs veiktos pētījumus.

Piemēram, 2002. gada žurnālā „*Archiv für Kriminologie*” pētnieki Otomārs Lenerts, Silke Šonborna un Mihaels Bonerts aprakstīja laika periodā no 2000. gada aprīļa līdz 2001. gada maijam veikto eksperimentālo sēriju, kura tika veikta uz 10 vīriešu un 10 sieviešu līķiem, kuru vecums bija no trim mēnešiem līdz astoņdesmit sešiem gadiem. Viens no būtiskākajiem aspektiem papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanā ir laika periods no pēdu atstāšanas līdz pēdu vizualizēšanas uzsākšanai, tāpēc pēcnāves laiks, veicot eksperimentālo sēriju, variējas no sešām stundām līdz četrām dienām. Kopumā eksperimentālās sērijas laikā tika atstātas

486 eksperimentālās papillārlīniju rakstu pēdas, no kurām 150 pēdās varēja saskatīt papillārlīniju rakstu, bet savukārt 59 no šīm pēdām varēja izmantot tālākai izpētei ar mērķi izmantot šīs pēdas personas identifikācijai¹.

Projekta AGIS JLS/2006/AGIS/042(30-CE-0 080807/00-07) „*Latenti pirkstu nospiedumi un DNS uz cilvēka ādas*”, kura partneri bija Dānija, Lielbritānija, Austrija un Vācija, ietvaros laika periodā no 2006. gada novembra līdz 2008. gada novembrim uz 40 līķiem (18 vīrieši un 22 sievietes) vecumā no 15 līdz 98 gadiem tika atstāti 1000 pirkstu nospiedumi, katrā dalībvalstī – 250 pirkstu nospiedumi². Lai pielāgotu līķa ķermeņa temperatūru apkārtējās vides temperatūrai, pirms pirkstu nospiedumu atstāšanas līķi tika izņemti no leduskapja, protokolā norādot, ka pirkstu nospiedumi tiek atstāti uz sausas ādas un ķermeņa temperatūrai jābūt robežās no 13°C līdz 25°C. Pirkstu nospiedumi tika atstāti uz kāju pēdu virspuses, apakšstilba, augšstilba, apakšdelma un augšdelma. Atstājot pirkstu nospiedumus, kontakts bija stingrs un ilga dažas sekundes. Pirms nospieduma atstāšanas donors savus pirkstus parīvēja gar pieri un kaklu, lai pārliecinātos, ka pirksti pārklāti ar sviedru-tauku vielu. Atstāto nospiedumu izņemšana tika uzsākta pēc 30 līdz 60 minūtēm pēc to atstāšanas. Eksperimenta rezultātā no 1000 eksperimentāli atstātajiem pirkstu nospiedumiem 91 nospiedums tika atzīts par derīgu personas identifikācijai pirms tā pārkopēšanas uz izņemšanas aģenta, savukārt pēc pārkopēšanas uz izņemšanas aģenta par derīgiem personas identifikācijai tika atzīti 65 pirkstu nospiedumi, savukārt 407 nospiedumus pirms pārkopēšanas uz izņemšanas aģenta un 340 nospiedumus pēc pārkopēšanas uz izņemšanas aģenta varēja izmantot DNS izpētei³.

Pētnieki V.C. Sampsons un K. Sampsona rakstā

“Latentu pirkstu nospiedumu iegūšana no cilvēku ādas” norāda prakses piemērus, kad no miruša cilvēka ādas izdevies izņemt personas identifikācijai derīgas papillārlīniju rakstu pēdas.

1993. gada 14. decembrī Amerikas Savienoto Valstu Ziemeļkarolīnas pilsētas Greensboro kapsētas teritorijā tika atrasts nozieguma upura ķermenis. Izmantojot sasildītu foto papīra transfēra līdzekli un novietojot to uz atdzēsēta ķermeņa aukstā vidē, tika izņemta daļēja delnas papillārlīniju rakstu pēda no upura augšstilba iekšējās puses. Transfēra līdzeklis nogādāts kontrolētā siltā vidē, atstāts uz 8 stundām, pēc tam apstrādāta uz tā pārkopētā pēda. 1994. gada februārī Amerikas Savienoto Valstu Floridas štata Maiami pilsētas atkritumos tika atrasts spāniska izskata vīrieša liķis. Izmantojot sasildītu foto papīru kā transfēra līdzekli un novietojot to uz atdzēsēta ķermeņa vidē ar temperatūru 50° F (10°C) no upura ādas potīšu rajonā tika pārkopētas divas daļējas delnas papillārlīniju rakstu pēdas. 1994. gada novembrī Amerikas Savienoto Valstu dienvidaustrumos tuksnesī tika atrasts nozieguma upura liķis. Izmantojot Ziploc kvartas (aptuveni viena litra) izmēra saldētavas maisiņu kā transfēra materiālu, no upura kakla ādas virsmas tika izņemtas kreisās rokas īkšķa un pirksta papillārlīniju raksta pēdas. 1994. gada 17. decembrī Amerikas Savienoto Valstu Floridas štata Maiami pilsētā tika atrasts seksuālā vardarbībā cietušas sievietes liķis. Izmantojot vēsu KromeKote papīru, uz upura ādas virsmas augšstilba iekšpusē tika izņemta pirksta papillārlīniju raksta pēda. 1994. gada 25. decembrī Amerikas Savienoto Valstu Floridas štata Maiami pilsētā notika iebrukums mājā, izdarot laupīšanu un slepkavību. No noslepkavotās sievietes labās rokas augšējās daļas ārējās puses tika izņemta pirksta papillārlīniju raksta pēda. Pēda tika izņemta, izmantojot sasildītu foto papīru kā transfēra līdzekli un novietojot to uz atdzēsēta ķermeņa aukstā vidē⁴.

Ar mērķi noskaidrot latentu papillārlīniju rakstu pēdu veidošanās iespējamību uz miruša cilvēka ādas, šo pēdu vizualizēšanas un izņemšanas iespējamību, kā arī, apzinot adhēzijas un izņemšanas aģentu kombinācijas un to iespējas, autore sadarbībā ar Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centru un Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldi veica eksperimentālo sēriju.

Eksperimentālās sērijas ietvaros laika posmā no 2017. gada jūnija līdz 2017. gada augustam uz 43 mirušu cilvēku ādas tika atstātas 1419 latentes papillārlīniju rakstu pēdas. No 43 mirušajiem 33 bija vīrieši vecumā no 25 līdz 81 gadam un 10 sievietes vecumā no 37 līdz 95 gadiem. Eksperimentālās

papillārlīniju rakstu pēdas tika atstātas laika periodā no 24 līdz 96 stundām pēc nāves iestāšanās uz sekojošām ķermeņa daļām: kakla, pleciem, rokas augšdelma un apakšdelma, kājas augšstilba un apakšstilba, potīšu rajonā, krūškurvja, vēdera, gurniem. Ņemot vērā iepriekš veikto pētījumu rezultātus, pēdas pēc iespējas netika atstātas uz ķermeņa daļām ar apmatojumu, jo apmatojums ir kā starpslānis starp pēdu uztverošo objektu (ādu) un pēdu atstājējobjektu (papillārlīnijām). Pēdas tika atstātas imitējot satvēriena un uzspiediena pēdu veidošanās mehānismu ar kontakta ilgumu no 10 līdz 180 sekundēm, pielietojot mainīgu spiedienspēku pēdu atstāšanas brīdī. Papillārlīniju rakstu pēdas tika atstātas uz miruša cilvēka ādas dabīgā stāvoklī, proti, kāds tas bija nogādājot mirušo Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centrā. Eksperimenta laikā papillārlīniju rakstu pēdas tika atstātas ar dabīgo sviedru-tauku vielu un uz pirmatnējā (dabīgā) ādas stāvokļa (āda netika tīrīta un nomazgāta). Pēdas uz mirušā ķermeņa daļām tika atstātas ar donora dabīgo sviedru-tauku vielu, mākslīgi to nepapildinot ar sviedru-tauku vielu no citām donora ķermeņa daļām, piemēram, pieres, kakla. Tātad papillārlīniju rakstu pēdu veidošanās tika pielīdzināta dabīgajiem pēdu veidošanās apstākļiem. Tāpat arī donora (pēdu atstājēja) papillārlīnijas uz roku delnām un pirkstiem visa eksperimenta laikā ikdienā netika mākslīgi saudzētas, tās tika pakļautas dabīgajam berzes procesam, kā arī cita veida iedarbībai, piemēram, sadzīves ķīmijas iedarbībai. Tas nozīmē, ka gan miruša cilvēka ādas stāvoklis, gan donora roku (papillārlīniju) stāvoklis maksimāli tika pielīdzināts dabīgajiem apstākļiem.

Eksperimentāli atstāto latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanai tika pielietoti sekojoši BVDA (Holande) daktiloskopiskie pulveri (adhēzijas aģenti): melnais nemagnētiskais pulveris (Special Blower Black B-35000), melnais nemagnētiskais pulveris (Concentrated Blower Black B-34500), melnais nemagnētiskais pulveris (Swedish Black B-421000), melnais nemagnētiskais pulveris (Black Special B-34000), melnais magnētiskais pulveris (Magnetic Jet Black B-45100), pelēkais magnētiskais pulveris (Magnetic Grey B-46100). Pēdu apputeksnēšanai tika pielietota BVDA (Holande) Marabu spalvu ota ar pulvera konteineri un pulvera padeves mehānismu (Blower Brush with marabu feather B-52000) un magnētiskā ota (Strong Magnetic brush B-60100).

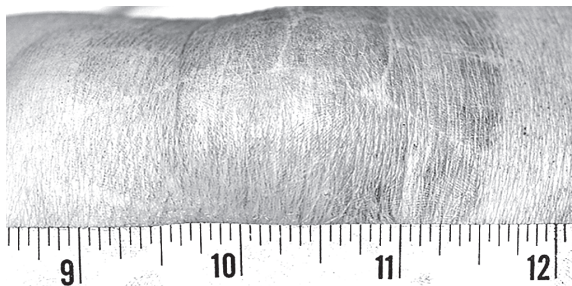
Savukārt vizualizēto pēdu pārkopēšanai tika pielietotas sekojošas gaišās daktiloskopiskās plēves (pēdu pārkopēšanas (izņemšanas) aģenti):

Kjell Carlsson Innovation AB (Zviedrija) Lifter (White) With Scale 143021, Lifter (White) With Scale 143023; BVDA (Holande) daktiloskopiskās plēves Instant lifters White B-23600, Instant lifters White B-23700, plēve mikrodaļiņu izņemšanai Microtrace tape C-103505, Fingerprint Lifters White B-14000; Remco (ASV) Latent Print Tape 2"x 360" LP-200, Latent Print Tape 3"x 360" LP-300; Sirchie (ASV) Fingerprint Lifting Tape Transparent 2"x360" No.144L2, Lifting Tape Clear 2"x60" No.144L2RJ; FOMA (Čehijas Republika) gaišā daktiloskopiskā plēve (Fingerprint lifter transparent); BVDA (Holande) Silikona pasta balta ar cietinātāju (White silicone with paste hardener C-1400), fotopapīrs daktiloskopiskās plēves uzklāšanai Fullcolor Fotopapīrs A4 glancēts Waterproof 480225FC250A420G, Sirchie (ASV) pašlīmējošais mēroglīnēns, polimērmateriāla lāpstiņa un polimērmateriāla paliktis silikona pastas un cietinātāja sajaukšanai.

Uzsākot eksperimentu, vispirms tika novērtēts mirušā ādas stāvoklis un izvēlētas ķermeņa daļas, uz kurām tiks atstātas eksperimentālās papillārlīniju rakstu pēdas, imitējot satvēriena vai uzspiediena pēdu veidošanās mehānismu. Pirms pēdu atstāšanas uz izvēlētajām ķermeņa daļām tika pielīmēts pašlīmējošais mēroglīnēns. Atstājot pēdas, tās tika atstātas arī uz lineāla daļas, ar mērķi novērtēt pēdu atstāšanas momentā uz donora rokām esošo dabīgo sviedru-tauku vielas pietiekamību pēdu atstāšanai, jo eksperimenta laikā tika konstatēts, ka uz lineāla daļas atstātās pēdas tika vizualizētas, bet uz ādas tās neatspoguļojās. Eksperimenta laikā tika konstatēti gadījumi, kad mirušā āda temperatūras izmaiņu rezultātā bija pārklājusies ar kondensātu. Tad pirms pēdu atstāšanas āda tika nosusināta ar papīra dvieli, saudzīgi dvieli pietuvinot ādai un stingri nepiespiežot, lai pēc iespējas saglabātu uz mirušā ādas esošo sviedru-tauku vielu. Vizualizētās papillārlīniju rakstu pēdas tika fotografētas.

1. fotoattēls

Uz mirušā cilvēka ceļa imitētā satvēriena pēda pēc vizualizēšanas ar daktiloskopisko pulveri Swedish Black

Eksperimenta laikā atstātās latentās papillārlīniju rakstu pēdas tika vizualizētas ar sešiem adhēzijas aģentiem, kuru nosaukumi un vizualizēto pēdu skaits norādīti tabulā. Kā redzams no eksperimenta rezultātiem, labākie adhēzijas aģenti latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanai bija trīs pulveri – Swedish Black, Black Special un Special Blower Black.

1. tabula

Eksperimenta laikā atstāto latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanai izvēlēto adhēzijas materiālu skaitliskā attiecība

Adhēzijas aģents	Vizualizēto papillārlīniju rakstu pēdu skaits
Special Blower Black B-35000	242
Concentrated Blower Black B-34500	86
Swedish Black B-421000	637
Black Special B-34000	252
Magnetic Jet Black B-45100	182
Magnetic Grey B-46100	20

Šo adhēzijas aģentu dominance izskaidrojama ar eksperimenta laikā konstatētajām īpašībām vienmērīgi apputeksnēt pēdu un vienlaikus neradīt spēcīgu fonu, kas padarītu vizualizēto pēdu vājāk saskatāmu. Pēdu vizualizēšanas gaitā šie pulveri klājās ļoti vienmērīgi, nepiesārņojot pēdas ar lieku pulvera daudzumu, bet vienlaikus uzrādot labas adhēzijas īpašības. Te gan jāmin, ka bija gadījumi, kad fona iekrāsojums tikai nedaudz atšķīrās no papillārlīniju iekrāsojuma, tomēr pēda netika pārklāta ar lieku pulvera daudzumu. Atstāto pēdu un fona līdzīgais iekrāsojums izskaidrojams ar to, ka pēdu uztvērējobjekts (mirušā āda) ir pārklāts ar dabīgo sviedru-tauku vielu tāpat kā donora pēdu atstājējobjekts (papillārlīnijas). Minētajā apstākļī izpaužas šī unikalitāte, ka cilvēka āda vienlaikus pilda divas funkcijas. Savukārt magnētiskajiem pulveriem bija ļoti izteiktas adhēzijas īpašības, tie radīja ļoti stipru fona iekrāsojumu, līdz ar ko apputeksnētās pēdas atspoguļojās kā tumši traipi. Arī strādājot ar Concentrated Blower Black pulveri bija līdzīgi rezultāti.

Pēc papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanas un fiksēšanas fotografējot, tās bija jāpārkopē uz izņemšanas aģenta. Eksperimenta gaitā tika pielietoti 12 izņemšanas aģenti, kuru nosaukumi un izņemto pēdu skaits norādīti tabulā. Kā dominējošie izņemšanas aģenti labākos rezultātus deva daktiloskopiskās plēves Gelantin Lifters White un Latent Print Tape 3"x 360" LP-300, kā arī silikona pasta White silicone with paste hardener.

2. tabula

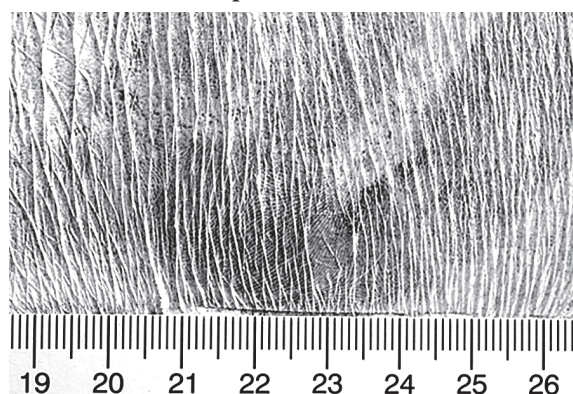
Eksperimenta laikā pārkopēto papillārlīniju rakstu pēdu izņemšanai izvēlēto materiālu pielietojuma skaitliskā attiecība

Pārkopēšanas (izņemšanas) aģents	Pārkopēto papillārlīniju rakstu pēdu skaits
Lifter (White) With Scale 143021	9
Lifter (White) With Scale 143023	22
Instant lifters White B-23600	53
Instant lifters White B-23700	61
Gelantin Lifters White (FOMA)	619
Latent Print Tape 2"x 360" LP-200	64
Fingerprint Lifting Tape Transparent 2"x360" No.144L2	9
Lifting Tape Clear 2"x60" No.144L2RJ	37
Fingerprint Lifters White B-14000	58
Microtrace tape C-103505	106
White silicone with paste hardener C-1400	151
Latent Print Tape 3"x 360" LP-300	120

Veicot vizualizēto pēdu pārkopēšanu, iezīmējās sekojošas izņemšanas materiālu īpašības. Ļoti labi rezultāti tika iegūti ar gaišo daktiloskopisko plēvi Gelantin Lifters White, jo tās emulsijas slānis un šīs plēves elastība uzklāšanas procesā ļāva blīvi piekļauties ķermeņa daļai, uz kuras bija vizualizētas latentās papillārlīniju rakstu pēdas. Vēl jāatzīmē, ka šī daktiloskopiskā plēve labi piekļāvās virsmai, bet emulsijas slānis nebija tik stiprs, lai, plēvi noņemot, tas sev paņemtu līdz atmirušā ādas slāņa daļiņas. Pēc autorei domām – šīs daktiloskopiskās plēves svārs (smagums) atvieglo izņemšanas aģenta uzklāšanu, nepielietojot papildu spiedienu, kas savukārt ļauj nepakļaut ādu liekai deformācijai. Arī gaišā daktiloskopiskā plēve Latent Print Tape 3"x 360" LP-300 ļāva labi pārkopēt pēdas, tomēr kā negatīvo īpašību varētu pieminēt to, ka šī plēve ir ļoti plāna un darbā ar to ir nepieciešamas lielākas iemaņas nekā ar Gelantin Lifters White. Tomēr daktiloskopiskajām plēvēm ir viena negatīvā iezīme: ar tām ir problemātiski strādāt uz tām ķermeņa daļām, kuru forma var mainīties vairākos virzienos, jo, piemēram, ar daktiloskopiskajām plēvēm var strādāt uz iespējami līdzenas virsmas un mikroreljefa, pretējā gadījumā var sabojāt vizualizēto pēdu kvalitāti. Uz tādām ķermeņa daļām kā celis un kakls būtu ieteicams kā izņemšanas aģentu izmantot silikona pastu White silicone with paste hardener, kuras īpašība ieņemt tās virsmas formu, uz kuras to uzklāj, ļauj pārkopēt pēdu no ļoti problemātiskām vietām, piemēram, ceļa locītavas daļas. Pēdu veidošanās procesā šīs locītavas āda var tikt deformēta, līdz ar ko papillārlīnijas var atspoguļoties arī ādas mikroreljefa iedobēs.

2. fotoattēls

Uz ceļa locītavas daļas atstātā papillārlīniju raksta pēda, kas vizualizēta ar daktiloskopisko pulveri Swedish Black un pārkopēta uz silikona pastas White silicone with paste hardener

**Izvēlēto adhēzijas aģentu un izņemšanas aģentu kombinācijas attiecībā
pret papillārlīniju rakstu pēdu novērtējumu un skaitu**

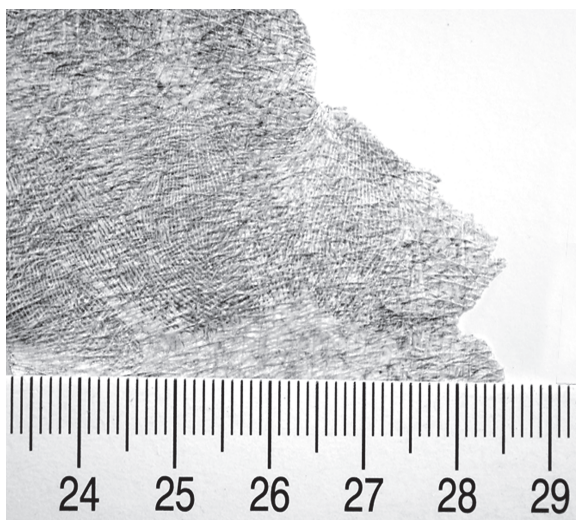
Izvēlēto adhēzijas aģentu un izņemšanas aģentu kombinācijas	Papillārlīniju rakstu pēdu skaits	Atstāto pēdu skaits	Personas identi- fikācijai derīgo pēdu skaits	Personas identi- fikācijai nederīgo pēdu skaits \ elimi- nācija	Norāde uz pieskārienu/forma
Special Blower Black B-35000 Microtrace tape C-103505	8	-	-	8	
Special Blower Black B-35000 Gelatin Lifters White (FOMA)	66	9	11	32	
Special Blower Black B-35000 Fingerprint Lifters White B-14000	6	-	3	2	
Special Blower Black B-35000 Instant lifters White B-23600	16	1	1	10	
Special Blower Black B-35000 Instant lifters White B-23700	6	-	2	-	
Special Blower Black B-35000 Latent Print Tape 3"x 360" LP-300	4	-	2	-	
Special Blower Black B-35000 Fingerprint Lifters White B-14000	9	-	-	8	
Special Blower Black B-35000 Fingerprint Lifting Tape Transparent 2"x360" No.144L2	7	-	-	7	
Concentrated Blower Black B-34500 Gelatin Lifters White (FOMA)	8	-	-	7	
Concentrated Blower Black B-34500 White silicone with paste hardener C-1400	6	-	2	2	
Concentrated Blower Black B-34500 Fingerprint Lifters White B-14000	4	-	-	3	
Swedish Black B-421000 Gelatin Lifters White (FOMA)	96	4	8	62	
Swedish Black B-421000 Latent Print Tape 3"x 360" LP-300	6	-	4	-	
Swedish Black B-421000 White silicone with paste hardener C-1400	101	21	26	32	
Swedish Black B-421000 Fingerprint Lifters White B-14000	7	-	-	3	
Black Special B-34000 Gelatin Lifters White (FOMA)	15	-	-	12	
Black Special B-34000 White silicone with paste hardener C-1400	22	2	7	8	
Black Special B-34000 Fingerprint Lifters White B-14000	5	-	-	4	
Black Special B-34000 Latent Print Tape 3"x 360" LP-300	4	-	-	2	

Līdz ar augstāk minēto eksperimenta gaitā iezīmējās adhēzijas un izņemšanas aģentu kombinācijas, kuru pielietojums ļāva iegūt personas identifikācijai derīgas papillārlīniju rakstu pēdas, personas identifikācijai nederīgas papillārlīniju rakstu pēdas (eliminācija⁵), norādi uz pieskārienu (kontakta).

Šajā tabulā iezīmējās trīs dominējošās adhēzijas un izņemšanas aģentu kombinācijas, kuras eksperimenta laikā deva vislabākos rezultātus. Jāatzīmē, ka šīs eksperimenta laikā konstatētās kombinācijas vienlīdz labus rezultātus deva visu trīs papillārlīniju rakstu pēdu novērtējumu ietvaros.

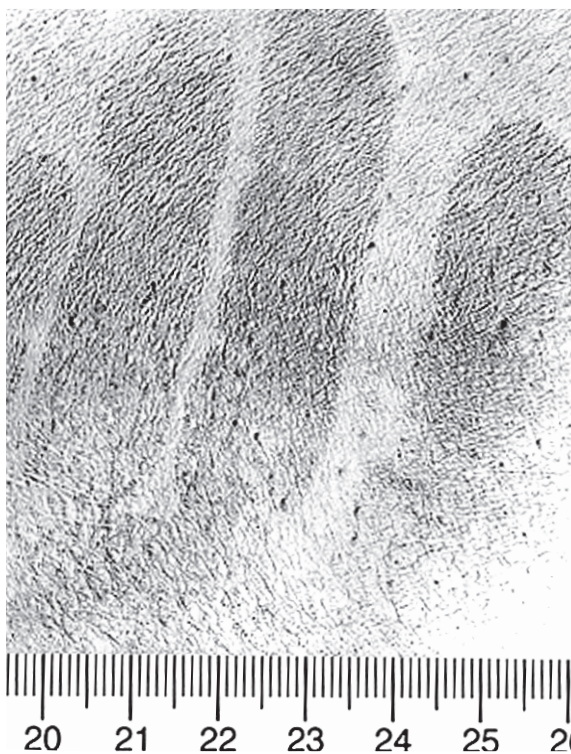
3. fotoattēls

Personas identifikācijai derīga papillārlīniju rakstu pēda, kas apputeksnēta ar daktiloskopisko pulveri Black Special un pārkopēta uz silikona pastas White silicone with paste hardener

4. fotoattēls

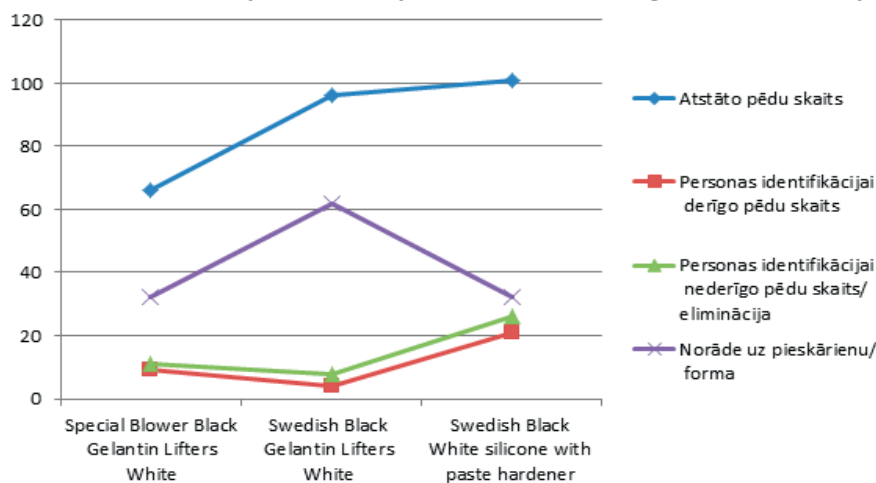
Pirkstu pēdas, kas norāda uz kontaktu, bet nav derīgas personas identifikācijai

Eksperimenta laikā katram izpētes objektam (mirušam cilvēkam) tika noformēts eksperimenta gaitas un iegūto rezultātu protokols (1. pielikums). Kopumā tika aizpildīti 43 protokoli. Protokolos tika norādītas arī ķermeņa daļas, uz kurām tika atstātas eksperimentālās papillārlīniju rakstu pēdas, līdz ar ko autore veica ķermeņa daļu un papillārlīniju rakstu pēdu novērtējuma attiecību izvērtējumu. Eksperimenta gaitā visvairāk

1. diagramma

Atstāto papillārlīniju rakstu pēdu un papillārlīniju rakstu pēdu novērtējuma grafiskā attiecība atkarībā no dominējošās adhēzijas un izņemšanas aģentu kombinācijas

4. tabula

Ķermeņa daļu un papillārlīniju rakstu pēdu novērtējuma attiecība

Ķermeņa daļa	Papillārlīniju rakstu pēdu skaits	Atstāto pēdu skaits	Personas identifikācijai derīgo pēdu skaits	Personas identifikācijai nederīgo pēdu skaits\ eliminācija	Norāde uz pieskārienu\ forma
Kakls		6	1	3	1
Labā un kreisā pleca daļa		13	2	-	5
Krūškurvja labā un kreisā puse		125	18	36	38
Vēdera daļa labā un kreisā puse		42	2	6	27
Labās un kreisās rokas augšdelms		47	3	3	24
Labās rokas apakšdelms		15	1	4	10
Labās un kreisās kājas augšstilbs		46	1	5	33
Labās un kreisās kājas apakšstilbs		14	-	-	12
Labās un kreisās kājas ceļa daļa		25	6	1	12
Labās un kreisās kājas potītes daļa		28	2	3	15
Labās un kreisās kājas pēdas virspuse		9	-	-	8
Labā un kreisā gurna daļa		30	1	5	17

papillārlīniju rakstu pēdas tika atstātas uz krūškurvja, labās un kreisās rokas augšdelma, labās un kreisās kājas augšstilba. Savukārt personas identifikācijai derīgās pēdas visvairāk tika vizualizētas un izņemtas no krūškurvja, labās un kreisās kājas ceļa locītavas daļas, labās un kreisās rokas augšdelma. Personas identifikācijai nederīgās pēdas lielākoties tika vizualizētas un izņemtas no krūškurvja, vēdera daļas, labās un kreisās kājas augšstilba. Savukārt norāde uz pieskārienu/ forma visvairāk bija konstatēta uz krūškurvja, vēdera daļas un labās un kreisās kājas augšstilba. No minētā varam secināt, ka tikai uz krūškurvja daļas atstātās pēdas ļauj konstatēt atstāto pēdu un pēdu novērtējuma proporcionālu attiecību. Attiecībā uz pārējām ķermeņa daļām šāda proporcionalitāte netika novērota.

Veicot eksperimenta rezultātu apkopojumu, autore pievērsa uzmanību arī dzimuma, vecuma un personas identifikācijai derīgo pēdu attiecībai. Lai uz ādas paliktu iespējamās papillārlīniju rakstu pēdas, ādai būtu jābūt gludai, sausai un bez apmatojuma. Tomēr veiktais apkopojums parādīja, ka katrs gadījums ir individuāls un pēdas meklējamas arī tad, ja teorētiski to atrašanās uz konkrētas ķermeņa daļas ir neiespējama.

5. tabula

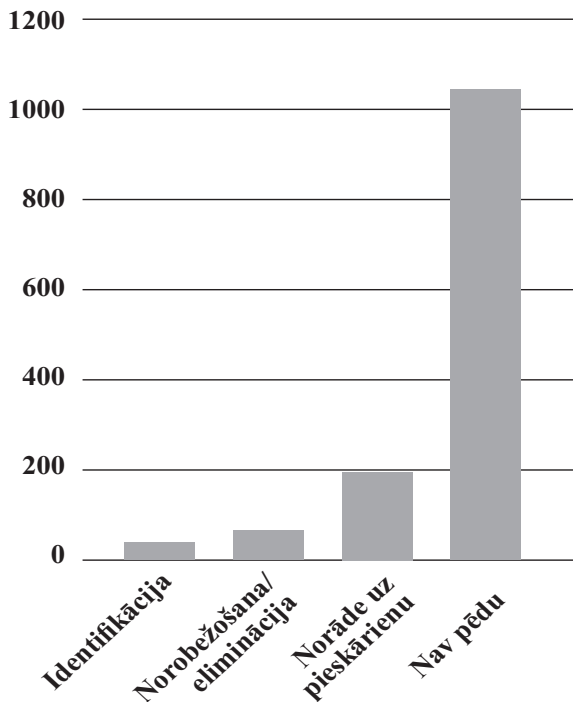
Eksperimenta rezultātā konstatētā dzimuma, vecuma un personas identifikācijai derīgo pēdu attiecība

Dzimums	Dzimšanas gads	Personas identifikācijai derīgo pēdu skaits
Sieviete	1980	1
	1938	1
	1922	8
Vīrietis	1988	6
	1983	2
	1979	7
	1978	2
	1975	1
	1973	5
	1970	2
	1947	1
	1938	1

Kopumā no eksperimenta laikā atstātajām 1419 latentajām papillārlīniju rakstu pēdām pēc to apputeksnēšanas ar adhēzijas aģentiem un

2. diagramma

**Vizualizēto papillārlīniju rakstu pēdu
izvērtējuma attiecību diagramma**

pārkopēšanas uz izņemšanas aģenta, izvērtēšana notika četrās kategorijās:

- identifikācija: 37 papillārlīniju rakstu pēdas tika atzītas par derīgām personas identifikācijai, jo tajās tika saskatīts pietiekams daudzums papillārlīniju rakstu sevišķo pazīmju, kas savukārt izveido šo pazīmju individuālo kopumu;
- norobežošana/eliminācija: 66 papillārlīniju rakstu pēdās bija atspoguļojies papillārlīniju raksts, bet tajās esošās papillārlīniju raksta sevišķās pazīmes nebija atspoguļojušās

pietiekamā daudzumā, lai pēdas atzītu par derīgām personas identifikācijai;

- norāde uz pieskārienu: 202 pēdās atspoguļojās pirkstu falangu un delnas forma, bet papillārlīniju raksts nebija atspoguļojies;
- nav pēdu: savukārt 1114 eksperimentāli atstātās pēdas netika saskatītas.

Pēc veiktā eksperimenta rezultātu apkopojuma un analīzes autore secina, ka pētījuma mērķis tika sasniegts. Eksperimenta laikā tika noskaidroti dominējošie adhēzijas aģenti – Swedish Black, Black Special un Special Blower Black un dominējošie izņemšanas aģenti – daktiloskopiskās plēves Gelantin Lifters White un Latent Print Tape 3”x 360” LP-300, kā arī silikona pasta White silicone with paste hardener. Tāpat tika apzinātas dominējošo vizualizēšanas un izņemšanas aģentu kombinācijas – Special Blower Black un Gelantin Lifters White, Swedish Black un Gelantin Lifters White, Swedish Black un White silicone with paste hardener. Eksperimenta gaitā tika noskaidrotas tās ķermeņa daļas uz kurām ir lielākas iespējas vizualizēt un izņemt personas identifikācijai derīgas papillārlīniju rakstu pēdas. Tika apzināta arī dzimuma, vecuma un personas identifikācijai derīgo pēdu attiecība. Pēc autores domām, eksperimenta rezultāti varēja būt labāki, tomēr, jāņem vērā, ka papillārlīniju rakstu pēdas tika atstātas ar dabīgo sviedru-tauku vielu uz pirmatnējā (dabīgā) ādas stāvokļa (āda netika tīrīta un nomazgāta). Donora dabīgā sviedru-tauku viela uz papillārlīnijām netika mākslīgi papildināta ar sviedru-tauku vielu no citām donora ķermeņa daļām, piemēram, pieres, kakla. Gan miruša cilvēka ādas stāvoklis, gan donora roku (papillārlīniju) stāvoklis maksimāli tika pielīdzināts dabīgajiem apstākļiem.

Atsauces

- ¹ Lenertz O., Schönborn S., Bohnert M. Daktyloskopische Spuren auf menschlicher Haut – Ergebnisse einer praxisorientierten Versuchreihe. Archiv für Kriminologie. 2002, 210:129–138.
- ² Färber D., Seul A., Weisser H.J., Bohnert M. Recovery of Latent Fingerprints and DNA on Human Skin. Journal of Forensic Sciences. 2010, Vol. 55., pp. 1457–1461.
- ³ AGIS Project – Final Report JLS/2006/AGIS/042 (30 – CE – 0080807/00 – 07). Latent Fingerprints and DNA on Human Skin. Bundeskriminalamt (German Federal Criminal Police) Central Services Division, ZD 31 – Crime Scene Unit, Weisbaden. 2009.
- ⁴ Sampson W.C., Sampson K.L. Recovery of Latent Prints from Human Skin. Journal of Forensic Identification, 2005, 362–379.
- ⁵ Eliminācija – fr. *élimination*; lat. *eliminare* – izdzīt, izslēgšana, izstumšana, atmešana, izskaušana. Andersone A., Čerņevska I., Kalniņa I., Nātiņa D., Puriņa R., Vjaterē L. Svešvārdu vārdnīca. 2008. 225. lpp.

Eksperimenta gaitas un iegūto rezultātu protokols Nr.41-28.08.2017.

Līķis

Dzimums	Vecums	Iespējamais nāves iestāšanās datums	Nogādāts VTMEC / datums
Siev.	1922	27.08.2017.	27.08.2017.

Ādas stāvoklis

Tīra x	Netīra	Bez apmatojuma x	Ar apmatojumu	Gluda	Krunkaina x	Sausa x	Mitra
-----------	--------	---------------------	---------------	-------	----------------	------------	-------

Rezultāti

Izņemšanas aģenta Nr.	Latentas papillāriņņu rakstu pēdas izvietojuma vieta uz ķermeņa	Pēdu veidošanās mehānisms (pieskāriens, satvēriens, uzspiediens)/ kontakta ilgums	Latentas papillāriņņu rakstu pēdas atstāšanas laiks	Latentas papillāriņņu rakstu pēdas apstrādes laiks	Latentas papillāriņņu rakstu pēdas vizualizēšanas metode	Adhēzijas aģents/ ma-teriāls	Izņemšanas aģents/ ma-teriāls	Rezultāts pēc latentas papillāriņņu rakstu pēdas vizualizēšanas +/-	Rezultāts pēc latentas papillāriņņu rakstu pēdas izņemšanas +/-	Atsiāto pēdu skaits
41.1.	Kakla priekš-puse	120 sek.	28.08.2017. plkst. no 10.00 -11.00	28.08.2017. plkst.11.30	aputeksnēšana	Swedish Black B-421000	White silicone with paste hardener C-1400	-	-	3
41.2.	Krūškurvja labā puse virs krūtis	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.11.40	-/-	-/-	Lifter (White) With Scale 143023	-	-	4
41.3.	Labās rokas augšdelma priekšpuse	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.11.50	-/-	-/-	White silicone with paste hardener C-1400	1 pēda (-) 2 pēdas - forma	1 pēda (-) 2 pēdas - forma	4
41.4.	Labās rokas apakšdelma priekšpuse	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.12.00	-/-	-/-	Latent Print Tape 3”x 360” LP-300	-	-	4

41.5.	Labās kājas augšstilba priekšpuse	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.12.10	-/-	-/-	White silicone with paste hardener C-1400	1 pēda (+) 1 pēda (-) 1 pēda - forma	1 pēda (+) 1 pēda (-) 1 pēda - forma	4
41.6.	Labās kājas ceļa daļa	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.12.20	-/-	-/-	White silicone with paste hardener C-1400	5 pēdas (+)	5 pēdas (+)	4 pirkstu un 1 delnas pēda
41.7.	Labās kājas potītes daļa	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.12.30	-/-	-/-	White silicone with paste hardener C-1400	1 pēda (+) 2 pēdas (-)	1 pēda (+) 2 pēdas (-)	3 pirkstu un 1 delnas pēda
41.8	Krūškurvja kreisā puse virs krūtīs	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.12.40	-/-	-/-	Latent Print Tape 3''x 360'' LP-300	-	-	4
41.9	Kreisās rokas augšdelma priekšpuse	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.12.50	-/-	-/-	Latent Print Tape 3''x 360'' LP-300	2 pēdas - forma	2 pēdas - forma	4
41.10	Kreisās rokas apakšdelma priekšpuse	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.13.00	-/-	-/-	Latent Print Tape 3''x 360'' LP-300	-	-	4
41.11	Kreisās kājas augšstilba iekšpuse	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.13.10	-/-	-/-	White silicone with paste hardener C-1400	4 pēdas (-)	4 pēdas (-)	4
41.12	Kreisās kājas ceļa daļa	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.13.20	-/-	-/-	White silicone with paste hardener C-1400	1 pēda (+) 3 pēdas - forma	1 pēda (+) 3 pēdas - forma	4 pirkstu un 1 delnas pēda
41.13	Kreisās kājas potītes rajons	-/-	-/-	28.08.2017. plkst.13.30	-/-	-/-	White silicone with paste hardener C-1400	1 pēda (-) 3 pēdas - forma	1 pēda (-) 3 pēdas - forma	4 pirkstu un 1 delnas pēda
										54

(+) – papillārliniju raksta pēda derīga personas identifikācijai (pēdā saskatāmas 12 vai vairāk papillārliniju raksta sevišķās pazīmes)
 (-) – papillārliniju raksta pēda nav derīga personas identifikācijai (pēdā saskatāmas mazāk par 12 papillārliniju raksta sevišķajām pazīmēm)
 forma – saskatāma pirkstu vai delnas forma, bet papillārliniju raksts nav saskatāms

Abstract

The aim of the experiment conducted by the author was to research and analyse the possibilities of leaving of latent papillae pattern prints on the skin of a dead person by natural sweat and grease substance, possibilities of transferring of them to papillae pattern prints (trace-leaving object) from other parts of the body without additional sweat and grease substance, as well as possibilities of recovery and visualization of these prints using combinations of different adhesive reagents and reagents used for their recovery.

In the framework of a series of experiments 1419 latent papillae pattern prints were deposited onto the skin of 43 dead persons. 33 of them were men aged 25 to 81 years and 10 women aged 37 to 95 years. Experimental papillae pattern prints were deposited onto such parts of the body: neck, shoulders, upper arm and forearm, thigh and shin, ankles, chest, abdomen and hips. Prints were deposited by simulating the mechanism of formation of grip and pressure prints. The length of the contact was from 10 to 180 seconds. Depositing them the variable crushing force was used.

After visualization and recovery of experimentally deposited latent papillae pattern prints 37 of them were recognized as valid for person identification, 66 prints contained papillae patterns, but there were not enough special features of papillae pattern to recognize them as valid for person identification. Shape of finger phalanges and palm was reflected in 202 prints, but 1114 experimentally deposited prints were not visible.

The summary of the results obtained during the experiment let to conclude that the most papillae pattern prints valid for person identification were deposited onto the left and right side of the chest – 18 prints, onto the knee part of the right and the left leg – 6 prints, but onto the right and left upper arm – 3 prints. Swedish Black B-421000 and White silicone with paste hardener C-1400 (21 prints valid for person identification), Special Blower Black B-35000 and Gelatin Lifters White (FOMA) (9 prints valid for person identification), Swedish Black B-421000 and Gelatin Lifters White (FOMA) (4 prints valid for person identification) were recognized as the best combinations of adhesive reagents and reagents used for recovery.

The results obtained during the experiment also let to conclude that:

- Microrelief of the skin (trace-perceiving object) does not always have an impact on the quality of a print;
- A victim's age and gender do not affect the quality of a print;
- There is no particular proportionality between the number of deposited prints and the number of prints valid for identification.

Аннотация

Целью проведенного автором эксперимента было исследовать возможность оставления латентных отпечатков папиллярных узоров на коже умершего человека посредством потожирового вещества, возможность их переноса без потожирового вещества с других частей тела на папиллярные узоры (следооставляющий объект), а также возможность визуализации и изъятия таких следов, используя комбинации различных адгезионных реагентов.

В рамках эксперимента на коже 43 умерших людей (33 из них были мужчинами в возрасте от 25 до 81 года, 10 – женщины в возрасте от 37 до 95 лет) было оставлено 1419 латентных следов папиллярных узоров. Экспериментальные следы папиллярных узоров были оставлены на таких частях тела, как шея, плечи, предплечье, голень и бедро, икры, грудная клетка, живот. Следы были оставлены посредством имитирования механизма формирования следов захвата и давления. Длительность контакта с кожей составляла от 10 до 180 секунд, а также была использована различная сила давления.

После визуализации и изъятия экспериментально оставленных латентных следов папиллярных узоров 37 из них были признаны годными для идентификации личности, в 66 из них отпечатался папиллярный узор, но отсутствовало достаточное количество особых признаков папиллярного узора для идентификации личности. Форма фаланг и ладони отпечатались в 202 следах, но в них отсутствовал папиллярный узор. В свою очередь, 1114 экспериментально оставленных следов не были обнаружены.

Обобщение результатов серии экспериментов позволило сделать вывод, что больше всего годных для идентификации личности следов – 18 следов – было оставлено на правой и левой стороне грудной клетки; 6 следов – в области колена правой и левой ноги; 3 следа – на предплечье правой и левой руки. Такие адгезионные реагенты и реагенты для изъятия следов, как Swedish Black B-421000 и White silicone with paste hardener C-1400 (21 годный для идентификации личности след), Special Blower Black B-35000 и Gelantin Lifters White (FOMA) (9 годных для идентификации личности следов), Swedish Black B-421000 и Gelantin Lifters White (FOMA) (4 годных для идентификации личности следа) зарекомендовали себя как лучшие.

Во время эксперимента полученные результаты также позволили сделать выводы о том, что:

- Микрорельеф кожи (следовоспринимающий объект) не всегда влияет на качество оставленного следа.
- Возраст и пол жертвы не влияют на качество следа.
- Нет определенной пропорциональности между количеством оставленных следов и количеством следов, годных для идентификации.

KOMPLICĒTA VIENOTA NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA TEORĒTISKIE ASPEKTI

*Dr. habil. iur. Uldis Krastiņš,
Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras profesors, Latvija*

Noziedzīgu nodarījumu kā negatīvu sociālu parādību, tā kaitīgumu ar likumu aizsargātajām valsts, sabiedrības un atsevišķu indivīdu interesēm, nevaram izvērtēt, ja Krimināllikumā nav iekļautas pazīmes, kas raksturo konkrēto darbību vai bezdarbību kā prettiesisku un sodāmu, tāpēc Krimināltiesībās īpaša vērība tiek veltīta mācībai par noziedzīga nodarījuma sastāvu, jo noziedzīga nodarījuma sastāvs ir kriminālatbildības pamats (Krimināllikuma (turpmāk arī – KL) 1. panta pirmā daļa); noziedzīga nodarījuma sastāvs ir arī noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas juridiskais pamats. Noziedzīga nodarījuma sastāvs ir pamatā arī daudzu citu krimināltiesību un kriminālprocesuālo tiesību jautājumu risinājumā, piemēram, noziedzīgu nodarījumu daudzējādības institūta risinājumā (KL 24. un 26. pants).

Noziedzīga nodarījuma sastāva jēdziens Krimināllikumā nav formulēts, bet tas ir izstrādāts krimināltiesību teorijā. **Noziedzīga nodarījuma sastāvs** ir Krimināllikumā paredzēto visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, kas ir nepieciešams un pietiekams, lai kādu darbību vai bezdarbības aktu būtu pamats atzīt par noteikta veida noziedzīgu nodarījumu¹.

Krimināllikuma sevišķajā daļā ir formulēti pabeigtu patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu sastāvi. **Patstāvīgs** ir tāds noziedzīgs nodarījums, kas paredzēts Krimināllikuma sevišķās daļas pantā vai panta daļā kā atbilstošs tur formulētam konkrētam noziedzīga nodarījuma sastāvam. Patstāvīgie noziedzīgie nodarījumi ir atsevišķi (vienoti) noziedzīgi nodarījumi, bet tie var atšķirties pēc noziedzīga nodarījuma sastāva uzbūves īpatnībām.

Krimināltiesībās, ievērojot noziedzīga nodarījuma sastāva konstrukcijas īpatnības, atsevišķus (vienotus) noziedzīgus nodarījumus var iedalīt vienkāršos un komplicētos vienotos noziedzīgos nodarījumos. Tāds atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu iedalījums izriet no

Krimināllikuma vispārīgās daļas 23. panta pirmās daļas satura. Atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums ir gan tad, kad tas izpaužas kā viens nodarījums (darbība vai bezdarbība), kam ir viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes (aut. – vienkāršs atsevišķs noziedzīgs nodarījums), gan tad, ja izdarīti divi vai vairāki savstarpēji saistīti noziedzīgi nodarījumi, kurus aptver vainīgās personas vienots nodoms un kuri atbilst tikai viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm (aut. – komplicēts vienots noziedzīgs nodarījums).

Vienkāršam atsevišķam (vienotam) noziedzīgam nodarījumam raksturīgas šādas pazīmes: 1) vainīgais izdarījis vienu noziedzīgu nodarījumu; 2) viņa darbība vai bezdarbība apdraud vienu nodarījuma objektu; 3) nodarījumam ir viena vainas forma; 4) vainīgā darbība vai bezdarbība atbilst vienam noziedzīga nodarījuma sastāvam un 5) viņa nodarījums jā kvalificē saskaņā ar Krimināllikuma sevišķās daļas vienu pantu vai panta daļu (punktu).

Atšķirībā no atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma, noziedzīgu nodarījumu reālo kopību veido personas izdarīti divi vai vairāki savstarpēji nesaistīti nodarījumi, kas atbilst vairāku noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm (KL 26. panta trešā daļa). Tātad ar noziedzīgu nodarījumu reālo kopību saprotam gadījumus, kad viena un tā pati persona ar laika ziņā nošķirtām darbībām vai bezdarbības aktiem un atsevišķi radušos nodomu, citu pēc cita izdara divus vai vairākus patstāvīgus noziedzīgus nodarījumus, tāpēc katrs no tiem atsevišķi jā kvalificē.

Atsevišķs vienots noziedzīgs nodarījums var izpausties gan kā kompakta, īslaicīga darbība, gan kā laika ziņā nošķirtas darbības, taču īstenotas ar vienu un to pašu sākotnējo nolūku (mērķi). Piemēram, vainīgais nodomājis ar bisi nošaut kaimiņu, ar kuru jau ilgstoši pastāvējis strīds zemes robežjautājumā, un to viņš arī izdara, izraugoties

šā nodoma īstenošanai labvēlīgus apstākļus.

Citā gadījumā vainīgais, nolēmis no garāžas nozagt svešu automašīnu, bet tajā iekļuvis, nav varējis iedarbināt automašīnas dzinēju. Nākamajā naktī viņš vēlreiz mēģinājis automašīnu nozagt. Šajā reizē mēģinājums izdevies un ar nozagto automašīnu viņš, aizbraucis uz savu dzīves vietu, to noslēpa. Abos iepriekšminētajos gadījumos ir izdarīts viens noziedzīgs nodarījums, jo vainīgā izdarītās darbības noziedzīgā mērķa sasniegšanai aptver viņa konkrēts un vienots nodoms. Kas attiecas uz otro pieminēto situāciju, tad atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma būtību nemaina apstākļi, ja personas viena prettiesiska darbība ir tikai daļa galīgā mērķa sasniegšanai, kaut arī laika ziņā sākotnējā darbība nesakrīt ar to darbību, kas devusi noziedzīgo rezultātu. Te vietā ir atcerēties Krimināltiesībās aprobēto tēzi, ka sagatavošanās kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanai, mēģinājums to izdarīt un tā paša noziedzīgā izdarīšana līdz galam ir viens atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums, jo katra atsevišķā darbība ir virzīta uz viena noziedzīgā rezultāta sasniegšanu, tāpēc šis galarezultāts aptver visas vainīgā iepriekšējās darbības.

Tajā pašā laikā jāievēro, ka noziegumu sagatavojošās noziedzīgās darbības, nozieguma izdarīšanas rīku vai līdzekļu prettiesiska iegūšana nozieguma izdarīšanai, vai citāda labvēlīgu apstākļu radīšana, kas satur cita noziedzīga nodarījuma pazīmes, ir patstāvīgi noziedzīgi nodarījumi un tie kopumā neveido atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu. Tādi noziedzīgi nodarījumi jākvalificē atbilstoši noziedzīgu nodarījumu reālās kopības noteikumiem, ja tie nav izdarītā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme. Piemēram, ja slepkavība izdarīta ar nelikumīgi iegādātu šaujamieroci, vainīgā izdarītais jākvalificē gan kā slepkavība (KL 116. pants), gan kā noziedzīgs nodarījums, kas paredzēts KL 233. panta otrajā daļā. Viltota dokumenta izmantošana krāpšanā, zinot, ka tas ir viltots, jākvalificē kā krāpšana (KL 177. panta pirmā daļa) un viltota dokumenta izmantošana (KL 275. panta otrā daļa). Lai zādzības nolūkā iekļūtu noliktavā un varētu iznest vai izvest nolaupīto, tiek iznīcināta vai bojāta cita manta, tādā veidā sekmējot zādzības izdarīšanu, un pēc tam zādzība arī tiek īstenošana, izdarītais jākvalificē kā svešas mantas zādzība, kas izdarīta no glabātavas (KL 175. panta trešā daļa), un svešas mantas iznīcināšana vai bojāšana (KL 185. panta pirmā daļa).

Kā atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums vērtējami gadījumi, kad sākotnēji nodomātais, tā

īstenošanas gaitā radušos apstākļu vai paša gribas dēļ, tiek izdarīts citādākā veidā, kas atbilst cita tā paša veida noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, tad viņš izdara citu noziedzīgu nodarījumu. Piemēram, vainīgais nodomājis izdarīt slepenu zādzību, bet nodoma īstenošanas laikā viņš negaidot sastop cietušā vai citas personas pretestību mantas paņemšanai. Lai tomēr iegūtu nodomāto mantu vai paturētu jau iegūto, viņš pielieto vardarbību. Kaut arī vainīgā sākotnējais nodoms bijis mantu iegūt slepeni, noziedzīgais nodarījums ir pāraudzis laupīšanā, un izdarītais jākvalificē kā atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums saskaņā ar KL 176. panta attiecīgo daļu. Tāds nodarījums ir vienots noziedzīgās darbības process pret vienu un to pašu cietušo un saistīts ar to pašu priekšmetu, tas nozīmē, ka mazāk smags nodarījums ir pāraudzis smagākā noziedzīgā nodarījumā.

Līdzīga situācija veidojas arī tādā gadījumā, ja vainīgais ir nodomājis cietušo piekaut, lai viņam nodarītu smagus miesas bojājumus, bet piekaušanas laikā viņš savu nodomu mainījis un nolēmis cietušo nogalināt, tāpēc turpinājis viņu sist, līdz iestājusies cietušā nāve. Kaut arī smaga vai vieglāka miesas bojājuma nodarīšana cilvēkam un dzīvības atņemšana ir patstāvīgi noziedzīgi nodarījumi, tomēr nodarījumu kopība neveidojas. Vainīgajam jāatbild par tām sekām, kas iestājušās atbilstoši viņa gribai un viņa darbību rezultātā kā par atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma izdarīšanu – slepkavību.

Iepriekšminētajā gadījumā nozieguma tiešais objekts slepkavībā (cilvēka dzīvība) un nozieguma tiešais objekts smaga miesas bojājuma nodarīšanā (cilvēka veselība) ir vienots cietušā svarīgu interešu apdraudējums, jo veselība šajā gadījumā ir cilvēka dzīvības pastāvēšanas nepieciešams priekšnosacījums, tāpēc tie nav nodalāmi kā divu patstāvīgu noziegumu objekti. Tādos gadījumos lielākais aptver mazāko (vieglāko) un tas ir atsevišķs (vienots) noziegums.

Atsevišķi (vienoti) noziegumi ir arī sagatavošanās noziegumam un nozieguma mēģinājums.

Nepabeigtu noziedzīgu nodarījumu veidojošās darbības vai nodomāta bezdarbība var izpausties kā sagatavošanās noziegumam, kuru persona nodomājusi izdarīt, bet tās var arī jau tieši apdraudēt konkrētu ar likumu aizsargātu interesi vai tajā ietilpstošo nozieguma priekšmetu, taču nav devušas vēlamo rezultātu no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ.

Atkarībā no noziedzīgo darbību rakstura, to pārtraukšanas momenta, kas raksturo nodomātā

nozieguma faktiskās īstenošanas nepabeigtību, kā arī apstākļus, kuru dēļ noziegums nav izdarīts līdz galam, krimināltiesībās izšķir divus nepabeigta nozieguma veidus – sagatavošanos noziegumam un nozieguma mēģinājumu (KL 15. panta otrā daļa).

Sagatavošanās noziegumam vai nozieguma mēģinājums, ja nav notikusi labprātīga atteikšanās no nozieguma izdarīšanas līdz galam, ir patstāvīgi noziegumi, kaut arī nodomātais rezultāts nav sasniegts, tas ir, nav līdz galam pabeigta nodomātā darbība vai bezdarbības akts vai sasniegts iecerētais noziedzīgais rezultāts (kaitīgās sekas).

Manuprāt, jāatsakās no stadiju termina noziedzīgos nodarījumos. Krimināllikuma vispārīgajā daļā normatīvi ir reglamentēti pabeigti noziedzīgi nodarījumi (KL 15. panta pirmā daļa) un nepabeigti noziegumi – sagatavošanās noziegumam un nozieguma mēģinājums (KL 15. panta otrā daļa). Ja noziegums izdarīts līdz galam, kvalificējot izdarīto, nav juridiskas nozīmes tam, kā izpaudusies sagatavošanās šim noziegumam vai kā noritējis mēģinājums to izdarīt. Var būt, ka vispār nekas tāds nav noticis. Tāpat nozieguma mēģinājums var izpausties bez kādas iepriekšējas sagatavošanās. Visos šādos gadījumos nodarījums tiek kvalificēts kā nobeigts noziedzīgs nodarījums. Teiktais liecina par to, ka darbības, kas veido pabeigtus noziedzīgus nodarījumus, tikai nosacīti var sadalīt atsevišķos posmos, bet ne visos gadījumos tādi noziedzīgās rīcības posmi vispār reāli pastāv.

Noteicošais noziedzīgā nodarījuma juridiskajā izvērtējumā ir tas, ka vainīgais ir izdarījis Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētu nodarījumu, kas atbilst konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm. Juridiski pareizam novērtējumam sakarā ar izdarīto izšķirošs ir fakts, vai noziegums ir pabeigts, vai tas nav pabeigts no vainīgā gribas neatkarīgu apstākļu dēļ. Tādu nostādni reglamentē Krimināllikuma vispārīgās daļas 15. pants.

Nepabeigta nozieguma gadījumā vainīgā prettiesiska rīcība (darbība vai bezdarbība) ir pārtraukta un nobeigta, jo to nav bijis iespējams turpināt no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ. Tas nozīmē, ka personas noziedzīgā rīcība konkrētajā nodarījumā ir pabeigta. Tātad sagatavošanās noziegumam un nozieguma mēģinājums ir pabeigti noziegumi, un ne par vienu no tiem kā patstāvīgu noziegumu nav pamata runāt saistībā ar kaut kādām stadijām. Arī nepabeigta nozieguma gadījumā mēģinājums noziegumam aptver sagatavošanos tam, un nekāda darbība turpmāk vairs nav iespējama.

Atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums ir arī tāds nodarījums, kas vienlaikus atbilst vairākām alternatīvām darbībām, kuras norādītas kāda noziedzīga nodarījuma objektīvās puses pazīmju skaitā.

Krimināllikuma 233. panta otrajā daļā paredzēta atbildība par šaujāmieroča izgatavošanu, remontēšanu, iegādāšanos, glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu, pārsūtīšanu vai realizēšanu bez attiecīgas atļaujas. Jebkuras no KL 233. panta otrajā daļā minētajām vairākām darbībām (piemēram, iegādāšanās, glabāšana, nēsāšana, realizēšana), ja tās attiecas uz vienu un to pašu šaujāmieroči (šaujāmieročiem vai citiem šā panta dispozīcijā norādītajiem priekšmetiem), veido atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu un jākvalificē atbilstoši KL 233. panta otrajai daļai.

Krimināllikuma 193. panta otrajā daļā noteikta atbildība par maksāšanas līdzekļa nolau-pīšanu, iznīcināšanu, bojāšanu vai nelikumīgu izmantošanu. Tās ir alternatīvas darbības, no kurām ikviena vai vairākas, ar vienotu nodomu īstenotas, veido atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu. KL 193. panta dispozīcija veidota tāda satura, ka maksāšanas līdzekļa nolau-pīšana un mēģinājums to izmantot ir atsevišķs (vienots) pabeigts noziedzīgs nodarījums, jo maksāšanas līdzekļa nolau-pīšana kā pabeigts noziedzīgs nodarījums ietver tālāko alternatīvo rīcību ar maksāšanas līdzekli.

Arī svešas mantas nolau-pīšana, piemēram, zā-dzība un tādas mantas iznīcināšana pēc tam, veido atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu, jo par tālāko rīcību ar nolau-pīto mantu krimināl-atbildība nav paredzēta. Arī nolau-pītās mantas iznīcināšana pēc tās prettiesiskas iegūšanas ir vainīgā rīcība ar to pēc saviem ieskatiem; tāds ir bijis zādzības mērķis (nolūks).

Izņēmums no iepriekš teiktā ir gadījumi, kad Krimināllikuma sevišķajā daļā ir paredzēta atbil-dība par prettiesisku rīcību ar kādu no nolau-pī-tajiem priekšmetiem tās paaugstinātā kaitīguma dēļ (apdraudētas citas aizsargājamās intereses). Piemēram, ja nozagtas narkotiskās vai psihotropās vielas, vai šaujāmieroči vai munīcija (KL 175. panta ceturtnā daļa), un pēc tam vainīgais šādus priekšmetus realizējis, viņam jāatbild gan par šo priekšmetu zādzību, gan par to realizāciju (attiecīgi KL 233. panta otrā daļa vai 253.¹ attiecīgā daļa) atbilstoši noziedzīgu nodarījumu reālās kopības noteikumiem (KL 23. panta trešā daļa).

Atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu veido slepkavība, ja konstatēti vairāki šo slepkavību pastiprinoši apstākļi, piemēram, noslepkavota

persona, vainīgajam apzinoties, ka tā ir bezpalīdzības stāvoklī (KL 117. panta 2. punkts), tā izdarīta ar sevišķu cietirdību (KL 117. panta 4. punkts) un to izdarījusi personu grupa (KL 117. panta 10. punkts). Noziedzīgās darbības vērstas pret vienu cietušo nolūkā atņemt tā dzīvību, kas arī ticis izdarīts, tāpēc ir izdarīts atsevišķs (vienots) noziegums un kā par vienotu noziegumu nosakāms KL 117. panta sankcijā paredzētais sods.

Krimināltiesībās tradicionāli tiek atzīti trīs komplicēta atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma veidi: 1) salikta sastāva noziedzīgs nodarījums; 2) turpināts noziedzīgs nodarījums; 3) ilgstošs noziedzīgs nodarījums.

Atsevišķa (vienota) salikta sastāva noziedzīgu nodarījumu veido personas tīša prettiesiska darbība vai bezdarbība (rīcība) un tās cēloņsakarīgi izraisītās kaitīgās sekas.

Ar cilvēka rīcību (uzvedību) saprotam tās abus ārējās izpausmes veidus – aktīvu darbību un bezdarbību jeb pasīvu darbību. Darbības un bezdarbības kaitīgums parādās kā Krimināllikuma aizsargāto interešu apdraudējums šajā likumā noteiktajā veidā un apmērā.

Noziedzīgi nodarījumi, kas izpaudušies kā prettiesiska darbība vai bezdarbība, ir personas apzināta un viņas gribai atbilstoša rīcība, tāpēc tie tiek izdarīti ar tiešu nodomu (KL 9. panta otrā daļa).

Ar **darbību** krimināltiesībās saprotam personas aktīvu, kaitīgu un prettiesisku uzvedību, kas pauž šīs personas apzinātu gribu, un tā ir vēsta pret noziedzīgā nodarījuma objektu (aizsargājamo interesi), nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātajām interesēm.

Bezdarbība krimināltiesiskā nozīmē ir apzināta personas gribai atbilstoša pasīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas izpaudušies tādā veidā, ka persona nav pildījusi vai nepienācīgi pildījusi viņai uzliktos tiesiskos pienākumus, par kuriem viņai bijis zināms un kurus viņa būtu varējusi izpildīt, ar ko nodarīts vai varējis tikt radīts kaitējums ar Krimināllikumu aizsargātajām interesēm.

Kriminālatbildība par bezdarbību, piemēram, paredzēta KL 319. pantā, kas tā arī nosaukts – valsts amatpersonas bezdarbība, un tā izpaužas kā valsts amatpersonas pienākumu nepildīšana, tas ir, ja valsts amatpersona tīši vai aiz nolaidības neizdara darbības, kuras tai pēc likuma vai uzlikta uzdevuma jāizdara, lai novērstu kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātajām personas interesēm, radot būtisku kaitējumu².

Kaitīgās sekas Krimināllikuma sevišķās daļas pantu dispozīcijās ir norādītas tādos gadījumos, kad prettiesiskā darbība vai bezdarbība ar likumu aizsargātajām interesēm rada materiālu, fizisku vai citādi taustāmu vai jūtamu kaitējumu, ko var izteikt salīdzināmās vienībās. Kaitīgo seku apzīmēšanai Krimināllikuma normās bieži tiek izmantoti arī vērtējuma jēdzieni – smagas sekas, būtisks kaitējums, kas ne vienmēr ir saistīti ar materiāla rakstura zaudējumu³.

Salikta sastāva noziedzīgu nodarījumu var veidot dažāda juridiska rakstura tīša darbība vai bezdarbība, bet pret tās izraisītajām kaitīgajām sekām personas psihiskā attieksme var izpausties gan nodoma, gan neuzmanības formā. Tomēr salikta sastāva noziedzīgi nodarījumi, neatkarīgi no personas psihiskās attieksmes pret kaitīgajām sekām, uzskatāmi par izdarītiem ar nodomu⁴.

Atšķirībā no turpināta (KL 23. panta trešā daļa) un ilgstoša (KL 23. panta ceturta daļa) noziedzīga nodarījuma, salikta sastāva noziedzīga nodarījuma jēdziens Krimināllikuma vispārīgajā daļā nav dots. Ir izstrādātas salikta sastāva noziedzīga nodarījuma teorētiskās nostādnes juridiskajā literatūrā, Tieslietu ministrijas pastāvīgajā Krimināllikuma darba grupā tika izstrādāti attiecīgi Grozījumi Krimināllikumā, LR Ministru kabinets tos akceptēja un virzīja izskatīšanai LR Saeimā, taču Saeimas Juridiskā komisija tos neatbalstīja⁵.

Turpmāk par salikta sastāva noziedzīgu nodarījumu veidojumiem Krimināllikuma sevišķās daļas normās, pievēršot uzmanību darbības un bezdarbības, kas izraisījusi kaitīgās sekas, tiesiskajam regulējumam.

Prettiesiskā darbība vai bezdarbība, kas izraisījusi kaitīgās sekas, var būt pati par sevi kriminālā kārtā sodāma, piemēram, persona, kas tīši aizdedzinājusi mežu, atbild par noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts KL 107. panta pirmajā daļā, bet, ja meža dedzināšanas rezultātā vainīgā neuzmanības dēļ izraisīta cilvēka nāve vai citas smagas sekas, veidojas salikta sastāva noziedzīgs nodarījums, par ko jāatbild saskaņā ar KL 107. panta trešo daļu.

Citā gadījumā kaitīgo seku izraisošā personas darbība vai bezdarbība var būt disciplināri sodāma, piemēram, KL 318. panta trešajā daļā paredzēta atbildība par valsts amatpersonas izdarītajām tīšām darbībām, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, ja šīs darbības izraisījušas smagas sekas, tostarp nāves sekas aiz neuzmanības.

Arī KL 189. pants, kurā paredzēta atbildība par neapzinīgu vai nevērtīgu pienākumu veikšanu

personai, kurai uzdota mantas apsardzība, ja tāda rīcība bijusi par iemeslu šīs mantas nolauptīšanai, bojāejai vai bojāšanai lielā apmērā un ja tā nav valsts amatpersonas vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīga darbinieka noziedzīgs nodarījums, ir salikta sastāva noziedzīgs nodarījums. Šajā pantā norādītā personas bezdarbība – neapzinīga un nevērīga savu pienākumu veikšana saistīta ar personas līgumiskajām, darba vai citādām tiesiskajām attiecībām, kuras ir pamatā uzticētās mantas apsardzības pienākumam.

Darbība vai bezdarbība, kas izraisījusi kaitīgas sekas, var būt pati par sevi administratīvi sodāma, bet, ja tā izraisījusi kaitīgās sekas aiz neuzmanības, Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētajos gadījumos arī veido salikta sastāva noziedzīgu nodarījumu. Piemēram, KL 260. panta otrajā daļā noteikta atbildība par darbību vai pieļauto bezdarbību, ar kuru pārkāpti ceļu satiksmes noteikumi vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumi, ja tās rezultātā cietušajam nodarīts smags miesas bojājums vai tā izraisījusi cilvēka nāvi aiz neuzmanības.

Salikta sastāva noziedzīgi nodarījumi uzskatāmi par pabeigtiem ar kaitīgo seku iestāšanos un tie ir materiāla sastāva noziedzīgi nodarījumi.

Personas psihiskā attieksme pret viņas radītajām kaitīgajām sekām atkarīga no seku kaitīguma smaguma.

Tādos salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos, kuru rezultātā iestājušās smagas sekas, personas psihiskā attieksme pret tām izpaužas aiz neuzmanības. Ja tā ir bijusi kaut vai netieša nodoma veidā, tādā gadījumā vainīgajam jāatbild par kaitīgo seku tīšu radīšanu un noziedzīgais nodarījums vērtējams kā izdarīts pret fizisku personu, mantu vai citām ar likumu bargāk aizsargātām interesēm.

Salikta sastāva noziedzīgs nodarījums, tāpat kā noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības gadījumā, var apdraudēt vairākus tiešos nodarījuma objektus. No tā, vai minētie krimināltiesību institūti tiek norobežoti pareizi, ir atkarīga noziedzīgajam nodarījumam atbilstoša juridiskā kvalifikācija.

Noziedzīgu nodarījumu ideālo kopību veido personas izdarīts nodarījums, kas atbilst vairāku dažādu savstarpēji saistītu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm (KL 26. panta otrā daļa).

Noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības gadījumā, kad tiek apdraudēti divi tiešie objekti, katrs nodarījums jākvalificē atsevišķi, jo vienas prettiesiskās darbības gaitā tiek izdarīti divi patstāvīgi

noziedzīgi nodarījumi. Turpretī salikta sastāva nodarījumā izdarītais jākvalificē tikai saskaņā ar Krimināllikuma sevišķās daļas vienu pantu vai tā daļu, jo ir izdarīts tikai viens noziedzīgs nodarījums, kas atbilst vienam noteiktam Krimināllikumā paredzētam noziedzīga nodarījuma sastāvam. Piemēram, KL 231. panta otrajā daļā paredzēts salikta sastāva noziedzīgs nodarījums, kas izpaužas kā huligānisms šā panta pirmajā daļā paredzētā veidā, ja tas saistīts ar miesas bojājumu nodarīšanu cietušajam. Tātad, ja huligānisko darbību laikā cietušajam, piemēram, nodarīti viegli (KL 130. pants) vai vidēja smaguma miesas bojājumi (KL 126. pants), noziedzīgais nodarījums jākvalificē kā komplicēts atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums saskaņā ar KL 231. panta otro daļu. Bet, ja huligānisko darbību laikā cietušajam nodarīts smags miesas bojājums vai cietušais noslepka vots, veidojas noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība, jo KL 231. panta otrajā daļā paredzētās kaitīgās sekas vairs neaptver tās sekas, kas paredzētas par iepriekšminētajiem noziegumiem, attiecīgi KL 125. pantā un KL 116. pantā.

Tīša smaga miesas bojājuma nodarīšana un slepkavība ir smagāk sodāmi nodarījumi, par ko liecina par šiem noziegumiem paredzētā brīvības atņemšanas soda maksimālā robeža salīdzinājumā ar KL 231. panta otrās daļas sankcijā paredzēto. Ja tāda juridiska situācija ir izveidojusies, tad jāņem vērā taisnīguma princips krimināltiesībā, kas neļauj smagāko noziedzīgo nodarījumu aptvert ar vieglāku nodarījumu. Salīdzināmo noziedzīgo nodarījumu kaitīguma smagumu nosaka sankcijā paredzētā brīvības atņemšanas soda maksimālā robeža.

Ja prettiesiskās darbības vai bezdarbības kaitīgās sekas izpaukušās būtiska kaitējuma veidā, pret tām personas psihiskā attieksme var izpausties gan nodoma, gan neuzmanības formā, ja vien nodomātās kaitīgās sekas nav smagāk sodāmas salīdzinājumā ar tām, kas veido konkrēto salikta sastāva noziedzīgu nodarījumu.

Dažos gadījumos salikta sastāva noziedzīgu nodarījumu likumdevējs formulējis tādā veidā, ka komplicēta atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma objektīvās puses pazīmju skaitā iekļautas vairākas kaitīgās sekas. Tā, KL 125. panta trešajā daļā paredzēta atbildība par tīša smaga miesas bojājuma nodarīšanu, kas vainīgā neuzmanības dēļ bijis par iemeslu cietušā nāvei. Tas ir atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums, kurā noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas izraisītās otras kaitīgās sekas (cietušā nāve) cēloņsakarīgi pakārtotas pirmajām kaitīgajām sekām

(smagi miesas bojājumi). Kaut arī vainīgā subjektīvā attieksme pret katru no kaitīgajām sekām ir atšķirīga, prettiesiskā darbība (darbības) ir izraisījusi abas kaitīgās sekas, kas ietvertas viena noziedzīga nodarījuma sastāvā.

Komplicēts atsevišķs (vienots) salikta sastāva noziedzīgs nodarījums ir paredzēts KL 118. panta 2. punktā – divu vai vairāku cilvēku slepkavība. Vairāku (vismaz divu) cilvēku slepkavību kā atsevišķu noziedzīgu nodarījumu no noziegumu reālās noziegumu kopības (daudzējādības), kad arī viena persona var būt nogalinājusi divus vai vairāk cietušos, ļauj norobežot vainīgās personas vienotais nodoms – nogalināt vairākus cilvēkus, kas parasti ir radies pirms vainīgais uzsāk sava nodoma īstenošanu vai slepkavības laikā⁶. Par vienoto nodomu var liecināt nelielā laika atstarpe starp slepkavībām un citi faktiskie nodarījuma izdarīšanas apstākļi.

Kaut arī divu vai vairāku cilvēku slepkavības KL 118. panta 2. punkta izpratnē var sekot viena otrai un tās tiek aptvertas ar vainīgā vienotu iepriekšēju nodomu, tomēr nav pamata uzskatīt, ka izdarīts turpināts noziegums. Par to liecina kaut vai tas, ka izdarītie noziegumi nav tādi paši, jo tie ir vērsti pret dažādiem cietušajiem. Divu vai vairāku cilvēku slepkavību var izdarīt arī vienlaicīgi.

Ja vainīgais, pastāvot vienotam nodomam nogalināt divas personas, ir noslepkavojis tikai vienu no tām, bet otru nogalināt nav izdevies no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, viņa izdarītais jākvalificē kā nodomātā noziedzīgā nodarījuma mēģinājums saskaņā ar KL 15. panta ceturto daļu un KL 118. panta 2. punktu.

Taču, ja vainīgajam bijis nodoms noslepkavot vairāk nekā divas personas, ko viņš arī mēģinājis izdarīt, bet dzīvību atņemt izdevies tikai divām personām, bet pārējie palikuši dzīvi no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, izdarītais jākvalificē kā pabeigts noziegums saskaņā ar KL 118. panta 2. punktu.

Komplicēts atsevišķs (vienots) salikta sastāva noziedzīgs nodarījums ir pabeigts ar darbības vai bezdarbības izraisīto Krimināllikuma sevišķās daļas panta vai tā daļas dispozīcijā paredzēto kaitīgo seku iestāšanos.

Komplicēts atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums ir arī **turpināts nodarījums**, ko veido vairākas savstarpēji saistītas tādas pašas noziedzīgas darbības, kas vērstas uz kopēju mērķi, un tās aptver vainīgās personas vienots nodoms, tāpēc savā kopumā šādas darbības veido vienu noziedzīgu nodarījumu (KL 23. panta trešā daļa).

Atsevišķam (vienotam) turpinātam noziedzīgam nodarījumam ir raksturīgi, ka visas darbības izdarītas ar nelielu laika atstarpi, ir tādas pašas, vērstas pret vienu un to pašu interesi (nozieguma tiešo objektu) un tās izdarītas ar vienu vainas formu, kas kopumā liecina par vienotu noziedzīgu nodarījuma mērķi.

Par turpinātu nav pamata uzskatīt, piemēram, mantas nolaupīšanu, ja tā izdarīta dažādās vietās, no dažādiem avotiem, ar atšķirīgu nolaupīšanas veidu vai atšķirīgos apstākļos, vai sekojošā mantas nolaupīšana notikusi pēc ilgāka laika, kaut arī mantas nolaupīšanas veids ir bijis viens un tas pats.

Dažādiem mantas īpašniekiem piederošas mantas vairākkārtēju nolaupīšanu atšķirīgos apstākļos nav pamata uzskatīt par turpinātu zādzību. Tādā gadījumā veidojas noziedzīgu nodarījumu reālā kopība, un katrs zādzības gadījums jākvalificē kā patstāvīgs noziedzīgs nodarījums⁷.

Atsevišķs (vienots) turpināts noziedzīgs nodarījums ir pabeigts ar pēdējās noziedzīgās darbības izdarīšanu, kas veido viņa kopējo ar vienotu nodomu izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Ja turpināta noziedzīga nodarījuma kopējo nodomu nav izdevies īstenot, nodarījums jākvalificē kā nodomātā noziedzīgā nodarījuma mēģinājums. Piemēram, ja vainīgā nodoms ir bijis iegūt mantu lielā apmērā, bet šo nodomu viņš nav īstenojis no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, tad nodarījums jākvalificē kā mēģinājums izdarīt zādzību lielā apmērā neatkarīgi no faktiski iegūtās mantas vērtības, arī pat tad, ja vainīgais neko nav ieguvis (KL 15. panta ceturto daļu un KL 175. panta ceturto daļu).

Ilgstošs noziedzīgs nodarījums kā komplicēts atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums ir nepārtraukta viena noziedzīga nodarījuma sastāva īstenošana (darbība vai bezdarbība), kas saistīta ar tai sekojošu ilgstošu to pienākumu nepildīšanu, kurus likums ar kriminālvajāšanas piedraudējumu uzlicis vainīgai personai (KL 23. panta ceturto daļu).

Var teikt, ka ilgstošam noziedzīgam nodarījumam ir raksturīgi tas, ka nodarījums uzskatāms par pabeigtu ar noziedzīga nodarījuma sastāvā norādītās darbības izdarīšanu vai bezdarbības pieļaušanu, bet persona tomēr pēc tam nepārtraukti vēl izdara to pašu noziedzīgo nodarījumu, kas izpaužas kā kāda ar likumu uzlikta pienākuma nepildīšana un par tā nepildīšanu paredzēts kriminālsods.

Tāpat ilgstošs noziedzīgs nodarījums var izpausties gan kā aktīva darbība, piemēram,

šaujāmieroča nēsāšana vai pārvadāšana bez attiecīgas atļaujas (KL 233. panta otrā daļa), gan kā pasīva rīcība, piemēram, narkotisko vai psihotropo vielu neatļauta glabāšana realizācijas nolūkā (KL 253.¹ panta pirmā daļa).

Lai pareizi piemērotu Krimināllikuma sevišķās daļas normas, kurās paredzēta atbildība par ilgstošu noziedzīgu nodarījumu, svarīgi ir noteikt, kad persona, kura šādu noziedzīgu nodarījumu izdarījusi, to ir pabeigusi (pārtraukusi) un rodas pamats viņas saukšanai pie kriminālatbildības.

Krimināllikuma sevišķās daļas panti vai to daļas, kurās paredzēta atbildība par ilgstošu noziedzīgu nodarījumu, pēc savas uzbūves ir atšķirīgi, kas sarežģīt jautājuma vienādu risinājumu par nodarījuma pabeigtības momentu.

Ilgstošs noziedzīgs nodarījums iepriekšminētajos gadījumos saistībā ar tādiem priekšmetiem kā šaujāmieroči vai narkotiskās un psihotropās vielas uzskatāms par pabeigtu no brīža, kad tie vairs nav personas rīcībā, piemēram, labprātīgi viņa tos nodevusi attiecīgās valsts institūcijas amatpersonai, tie pret viņas gribu atņemti vai reāli vairs nepastāv.

Ilgstoša noziedzīga nodarījuma kā prettiesiskās darbības vai bezdarbības pabeigtības moments var nesakrist ar brīdi, kad radies pamats personas saukšanai pie kriminālatbildības. Piemēram, Krimināllikuma 310. panta pirmajā daļā paredzēta atbildība par bēgšanu no īslaicīgās aizturēšanas vai ieslodzījuma vietas. Šis noziedzīgais nodarījums **juridiski** ir pabeigts ar to brīdi, kad īslaicīgās aizturēšanas vai ieslodzījuma vieta bez atļaujas pamesta. Tas ir brīdis, kad radies pamats personas saukšanai pie kriminālatbildības saskaņā ar KL 310. pantu.

Taču, ja vainīgais tūlīt pēc īslaicīgās aizturēšanas vai ieslodzījuma vietas nelikumīgas pamešanas netiek aizturēts, viņš arī turpmākajā laikā var izvairīties no likumā noteiktā pienākuma pildīšanas. Tādā gadījumā noziedzīgais nodarījums **faktiski tiek pabeigts** (noziedzīgā darbība pārtraukta) tajā brīdī, kad vainīgais tiek aizturēts vai pats piesakās par vainīgu.

Arī laikā, kad persona atradies nelikumīgā prombūtnē pēc īslaicīgās aizturēšanas vai ieslodzījuma vietas pamešanas, viņa izdara KL 310. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu un viņai tiek inkriminēta minētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšana visā nelikumīgās

prombūtnes laikā līdz brīdim, kad viņa tikusi aizturēta vai labprātīgi pieteikusies.

Arī KL 170. pantā paredzēts ilgstošs noziedzīgs nodarījums, kas izpaužas kā izvairīšanās apgādāt un dot uzturu saviem bērniem vai citai šā panta dispozīcijā paredzētai personai, ja tāds pienākums uzlikts ar attiecīgas valsts institūcijas (amatpersonas) nolēmumu.

Kriminālprocesa uzsākšana ne vienmēr nozīmē, ka persona turpmākajā laikā nevar izvairīties no pienākuma apgādāt un uzturēt savus bērnus, ja viņai tāda iespēja un pienākums turpina pastāvēt.

Arī attiecībā uz KL 170. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu lemjams jautājums, kad šis noziedzīgais nodarījums uzskatāms par faktiski pabeigtu. Manuprāt, tas ir brīdis, kuru prokurors ir norādījis lēmumā par personas saukšanu pie kriminālatbildības un izsniedz apsūdzētajam pieņemto lēmumu (Kriminālprocesa likuma 405. un 406. pants), kurā tiek norādīti inkriminētā noziedzīgā nodarījuma faktiskie apstākļi, kas nosaka nodarījuma juridisko kvalifikāciju, tostarp arī laiku, kad nodarījums izdarīts, kā arī noziedzīgā nodarījuma juridiskā kvalifikācija.

Tas nozīmē, ka lēmumā par personas saukšanu pie kriminālatbildības saskaņā ar KL 170. pantu, balstoties uz krimināllietā savāktajiem pierādījumiem, tiek norādīts brīdis, kad konkrētais noziedzīgais nodarījums ir faktiski pabeigts, un par to tiek paziņots aizdomās turētajam. Uzlikta pienākuma turpmākā nepildīšana, ja apsūdzētajam pastāvējusi iespēja to pildīt, vairs neattiecas uz lēmumā par saukšanu pie kriminālatbildības apsūdzētajam inkriminēto noziedzīgo nodarījumu, bet neizslēdz apsūdzības grozīšanu turpmākajā pirmstiesas kriminālprocesa laikā (KPL 408. panta pirmā daļa).

Citu iepriekš analizētā noziedzīgā nodarījuma faktiskās pabeigtības momenta fiksāciju grūti iedomāties. Liekas, ka kriminālprocesa uzsākšanas brīdī būtu pārāgri spriest par to, kad pabeigts KL 170. pantā paredzētais ilgstošais noziedzīgais nodarījums.

Vispārīgā veidā varētu teikt, ka ilgstošu noziedzīgu nodarījumu par faktiski pabeigtu varētu uzskatīt no brīža, kad persona saskaņā ar savu gribu vai pretēji savai gribai spiesta pārtraukt ilgstošo noziedzīgo nodarījumu, vai līdz brīdim, kad nav vairs tiesiska pamata pildīt ar likumu viņai uzlikto pienākumu.

Atsauces

- ¹ Vairāk: Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008., 65.–70. lpp.
- ² Par darbības un bezdarbības krimināltiesisko raksturu un saturu vairāk skatīt: Krastiņš U. Tiesā nodoma tvērums krimināltiesībās. Krimināllikuma 9. panta otrās daļas paplašināts komentārs ar teorētiskām nostādnēm. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017., 10.–16. lpp.
- ³ Vairāk par kaitīgo seku raksturu skatīt: Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014., 92.–99. lpp.; Krastiņš U. Prettiesiska nodarījuma kaitīgo seku divējādā izpratne. – Jurista Vārds, 28.08.2015., Nr. 33.
- ⁴ Vairāk skatīt: Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014., 168.–184. lpp.; Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹ nodaļa). – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015., 117.–121. lpp.).
- ⁵ Likumprojekts „Grozījumi Krimināllikumā” (Nr. 151/Lp12). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVIS12/nsf/0/4FCA2E7DA6BCE8F6C2257DC50049AC8F?OpenDocument>
- ⁶ Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām (Krimināllikuma 116.–118. pants) 2009/2010. Pieejams: www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas
- ⁷ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2003. gada 9. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-04. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi. 2003. – Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2004., 144. lpp.

Abstract

The article analyses the aspects of the understanding of separate (unitary) criminal offense. Under Section 23 of the Criminal Law, separate (unitary) criminal offenses can be subdivided into simple and complex unitary criminal offenses. Particular attention is paid to the analysis of complex criminal offenses, such as constituent criminal offenses, continuous and continuing criminal offences. The criteria for the delimitation of complex offenses from conceptual aggregation and factual aggregation of criminal offenses are also considered.

Аннотация

В статье анализируются вопросы, связанные с понятиями отдельных (единичных) преступных деяний, которые согласно статье 23 Уголовного закона могут быть простыми и сложными отдельными (единичными) преступными деяниями. Особое внимание уделяется анализу таких сложных (единичных) преступных деяний, как преступные деяния со сложным составом, продолжаемые и длящиеся преступные деяния, а также рассматриваются теоретические положения их отделения от идеальной и реальной совокупности преступных деяний.

KRIMINĀLPROCESUĀLO FUNKCIJU NODALĪŠANA

*Dr. iur. Sandra Kaija,
Baltijas Starptautiskās akadēmijas vadošā pētniece
Rīgas Stradiņa universitātes profesore, Latvija*

Ievads

Termins "kriminālprocesuālā funkcija" vēsturiski tika izmantots zinātnieku darbos¹, tomēr stājoties spēkā Kriminālprocesa likumam (turpmāk – KPL), šis termins tika iekļauts likumā, t. sk., paredzot procesuālo funkciju nodalīšanas principu². Līdz ar to šis termins no teorētiska kļuva par tādu, kas tiek izmantots KPL, tam tika piešķirts legāls statuss.

Raksta mērķis ir sniegt ieskatu kriminālprocesuālo funkciju jēdziena izpratnē, norādot uz atsevišķiem problēmjasautājumiem to nodalīšanā.

Lai sasniegtu norādīto mērķi, autore pēta tiesisko regulējumu, analizē attiecīgo juridisko literatūru un tiesu praksi. Raksta nobeigumā ir apkopoti galvenie secinājumi.

Autore izmantojusi vairākas vispārzinātniskās pētniecības metodes:

- 1) vēsturisko (analizējot kriminālprocesuālo funkciju vēsturisko attīstību),
- 2) analītisko (apkopojot juridisko literatūru, periodiku un citus avotus),
- 3) aprakstošo metodi (detalizēti pētot pētījuma priekšmetu).

Diskusija un rezultāti

Kriminālprocesa iedalījums atsevišķos posmos/stadijās raksturo tā struktūru, procesuālo uzdevumu īstenošanas pēctecību, bet nedod iespējas tieši saskatīt un izdalīt procesuālo darbību raksturu – tā saucamās funkcijas³. **Funkcija nav tikai atsevišķa kriminālprocesuāla darbība, bet darbību un lēmumu kopums, kas apvienots ar kopīgu mērķi.**

Literatūrā ir izteikti dažādi viedokļi kriminālprocesuālās funkcijas jēdziena izpratnē. Daži juristi to traktē kā darbības virzienu, kas īstenojami kriminālprocesa gaitā⁴. Citi uzskata, ka procesuālās darbības iedalīšanas pamats funkcijās ir šīs darbības atsevišķi veidi (komponenti), kam ir atšķirīgi mērķi, kuros izpaužas speciālā tās dalībnieku loma⁵.

Augstākā tiesa norāda, ka to, kāda darbība uzskatāma par kriminālprocesuālu darbību, nosaka pats Kriminālprocesa likums. Proti, kriminālprocesuāla darbība ir tāda darbība, kas tiek regulēta

Kriminālprocesa likumā⁶. Tādējādi, ja kāda funkcija ir paredzēta kriminālprocesa tiesību avotos, tad, lai arī atbilstu valsts pārvaldes funkcijas pazīmēm, tā tomēr ir kriminālprocesuāla funkcija, kas veicama saskaņā ar Kriminālprocesa likumu un citiem kriminālprocesa tiesību avotiem.

Kriminālprocesā iesaistīto personu funkcijas var tikt noteiktas, piešķirot tiesības un uzliekot pienākumus. Tas visbiežāk atkarīgs no tā, vai attiecīgā persona darbojas privāto vai publisko interešu aizstāvībā. Personu, kurām ir personīga interese kriminālprocesa iznākumā (aizdomās turētais, apsūdzētais, cietušais u. c.), funkcijas galvenokārt izriet no viņām piešķirtajām tiesībām. Savukārt amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, funkcijas tiek piešķirtas atbilstoši to pienākumiem.

Sākotnējās procesuālo funkciju problemātikas izstrādes pamatā bija sacīkstes princips. Tas veicināja tādu svarīgu jautājumu nostiprināšanos kā apsūdzības un tiesas funkciju nodalīšanu, pušu vienlīdzību, tiesas neatkarību u. c. Tādējādi kriminālprocesā attīstījās trīs procesuālo funkciju koncepcija:

- 1) apsūdzība;
- 2) aizstāvība;
- 3) lietas izskatīšana tiesā.

Līdzīgu viedokli pauž Kembridžas Universitātes profesors J.R. Spensers, norādot, ka tradicionāli prokurors apsūdz, aizstāvis aizstāv un tiesa iztiesā⁷.

Taču šī koncepcija neizskatīja, kādas funkcijas ir pirmstiesas izmeklēšanas stadijā, kādas funkcijas ir lieciniekam, ekspertam u. c. Profesors A. Liede uzskatīja, ka kriminālajā tiesvedībā var izšķirt šādas galvenās funkcijas: izmeklēšanas funkcija, apsūdzības un aizstāvības funkcijas, iztiesāšanas funkcija, kā arī prokuratūras uzraudzības funkcija⁸.

Daži autori piedāvā kriminālprocesa funkcijas iedalīt galvenajās jeb pamatfunkcijās, kā arī palīgfunkcijās un blakusfunkcijās. Domājams, ka šāda funkciju klasifikācija nav nepieciešama. Tēlaini kriminālprocesa funkcijas var salīdzināt ar cilvēka asinsvadiem. Cilvēka funkcionēšanai ir nepieciešami visi asinsvadi. Šajā aspektā tie

visi ir vienlīdzīgi. Atšķirība ir tikai tajā, ka viens, ņemot vērā organisma konkrēto nepieciešamību, nodrošina lielu plūsmu, bet cits – mazu, bet kopā savā vienotībā – cilvēka kā *homo sapiens* funkcionēšanu⁹. Teikto nav grūti attiecināt arī uz kriminālprocesu: jebkuras kriminālprocesa funkcijas vērtības mazināšana noved pie tā, ka kāda kriminālprocesa uzdevuma sasniegšanai tiek pievērsta mazāka uzmanība un tādējādi kriminālprocesuālā darbība pilnā apmērā neveic tai uzliktos pienākumus. Veicot KPL normu analīzi, redzams, ka arī likumdevējs nedod pamatu kriminālprocesuālo funkciju iedalījumam pēc to nozīmības.

KPL 17. pantā nosauktās cilvēka tiesību ierobežojumu kontroles funkcija pirmstiesas procesā, apsūdzības, aizstāvības un tiesas spriešanas funkcijas nenosaka to prioritāti pār visām pārējām kriminālprocesa funkcijām. Tā ir tikai konstatācija, ka tās ir nodalītas viena no otras un nevar tikt uzliktas vienai un tai pašai personai. Respektīvi, likumdevējs ir noteicis funkcijas, kuras kriminālprocesā ir nodalāmas, aizliedzot divu vai vairāk nodalīto funkciju īstenošanu vienā kriminālprocesā vienai personai.

Likumdevējs neļauj apšaubīt arī citu KPL 17. pantā nenosauktu kriminālprocesuālo funkciju esamību, skat., piemēram, KPL 36. pantu, kurā norādīts, ka prokurors kriminālprocesā īsteno izmeklēšanas uzraudzības, izmeklēšanas, kriminālvajāšanas, valsts apsūdzības uzturēšanas un citas KPL noteiktās funkcijas.

Konkrētā kriminālprocesā iesaistītā persona var vienlaikus īstenot vairākas funkcijas, izņemot tās, kuras tiek nodalītas.

Konstruējot KPL 17. pantu, likumdevējs ir vēlējis īpaši norādīt uz šīm četrām procesuālajām funkcijām un, kas īpaši svarīgi, uzsvērt, ka šīs funkcijas ir nodalāmas. Šāda nodalīšana nozīmē to, ka attiecīgajām sfērām jābūt funkcionāli un institucionāli nošķirtām. Absolūtā vairumā gadījumu tā tas arī ir – **cilvēktiesību ierobežojumu kontroli pirmstiesas procesa laikā veic izmeklēšanas tiesnesis, apsūdzību īsteno apsūdzētājs, aizstāvību veic pati persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tās pārstāvis un aizstāvis, savukārt tiesas spriešanu – tiesnesis vai tiesa**. Šajā shēmā neiederas gan viens apstāklis – saskaņā ar KPL tālākajā tekstā iekļautajām nostādnēm izmeklēšanas tiesnesis cilvēktiesību ierobežojumus kontrolē tikai ierobežotā apjomā, t. i., savu konkrēto pilnvaru ietvaros. Pārējās kontrolējošās darbības pārsvarā ir uzticētas prokuroram¹⁰. Izmeklēšanas tiesnesis cilvēktiesību ierobežojumu kontroles funkciju īsteno ne tikai

pirmstiesas procesā, bet KPL noteiktos gadījumos arī pirmās instances tiesā līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai. KPL 41. panta otrajā daļā noteikts, ka pirmās instances tiesā līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai izmeklēšanas tiesnesim ir pienākums lemt par:

- 1) apsūdzētā pieteikumu attiecībā uz drošības līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu;
- 2) prokurora ierosinājumu attiecībā uz drošības līdzekļa izraudzīšanu vai grozīšanu;
- 3) kriminālprocesā iesaistītās personas, kurai ir tiesības iepazīties ar krimināllietas materiāliem, iepazīstināšanu ar speciālo izmeklēšanas darbību materiāliem, kuri netiek pievienoti krimināllietai (pirmdokumentiem).

Svarīgi akcentēt, ka izmeklēšanas tiesnesim nav atļauts aizstāt procesa virzītāju un uzraugošo prokuroru pirmstiesas kriminālprocesā, dodot norādījumus par izmeklēšanas virzienu un izmeklēšanas darbību veikšanu.

Kriminālprocesa kvalitāte mūsdienu apstākļos lielā mērā ir atkarīga no tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā nodrošināšanu. Viena no Latvijas Republikas Satversmes 8. nodaļā noteiktajām cilvēka pamattiesībām ir, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem¹¹. Satversmes 92. pants arī garantē, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Šāda garantija sakrīt ar svarīgākajos starptautiskajos tiesību aktos, piemēram, ANO Vispārējo Cilvēktiesību deklarācijas 10. pantā, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā, ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pantā deklarētajām tiesībām.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pirmā daļā noteikts, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā. Tiesas spriedumu jā dara publiski zināmu, taču preses un publikas klātbūtne procesā var tikt pilnībā vai daļēji aizliegta tikumisku apsvērumu, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības interesēs tādā demokrātiskā sabiedrībā, kur to prasa nepilngadīgo intereses vai procesa dalībnieku privātās dzīves aizsardzība, vai arī tajā apmērā, kuru tiesa uzskata par absolūti nepieciešamu īpašos apstākļos, kad atklātība apdraudētu taisnīguma intereses.

KPL 48. pants nosaka, ka, izskatot krimināllietu, **tiesai** ir procesa virzītāja pilnvaras kriminālprocesa vadīšanā un procesuālās kārtības nodrošināšanā, kā arī ekskluzīvas tiesības spriest tiesu. Tiesa saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 23. pantu izskata un izlemj celto apsūdzību pamatotību, attaisnojot nevainīgas personas vai arī atzīstot personas par vainīgām noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un nosakot valsts institūcijām un personām obligāti izpildāmu krimināltiesisko attiecību noregulējumu.

Savukārt apsūdzības funkciju kriminālprocesā īsteno prokurors. Kriminālprocesa likuma redakcijā 42. pantā ir noteikts valsts apsūdzības uzturētāja jēdziens, tomēr klasiska definīcija pantā nav iekļauta. Kriminālprocesa likuma 42. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka „Valsts apsūdzību pirmās instances tiesā uztur tas prokurors, kurš nodevis krimināllietu tiesai. Amatā augstāks prokurors apsūdzības uzturēšanu var uzdot citam prokuroram”. Savukārt šī panta otrajā daļā: „Valsts apsūdzību apelācijas instances tiesā uztur pēc iespējas tas pats prokurors, kas to uzturēja pirmās instances tiesā. Amatā augstāks prokurors valsts apsūdzības uzturēšanu var uzdot citam prokuroram”.

Šobrīd kriminālprocess ir veidots tā, ka viens un tas pats prokurors var tikt iesaistīts visa kriminālprocesa norisē. Prokurors kriminālprocesā īsteno izmeklēšanas uzraudzības, izmeklēšanas, kriminālvajāšanas, valsts apsūdzības uzturēšanas un citas šajā likumā noteiktās funkcijas (KPL 36. pants). Sākotnēji prokurors ir izmeklēšanu uzraugošais prokurors (KPL 37. pants); uzraugošais prokurors iegūst procesa virzītāja statusu no brīža, kad viņš pārņem kriminālprocesa vadīšanu un lemj par kriminālvajāšanas uzsākšanu (KPL 38. pants); valsts apsūdzību pirmās instances tiesā uztur tas prokurors, kurš nodevis krimināllietu tiesai (KPL 42. pants) utt. Katram prokuroram ir arī amatā augstāks prokurors, kas likumā noteiktajā kārtībā kontrolē, kā prokurors īsteno savas pilnvaras¹².

Apsūdzības robežas un saturu nosaka prokurors un tieši prokurora ekskluzīva funkcija ir lemt, vai persona ir saucama pie kriminālabbildības un ja jā, tad par kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Savukārt **prokurora celtā apsūdzība nosaka iztiesāšanas robežas tiesā.**

Savu funkciju izpildei tiesa, neiejaucoties apsūdzības uzturēšanā un aizstāvības īstenošanā, piedalās pierādījumu pārbaudē.

Lai neiejauktos citu kriminālprocesā nodalīto funkciju īstenošanā, tiesai un tiesnesim likums

paredz virkni ierobežojumu. Piemēram, tiesa, tiesnesis:

- 1) nepieņem lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu. Kā izņēmumu var norādīt KPL 476. panta otro daļu, kurā noteikts, ka par kriminālprocesa sadalīšanu tiesa pieņem lēmumu, kas vienlaikus uzskatāms arī par lēmumu jauna kriminālprocesa uzsākšanai;
- 2) nevar sūtīt krimināllietu papildizmeklēšanai;
- 3) nevar turpināt iztiesāšanu, ja prokurors atteicies no apsūdzības KPL 460. pantā noteiktajā kārtībā;
- 4) nevar pēc savas iniciatīvas iegūt pierādījumus un tos pārbaudīt tiesas sēdē, izņemot, ja apsūdzētais aizstāvību īsteno pats, bet tiesai rodas pamatotas šaubas par viņa pieskaitāmību vai iespējamo vainu apsūdzībā (KPL 455. panta otrā daļa);
- 5) tiesas tiesības konstatēt citus, no apsūdzības atšķirīgus apstākļus, ir ierobežotas. Kriminālprocesa likuma 455. panta trešajā daļā noteikts, ka tiesa var atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus tikai tajā gadījumā, ja ar to nepasliktinās apsūdzētā stāvoklis un netiek pārkāptas viņa tiesības uz aizstāvību¹³. Šis nosacījums ietver sevī ne tikai tiesas tiesības aizstāt, tās ieskatā, nepierādītos noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus ar pierādītajiem, bet arī izslēgt no apsūdzības nepierādītos faktiskos apstākļus un, ja tam ir tiesisks pamats, arī pārkvalificēt inkriminētās noziedzīgās darbības, ja ar to nepasliktinās apsūdzētā stāvoklis un netiek pārkāptas viņa tiesības uz aizstāvību¹⁴.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā paredzētas 2 galvenās taisnīgas lietas izskatīšanas garantiju grupas:

- a) organiskās garantijas, kuras vērstas uz to, lai šāda lietas izskatīšana būtu iespējama, tādejādi valsts iestādēm tiek uzlikta virkne pienākumu (izveidot likumīgu tiesu; neitralitāte; lietas izskatīšanas publiskums u. tml.);
- b) funkcionālās garantijas, kuras vērstas uz vienlīdzīguma nodrošināšanu visās procesa stadijās¹⁵. Konvencijas 6. panta prasība par procesuālās līdzvērtības nodrošināšanu ir pieskaitāma funkcionālajām garantijām.

Taisnīgas tiesas jēdziens ietver arī pušu līdzvērtīgu iespēju principu. Tas paredz, pirmkārt, visām procesā iesaistītajām pusēm iespēju izklāstīt lietas apstākļus un, otrkārt, liedz kādai no pusēm piešķirt būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu¹⁶.

Kriminālprocesā iesaistītajām personām ir pilnvaras (tiesības un pienākumi), kas nodrošina tām normatīvajos aktos noteikto uzdevumu un garantēto tiesību līdzvērtīgu īstenošanu. Procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips darbojas visā kriminālprocesā.

Šim viedoklim piekrīt arī Satversmes tiesa, norādot, ka procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, kas darbojas visā kriminālprocesā, proti, gan pirmstiesas, gan tiesas procesa laikā¹⁷.

Procesuālo pilnvaru līdzvērtība nenozīmē, ka visu kriminālprocesā iesaistīto personu tiesībām un pienākumiem jābūt absolūti vienādiem.

Jāuzsver, ka šis princips ir reglamentēts visai vispārīgi un "līdzvērtīga īstenošana", protams, ir vērtējuma jēdziens, kas piepildāms katrā konkrētā gadījumā. Tāpat jāatzīmē, ka šis princips nav identisks vienlīdzīguma principam. Ja vienlīdzīguma princips paredz vienādu attieksmi pret vienādā statusā un vienādos apstākļos esošām personām, tad procesuālo pilnvaru līdzvērtīguma princips var būt attiecināms uz dažādiem procesa dalībniekiem, kuriem kādā konkrētā brīdī procesā ir uzlikti vienādi pienākumi, piešķirtas vienādas tiesības u. tml. Šis princips nozīmē, ka attiecīgajiem procesa dalībniekiem jānodrošina līdzvērtīgas (bet ne obligāti vienādas) iespējas tās īstenot u. tml. Piemērojot praksē dažādas kriminālprocesa normas, tieši praktiskajiem darbiniekiem jābūt tiem, kas rūpīgi ievēro šo vienlīdzīguma idejas īstenošanu¹⁸.

Procesuālās līdztiesības princips (*equality of arms*) ir būtisks tiesību uz taisnīgu tiesu elements un vienlaikus arī tiesiskās vienlīdzības principa īpašā izpausme, kas attiecināma uz visu kategoriju tiesai pakļautajām lietām. Tas nozīmē, ka lietas izskatīšanas procesā procesa dalībnieku tiesībām jābūt taisnīgi līdzsvarotām (*fair balance*) – proti, katram ir jābūt nodrošinātām adekvātām iespējām izmantot procesuālos līdzekļus, neesot nepamatoti nostādītam nelabvēlīgākā stāvoklī kā citi procesa dalībnieki. No procesuālās līdztiesības principa tādejādi izriet valsts pienākums izveidot tādu lietu izskatīšanas procesuāltiesisko regulējumu, kas to nodrošina. Tomēr, jāņem vērā, ka tas nenozīmē, ka atsevišķos gadījumos (vai atsevišķu kategoriju lietās) šādas priekšrocības nevarētu būt pamatotas¹⁹.

Aizstāvība, kuru veic pati persona, kam ir tiesības uz aizstāvību, tās pārstāvis un aizstāvis, KPL zināmā mērā tiek uzskatīta par "vājāku" kā apsūdzība, kura pārstāv valsts intereses. Tāpēc aizstāvībai tiek piešķirtas papildus procesuālas priekšrocības (aizstāvības privilēģijas (*favor*

defensionis)), piemēram, nevainīguma prezumpcija (*praesumptio innocentiae*); šaubu tulkošana par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību (*in dubio pro reo*), obligāta aizstāvība likumā noteiktos gadījumos, tiesības (ne pienākums) sniegt liecību u. c.

Kriminālprocesa likumā likumdevējs tiesības uz aizstāvību principu ir ietvēris 20. pantā. Šajā pantā ir reglamentēts, ka katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību, proti, tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.

Tiesības uz aizstāvību kā tiesības uz taisnīgu tiesu neatņemama sastāvdaļa ir konstitucionāli garantētas cilvēka pamattiesības. Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā ir noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.

Advokatūra ir tiesiskās valsts justīcijas neatņemamā sastāvdaļa. Tikai pastāvot advokatūrai, var runāt par tiesiskās valsts justīciju, proti, tiesu un izmeklēšanas iestāžu darbību valstī, kurā valda likums²⁰.

Tiesības uz aizstāvību ietver vairākus aspektus:

1. Procesuālo tiesību piešķiršanu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Šai personai ir tiesības zināt viņai izvirzīto aizdomu būtību, tāpat ir tiesības aizstāvēt savas tiesības ar jebkuriem iespējamiem likumīgajiem līdzekļiem u. c.
2. Persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, var pati sevi aizstāvēt vai tai jābūt reālai iespējai izmantot aizstāvja pakalpojumus.
3. Procesa virzītāja pienākums ir nodrošināt personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, iespēju aizstāvēties ar visiem likumīgiem līdzekļiem. Procesa virzītāja pienākums ir ne tikai nodrošināt šādu tiesību izmantošanu, aizsargāt šīs tiesības un nelikt tām nekādus šķēršļus. Procesa virzītājam jāsaprot, ka tikai ievērojot šīs personas procesuālās garantijas kriminālprocesā, var nodrošināt efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu konkrētajā kriminālprocesā, kā arī pārvarēt personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pretestību. Tomēr procesa virzītājs:
 - neslēdz vienošanos par aizstāvību un neaicina konkrētu advokātu par aizstāvi, bet nodrošina ieinteresēto personu ar nepieciešamo informāciju un dod tai iespēju izmantot sakaru līdzekļus aizstāvja uzaicināšanai (KPL 80. pants);

- gadījumos, ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav noslēgusi vienošanos par aizstāvību, bet aizstāvja piedalīšanās ir obligāta vai persona vēlas aizstāvja piedalīšanos, paziņo attiecīgās tiesas darbības teritorijas zvērinātu advokātu vecākajam par nepieciešamību nodrošināt aizstāvja piedalīšanos kriminālprocesā (KPL 80. pants);
- Kriminālprocesa likuma 81. pantā noteiktajos gadījumos (atsevišķajās procesuālajās darbībās) uzaicina aizstāvi atbilstoši attiecīgā advokātu vecākā sastādītam advokātu dežūru grafikam aizstāvības vai pārstāvības nodrošināšanai atsevišķo procesuālo darbību veikšanā.

Cīrihes Universitātes krimināltiesību profesors un bijušais Eiropas Cilvēktiesību komisijas priekšsēdētājs *Stefan Trechsel* uzskata, ka argumenti, kas pamato juridiskās palīdzības sniegšanu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir aplūkojami no trīs aspektiem: tehniskā, psiholoģiskā un cilvēciskā²¹.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa savos lēmumos pievērsusi uzmanību šiem aspektiem. Piemēram, lietā *Salduz v. Turkey* Tiesa vērsa uzmanību, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pirmstiesas izmeklēšanas stadijā ir īpaši neaizsargāta, jo tai nav speciālu zināšanu par kriminālprocesu, viņas statusu, nopratināšanas, pierādījumu iegūšanas procedūrām, kuru pārzināšana ir ļoti svarīga, it īpaši izmeklēšanas sākotnējā stadijā. Tieši izmeklēšanas sākotnējā stadijā iegūtie pierādījumi noteic apsūdzības robežas. Vairumā gadījumu šī neaizsargātība var būt kompensēta tikai ar aizstāvja palīdzību, viņa piedalīšanos kriminālprocesā²². Šis Tiesas lēmums ietekmēja vairāku valstu tiesisko regulējumu²³.

Aizstāvja piedalīšanās nepieciešamību Eiropas Cilvēktiesību tiesa akcentēja arī lietā *Melnikov v. Russia*, kurā iesniedzējs sūdzējās par aizstāvja prombūtni konfrontēšanas laikā. Tiesa uzsvēra, ka, nepiedaloties aizstāvim, iesniedzējs nevarēja saprast konfrontēšanas procedūru un efektīvi īstenot tiesības uz aizsardzību²⁴.

Cilvēciskā aspekta pastāvēšanu apstiprinājusi Eiropas Cilvēktiesību komisija savā ziņojumā lietā *Can v. Austria*. Lai arī juridiskās palīdzības sniedzēja pienākumos neietilpst emocionāla atbalsta sniegšana, tomēr minētais aspekts var būt kā papildu arguments par labu juridiskās palīdzības nepieciešamībai kriminālprocesā²⁵.

Kā aktualitāte jāmin Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus

nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā²⁶, kuras mērķis ir nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā, nosakot minimālās robežas nevainīguma prezumpcijas un tiesību, piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā, konkrētus aspektus kriminālprocesā.

Direktīva attiecas uz:

- 1) prasību, aizdomās turēto vai apsūdzēto personu uzskatīt par nevainīgu, kamēr viņas vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu;
- 2) noteikumiem par aizdomās turēto un apsūdzēto personu aizsardzību pret varas iestāžu pasludinātu vainu pirms notiesājoša sprieduma;
- 3) noteikumiem par to, ka pierādīšanas pienākums gulstas uz procesa virzītāju un ka visas saprātīgas šaubas par apsūdzētās personas vainu nozīmē šīs personas atzīšanu par nevainīgu;
- 4) aizdomās turētās vai apsūdzētās personas tiesībām neliecināt pret sevi un nesadarboties ar izmeklēšanu;
- 5) tiesībām klusēt un
- 6) tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā.

Jau Stokholmas programma pievērsās personu tiesību stiprināšanai kriminālprocesā. Programmas 2.4. punktā Eiropadome aicināja Komisiju iesniegt priekšlikumus, pakāpeniski stiprinot aizdomās turēto vai apsūdzēto personu tiesības, nosakot tiesību uz taisnīgu tiesu kopējus minimālos standartus. Trīs pasākumi jau ir pieņemti:

- 1) Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 20. oktobra Direktīva 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā,
- 2) Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 22. maija Direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā un
- 3) Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 22. oktobra Direktīva 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešajām personām un konsulārajām iestādēm²⁷.

Direktīva papildinās tiesisko regulējumu, ko veido Eiropas Cilvēktiesību konvencija un Pamattiesību harta. Tā stiprinās dalībvalstu tiesu iestāžu savstarpējo uzticēšanos un palāvību un atvieglos nolēmumu savstarpēju atzīšanu krimināllietās.

Secinājumi

Funkcija nav tikai atsevišķa kriminālprocesuāla darbība, bet darbību un lēmumu kopums, kas apvienots ar kopīgu mērķi.

Analizējot KPL normas, var secināt, ka arī likumdevējs nenodala kriminālprocesuālās funkcijas atkarībā no to nozīmības.

Likumdevējs ir noteicis funkcijas, kuras kriminālprocesā ir nodalāmas, aizliedzot divu vai vairāk nodalīto funkciju īstenošanu vienā kriminālprocesā vienai personai.

Konkrētā kriminālprocesā iesaistītā persona var vienlaikus realizēt vairākas funkcijas, izņemot tās, kuras tiek nodalītas.

Kriminālprocesā iesaistīto personu funkcijas var būt noteiktas, piešķirot tiesības un uzliekot pienākumus.

Procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips darbojas visā kriminālprocesā, un tam ir

būtiska nozīme procesuālo funkciju nošķiršanas nodrošināšanā.

Procesuālo pilnvaru līdzvērtība nenozīmē, ka visu kriminālprocesā iesaistīto personu tiesībām un pienākumiem jābūt absolūti vienādiem.

Taisnīgas tiesas jēdziens ietver arī pušu līdzvērtīgu iespēju principu. Proti, pirmkārt, visām procesā iesaistītajām pusēm iespēju izklāstīt lietas apstākļus un, otrkārt, liedz kādai no pusēm piešķirt būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu.

Tomēr, jāņem vērā, ka tas nenozīmē, ka atsevišķos gadījumos (vai atsevišķu kategoriju lietās) šādas priekšrocības nevarētu būt pamatotas. Piemēram, aizstāvība zināmā mērā tiek uzskatīta par "vājāku" kā apsūdzība, kura pārstāv valsts intereses. Tāpēc aizstāvībai tiek piešķirtas papildus procesuālas priekšrocības (aizstāvības privilēģijas).

Atsauces

- ¹ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Tiesu pierādījumi. – Rīga, Zvaigzne, 2010; Ларин А.М. Расследование по уголовному делу, процессуальные функции. – Москва, Юридическая литература, 1986.
- ² Kriminālprocesa likums. Spēkā no 01.10.2005. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005. Nr.74., Ziņotājs, 09.06.2005. Nr.11.
- ³ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Tiesu pierādījumi. – Rīga, Zvaigzne, 2010., 13. lpp.
- ⁴ Turpat.
- ⁵ Ларин А.М. Расследование по уголовному делу, процессуальные функции. – Москва, Юридическая литература, 1986, с. 4.
- ⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 21. maija lēmums, lieta Nr. SKA – 528/2010.
- ⁷ Mireille Delmas-Marty, J. R. Spencer. European Criminal Procedures. Cambridge University Press, 2002. ISBN 0521591104, 9780521591102, p. 160.
- ⁸ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Tiesu pierādījumi. – Rīga, Zvaigzne, 2010.
- ⁹ Зинатуллин З.З., Зинатуллин Т.З. Еще раз об уголовно-процессуальных функциях.//<http://kalinovsky-k.narod.ru/b/ufa20042/zinatullin.htm>
- ¹⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi// Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010., 63. lpp.
- ¹¹ Latvijas Republikas Satversme. Spēkā no 07.11.1922. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993. Nr. 43.
- ¹² Kaija S. Prokurora loma kriminālprocesa atjaunošanā jaunatklātu apstākļu dēļ. Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls Socrates, 2016., Nr. 2(5). http://www.rsu.lv/images/stories/dokumenti/publikacijas/socrates_5_2016.pdf.
- ¹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2014. gada 26. marta lēmums krimināllietā Nr. 11354005611, Nr. SKK-0019-14.
- ¹⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2014. gada 30. janvāra lēmums krimināllietā Nr. 11370003509, Nr. SKK – 4/2014.
- ¹⁵ Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения. // Pieejams: <http://www.hri.ru/docs/?content=doc&id=371>
- ¹⁶ Law and practice of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter, Council of Europe, 1996, p.172. Citēts pēc: Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01., 6. p.

- ¹⁷ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2016-13-01. 2017. gada 23. maijs. Pieņemts 23.05.2017. Publicēts Latvijas Vēstnesis, 102 (5929), 25.05.2017.
- ¹⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi// Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010., 63. lpp.
- ¹⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 134.-135. lpp.
- ²⁰ Niedre A. Latvijas Republikas advokatūras darbības organizācija un pamatprincipi. – Rīga, Latvijas Zvērinātu advokātu padome, 2006., 10. lpp.
- ²¹ Trechsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. New York: Oxford University Press, 2005, 245 p.
- ²² European Court of Human Rights judgment in case *Salduz v. Turkey*, 36391/02, 26.04.2007.
- ²³ Giannouloupoulos D. Strasbourg Jurisprudence, Law Reform and Comparative Law: A Tale of the Right to Custodial Legal Assistance in Five Countries. *Human Rights Law Review* 16 (1): 103-129 first published online January 27, 2016 doi:10.1093/hrlr/ngv039
- ²⁴ European Court of Human Rights judgment in case *Melnikov v. Russia*, 23610/03, 14.01.2010.
- ²⁵ European Court of Human Rights judgment in case *Can v. Austria*, 9300/81, 30.09.1985.
- ²⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343>
- ²⁷ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par to, lai nostiprinātu nevainīguma prezumpcijas un tiesību piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētus aspektus kriminālprocesā <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52013PC0821>

Abstract

The term *criminal procedural function* has historically been used by scientists. In order to identify primary issues in procedural functions, the competition principle was analyzed. This strengthened such important issues as separation of prosecution and court functions, parties' equality, independence of courts etc. Therefore, the concept of three concept functions – prosecution, defence and adjudication – was developed in criminal proceedings. In the context of the Criminal Procedure Law having taking effect, this term was included into the law, including the principle of separation of criminal procedural functions.

The aim of this paper is to offer the insight into interpretation of the concept of the criminal procedural function with the special focus on specific issues in function separation. Section 17 of Criminal Procedure Law determines the function of control of restrictions of human rights in a pre-trial. The functions of prosecution, defence and adjudication do not determine their priority over all other criminal procedural functions. These functions are claimed to be separate and therefore cannot be applied to the same person.

Аннотация

Термин *уголовно-процессуальная функция* исторически использовался в науке. Первоначальная проблематика развития процессуальных функций основывается на принципе состязательности, поэтому в уголовном процессе была разработана концепция трех функций – обвинение, защита и судебное разбирательство. После вступления в силу Уголовно-процессуального закона этот термин был включен в закон, в том числе как принцип разделения уголовно-процессуальных функций.

Целью данной статьи является дать представление об уголовно-процессуальных функциях, указывая на некоторые вопросы их разделения.

Функции, которые указаны в статье 17 УПЗ, нельзя считать приоритетными над всеми другими функциями уголовного процесса. Эти функции должны быть разделены, и, следовательно, не могут применяться одним и тем же человеком.

IZMEKLĒTĀJA KRIMINĀLPROCESUĀLĀS DARBĪBAS AKTUĀLIE JAUTĀJUMI

Dr. iur. Marina Sumbarova,

Baltijas Starptautiskās akadēmijas asociēta profesore, Latvija

Raksta mērķis – izskatīt izmeklētāja procesuālo darbību raksturojumu Latvijā.

Pētījuma uzdevumi – izmeklētāja tiesiskā stāvokļa noteikšana Latvijas kriminālprocesā, izmeklētāju sagatavotības līmeņa noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas funkciju izpildei analīze un izskatīšana, noziegumu izmeklēšanā pielietoto zinātniski pamatoto metožu un līdzekļu raksturojums, speciālistu-juristu izglītības un sagatavošanas procesu, analīze.

Pētījuma izstrādāšanas gaitā tika izmatotas dažādas metodes, tostarp arī dialektiskā izziņāšanas metode, tiesiskās salīdzināšanas, loģiskā un juridiskā, konkrēti socioloģiskā metode.

Izmeklētāja funkcionālo pienākumu izpilde Latvijā ir prioritārs virziens noziegumus izmeklējošo tiesībsargājošo iestāžu darbībā, kriminālprocesa dalībnieku tiesību un cilvēka tiesību ievērošanā. Izmeklētājs ir procesa virzītājs, izmeklēšanas grupas dalībnieks, procesuālo uzdevumu izpildītājs. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma¹ (turpmāk arī KPL) 28. pantu izmeklētājs ir izmeklēšanas iestādes amatpersona, kura ar izmeklēšanas iestādes vadītāja rīkojumu pilnvarota izdarīt izmeklēšanu kriminālprocesā.

Izmeklētāji izpilda funkcionālos pienākumus kriminālpolicijas iestādēs dažādās Latvijas tiesībsargājošās institūcijās, tostarp Valsts policijā, Drošības policijā, Muitā, Robežsardzes dienestā u. c. Viņu loma valstī ir nenovērtējama, jo viņi izpilda svarīgus uzdevumus noziegumu novēršanā un izmeklēšanā.

Izmeklētājam ir tiesības: likumā noteiktajā kārtībā pieņemt jebkuru procesuālo lēmumu un veikt jebkuru procesuālo darbību vai uzdot tās veikšanu izmeklēšanas grupas dalībniekam vai procesuālo uzdevumu izpildītājam; ierosināt uzraugošajam prokuroram lemt jautājumu par kriminālvajāšanas uzsākšanu; pārsūdzēt tiešā priekšnieka norādījumus; pārsūdzēt uzraugošā prokurora lēmumus un norādījumus; pārsūdzēt amatā augstāka prokurora norādījumus; pārsūdzēt izmeklēšanas tiesneša lēmumus.

Izmeklētāja kā procesa virzītāja tiesības un pienākumi ir noteiktas KPL 29. pantā. Neiedziļinoties normas detaļu izklāstā, var norādīt, ka tajā saskatāmas dažas nepilnības un neatbilstība citām likuma

normām. Piemēram, šajā pantā kā izmeklētāja tiesības nav norādītas tiesības pieteikt noraidījumu, tomēr šādas situācijas, kad izmeklētājam tādām tiesībām jābūt paredzētām, praksē ir sastopamas (piemēram, jautājumu risināšana pie izmeklēšanas tiesneša izmeklēšanas gaitā). Kā arī KPL 29. panta otrās daļas 6. punkts paredz izmeklētāja tiesības pārsūdzēt izmeklēšanas tiesneša lēmumu, kas neatbilst KPL 286. panta pirmās daļas noteikumiem, saskaņā ar kuriem pirmstiesas procesā un līdz iztiesāšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā persona, kurai piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts piespiedu līdzeklis, izņemot aizturēšanu, tās pārstāvis vai aizstāvis, kā arī prokurors septiņu dienu laikā pēc tam, kad saņemta par šā piespiedu līdzekļa piemērošanu vai atteikšanos to piemērot pieņemtā lēmuma kopija, var iesniegt sūdzību par izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Tiesnesis savu lēmumu kopā ar iesniegto sūdzību ne vēlāk kā nākamajā darba dienā nosūta apgabaltiesai.

KPL 386. pantā tiek uzskaitītas izmeklēšanas iestādes, kuru starpā prokuratūra nav iekļauta. Savukārt KPL 36. pants nosaka, ka prokurors kriminālprocesā realizē izmeklēšanas uzraudzības, izmeklēšanas, kriminālvajāšanas, valsts apsūdzības uzturēšanas un citas šajā likumā noteiktās funkcijas, ar to pašu prokuroram tiek piešķirtas izmeklētāja pilnvaras un tas tiek definēts kā procesa virzītājs. Norādītais definējums ir pretrunā ar iepriekš norādīto normu, kas paredzēta KPL 386. pantā, un to varētu novērst, papildinot norādīto pantu ar normām, kas definē atsevišķos gadījumos prokuratūru kā iestādi, kas veic pirmstiesas izmeklēšanu. Praksē nereti sastopami gadījumi, kad prokurors, veicot sevišķi smagu noziegumu izmeklēšanu, veic izmeklēšanas darbības pirmstiesas procesa stadijā pirms kriminālprocesa nodošanas kriminālvajāšanas uzsākšanai. Tāda, piemēram, ir notikuma vietas apskate, kur prokurora dalība ir noteikta ar prokuratūras vadītāja rīkojumu. Tāpēc šāds papildinājums ir ne tikai atbilstošs Kriminālprocesa likumam, bet arī pamatoti nepieciešams.

Izmeklējot sevišķi smagus noziegumus, vienlaicīgi jāveic liels izmeklēšanas darbību apjoms. Tādiem gadījumiem KPL ir paredzēta izmeklēšanas grupas izveidošana.

Izmeklēšanas grupas izveidošana pirmstiesas procesa veikšanai sarežģītās vai liela apjoma krimināllietās ir efektīva zinātniskā darba organizēšanas forma, kas pamatota ar vairāku dalībnieku procesuālo pūļu apvienošanu. Ieceltais par grupas vadītāju viens no prokuroriem vai izmeklētājiem ne tikai organizē grupas darbu, vada citu prokuroru un izmeklētāju darbu, bet katram no viņiem ir arī tiesības pieņemt lēmumus kriminālprocesā².

Izmeklētājs var būt izmeklēšanas grupas dalībnieks (KPL 30. pants). Izmeklēšanas grupa var tikt izveidota gan visa pirmstiesas procesa gaitā, gan arī izmeklēšanas veikšanas un kriminālvajāšanas laikā. Izmeklēšanas grupas dalībnieka tiesiskais statuss ir reglamentēts KPL 30. pantā. Šajā pantā norādīts, ka noteikta amatpersona var tikt iekļauta izmeklēšanas grupas sastāvā ar izmeklēšanas iestādes kompetentas amatpersonas vai amatā augstāka prokurora lēmumu. Savukārt KPL 395. panta pirmajā daļā norādīts, ka izmeklēšanas grupas izveidošanai un noteiktas personas iekļaušanai tajā, izmeklēšanas iestādes vadītājs vai amatā augstāks prokurors pieņem atbilstošu lēmumu. Var secināt, ka šajos pantos eksistē nesakritība tiesību subjektos, kuri ir spējīgi izveidot izmeklēšanas grupu, jo termini „izmeklēšanas iestādes vadītājs” un „izmeklēšanas iestādes kompetentā amatpersona” nav sinonīmi, kā arī KPL 31. panta pirmajā daļā ir norādīts, ka izmeklētāja tiešais priekšnieks ir izmeklēšanas iestādes vai tās struktūrvienības vadītājs vai viņa vietnieks³.

Izveidojot izmeklēšanas grupu, kas parasti sastāv vairāk nekā no pieciem cilvēkiem, katram atsevišķam grupas dalībniekam ir likumā noteiktās tiesības un pienākumi. KPL 30. pants tos nosaka šādā veidā: 1) izmeklēšanas grupas dalībniekam procesa virzītāja uzdevumā un noteiktajos ietvaros ir tiesības veikt procesuālās darbības un pieņemt procesuālos lēmumus; 2) ir tiesības, neapturot izpildi, pārsūdzēt procesa virzītāja uzdevumu; 3) ir tiesības ar procesa virzītāja starpniecību pārsūdzēt tiešā priekšnieka un uzraugošā prokurora norādījumus.

Izmeklēšanas grupas dalībnieks noteikta kriminālprocesa ietvaros netiek uzskatīts par procesuāli brīvu personu, jo viņa pilnvaras ierobežotas ar pienākumu saskaņot savus lēmumus ar procesa virzītāju, kurš ir atbildīgs par šo noteikto kriminālprocesu. Savukārt veicot noteiktas, jau saskaņotas, izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas grupas dalībnieks ir procesuāli patstāvīgs. Šis procesuālais normas neattiecas uz tādu amatpersonu kā procesuālo uzdevumu izpildītājs.

Pēdējos gados Latvijā reģistrēto noziedzīgo

nodarījumu skaita analīze norāda uz nepieciešamību turpmāk pilnveidot izmeklētāju darbu dažāda veida noziegumu izmeklēšanā. Tā 2016. gadā Latvijā tika reģistrēti 45 639 noziedzīgi nodarījumi, 2015. gadā – 47 406 nodarījumi⁴.

Izmeklētāja pienākumu apjoms Latvijā ir diezgan plašs un reglamentēts Kriminālprocesa likumā. Dažādos policijas iecirkņos Rīgā, policijas pārvaldēs Latvijas teritorijā eksistē atšķirīga izmeklētāju noslodze ar izmeklēšanai nodotajiem kriminālprocesiem, un vispirms tas ir izskaidrojams ar noziedzības līmeni noteiktajā reģionā. Tā 2016. gadā Vidzemē bija reģistrēti aptuveni 3 500 noziedzīgu nodarījumu, Zemgalē – 5 160 noziedzīgu nodarījumu, Pierīgā – 6 177, Kurzemē – 4 255, Latgalē – 6 574, Rīgas reģionā – 19 858 noziedzīgi nodarījumi. Atkarībā no iedzīvotāju skaita reģionā, noziedzīgu nodarījumu un citu likumpārkāpumu skaita, kas izdarīti noteiktā administratīvā teritorijā, tiek noteikts tiesiskās kārtības, noziegumu novēršanas, to atklāšanas un izmeklēšanas funkcijas pildošo tiesībsargājošo iestāžu darbinieku skaits. Tomēr nereti ir gadījumi, kad pārmērīgi lielais kriminālprocesa skaits uz vienu izmeklētāju ir pretrunā ar izmeklēšanas pilnības, objektivitātes un likumības prasībām. Vairāku desmitu gadu garumā izmeklēšanas iestādēs turpinās polemika par nepieciešamību palielināt izmeklētāju skaitu ar mērķi kvalitatīvi, ātri izmeklēt kriminālprocesus. Kā arī turpinās diskusijas par pasākumiem situācijas uzlabošanai noziegumu izmeklēšanā. Noteikti nepieciešama profesionāla izglītība tiesību jomā personām, kuras nodarbojas ar noziegumu izmeklēšanu.

2005. gada 1. oktobrī stājās spēkā Kriminālprocesa likums, un ar vairākiem grozījumiem tas ir spēkā arī šodien. Šī normatīvā akta pieņemšana kļuva par vienu no svarīgākajiem nosacījumiem vairāku kriminālprocesuālo tiesību institūtu Latvijā pilnveidošanai, kas neapšaubāmi veicina Latvijas kriminālprocesa likuma normu atbilstību Eiropas valstu normām.

Mēģināsim izskatīt atsevišķus noteikumus, kas, autoresprāt, vistiešāk attiecas uz izmeklētāja darbību un var ietekmēt kvalitatīvu un ātru viņa funkcionālo pienākumu izpildi saskaņā ar Kriminālprocesa likumu un amata instrukcijām. Izmeklētāja tiesiskais stāvoklis iekļauj viņa tiesības un pienākumus.

Par svarīgu apstākli, kas nosaka izmeklētāja lomu, veicot noziegumu izmeklēšanu, tiek uzskatīta pierādījuma savākšana kriminālprocesā. Izmeklētājs ir pierādīšanas pamatsubjekts pirmstiesas kriminālprocesā. Pierādīšanai, kas iekļauj

pierādījumu savākšanu, nostiprināšanu, izpēti un novērtēšanu, ir nozīmīgākā loma izmeklētāja darbībā. Kriminālprocesa likums, reglamentējot izmeklēšanas darbības, nosaka pierādījumu savākšanas un nostiprināšanas procesuālās pamatformas. Dažreiz pirms ar pierādījumu savākšanu un nostiprināšanu saistītās izmeklēšanas darbības, obligāti tiek pieņemts lēmums. Tādi ir lēmumi par ekspertīzi, kratīšanu, izņemšanu u.c.

Jāatzīmē, ka, izmeklējot noteikta veida nodarījumus, svarīgi definēt pierādīšanas priekšmetu. Izmeklētājam svarīgi akcentēt izmeklēšanas īpatnības noteiktos noziegumu veidos. Pierādīšanas priekšmets ir saistīts ar krimināltiesisko normu. Ar noziedzīgā nodarījuma sastāvu tiek noteiktas pierādīšanas robežas, mērķi un pierādīšanas līdzekļi. Tādā veidā katrai krimināllietai pierādīšana tiek veidota tādās robežās, kas ļauj sasniegt kriminālprocesa mērķi – noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.

Aktuāla izmeklēšanas problēma ir kriminālprocesa apturēšana sakarā ar vainīgās personas nenoskaidrošanu. Saskaņā ar KPL 378. panta pirmo daļu procesa virzītājs aptur kriminālprocesu, ja ir veiktas visas procesuālās darbības, kas iespējamas bez aizdomās turētā vai apsūdzētā, un ja aizdomās turētais vai apsūdzētais saslīmis ar slimību, kura uz ilgāku laiku ir par šķērslī procesuālo darbību veikšanai ar šīs personas piedalīšanos, un to apliecina ārstniecības iestādes izdots atzinums; aizdomās turētais vai apsūdzētais slēpjas un nav zināma viņa atrašanās vieta; aizdomās turētā vai apsūdzētā atrašanās vieta ir zināma, bet viņš atrodas ārpus Latvijas teritorijas; personai, kura saucama pie kriminālatbildības, ir kriminālprocesuālā imunitāte un nav saņemta kompetentas institūcijas atļauja uzsākt kriminālvajāšanu; ir citi KPL noteikti gadījumi.

KPL noteic divus pamatus, kuriem pastāvot kriminālprocess var tikt apturēts.

KPL 378. panta pirmā daļa paredz iespēju apturēt kriminālprocesu, ja ir veiktas visas procesuālās darbības, kas iespējamas bez aizdomās turētā vai apsūdzētā, un ja pastāv nosacījumi, kas traucē veikt izmeklēšanas darbības ar aizdomās turēto vai apsūdzēto personu. Laikā, kad kriminālprocess ir apturēts, nekādas izmeklēšanas darbības nevar tikt veiktas, izņemot tās, kas saistītas ar aizdomās turētās personas atrašanās vietas noskaidrošanu. Kriminālprocess tiek atjaunots, ja vairs nepastāv apturēšanas iemesls.

Kā arī kriminālprocess tiek atjaunots, kad ir iestājies noilguma termiņš saukšanai pie kriminālatbildības par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, bet persona, kura ir izdarījusi šo noziedzīgu nodarījumu, tā arī nav noskaidrota. Tādā gadījumā tiek pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu.

Izskatot noteikumus par kriminālprocesa apturēšanu, nepieciešams pievērst uzmanību KPL 378. panta 1.¹ daļai, kur norādīts, ka, ja kriminālprocesa pareizai izlemšanai būtisks pierādījums ir tiesas nolēmums kādā citā nepabeigtā procesā, procesa virzītājs kriminālprocesu var apturēt līdz laikam, kad spēkā stājas nolēmums tajā procesā.

Praksē ir diezgan sarežģīti veikt izmeklēšanu kriminālprocesā, ja pagājis ilgs laiks pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, un turklāt šajā laikā var iestāties Krimināllikumā paredzētais noilguma termiņš šajā kriminālprocesā.

KPL 400. panta pirmā daļa paredz kriminālprocesa apturēšanu, ja kriminālprocesā divu mēnešu laikā no tā uzsākšanas brīža nav izdevies noskaidrot personu, kura ir izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziedzīgu nodarījumu. Izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu izlemj jautājumu par kriminālprocesa apturēšanu. Turklāt jānorāda, ka pastāv nosacījums, kriminālprocesā jābūt izpildītam minimālajam procesuālo un izmeklēšanas darbību apjomam, ko ir noteicis Ģenerālprokurors noteikta veida noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā. Kā arī šajā gadījumā uzraugošais prokurors pārbauda izmeklētāja pieņemtā lēmuma pamatojumu un likumību. Kriminālprocesa par smagiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas nav saistīti ar vardarbības pielietošanu, apturēšana tiek veikta pēc 4 mēnešiem, ja KPL noteiktajā termiņā nav konstatēta persona, kura izdarīja šo noziedzīgo nodarījumu⁵.

Lēmumus par kriminālprocesa apturēšanu saskaņā ar KPL 378. panta pirmās daļas 1. punktu var atcelt uzraugošais prokurors, dodot uzdevumu veikt nepieciešamās izmeklēšanas darbības krimināllietā. Parasti iemesls lēmumu par kriminālprocesa apturēšanu atcelšanai ir izmeklēšanas nepilnības, izmeklēšanas paviršs raksturs, un proti: netiek veiktas visas nepieciešamās izmeklēšanas darbības, kuras jāveic vainīgās personas prombūtnē. Problemātiska ir arī nepietiekama speciālo zināšanu izmantošana izmeklēšanas gaitā.

Par ne mazāk svarīgu apstākli izmeklētāja darbībā tiek uzskatīta kriminālprocesa dalībnieku savlaicīga iepazīstināšana ar lēmumu par ekspertīzes noteikšanu un eksperta atzinumu, kas neapšaubāmi attiecas uz kriminālprocesa kvalitātes noteikumiem.

Autoresprāt, raksturojot izmeklētāja darbu, svarīgi izcelt jautājumus, kas saistīti ar šo speciālistu izglītības procesu, un, proti, kvalitatīvu profesionālo sagatavotību.

Mūsdienīga, vispusīga un kvalitatīva izglītība ir galvenais sociālo un ekonomisko problēmu risināšanas priekšnoteikums Latvijas valstī. XXI gs. sākumam ir raksturīga intensīva mūžizglītības procesa attīstība pasaules izglītības telpā. Šī tendence kļūst par vienu no mūsdienu pedagoģijas pamatkategorijām. Tā attīstās kā atsevišķās valstīs, tā arī reģionālā un globālā līmenī. Mūžizglītība ir daļa no sarežģīta nacionālo izglītības struktūru satuvinašanās un savstarpējas sadarbības procesa⁶.

Latvijā notiek izmaiņas izglītības sistēmā. Noteikti apstākļi ietekmē ne tikai jau izveidoto izglītības procesu, bet arī, neapšaubāmi, veicina tā turpmāko pilnveidošanu. Politiskās un ekonomiskās izmaiņas valstī ietekmē augstākās juridiskās izglītības kvalitāti. Viens no būtiskākajiem virzieniem izglītības procesa pilnveidošanai ir zinātnes un izglītības integrācija. Tiesību zinātnes ir jāstudē, sasaistot tiesu praksi un juridiskās zinātnes atziņas.

Cilvēkiem visu mūžu nepārtraukti jāpaaugstina kvalifikācija un daudz pūļu jāvelta pašizglītbai, jo kādreiz iegūtās zināšanas pakāpeniski noveco un vairs nav aktuālas. Līdz ar to izglītība, kura neatbilst darba tirgus prasībām un kura netiek pilnveidota, zaudē savu vērtību⁷.

Jurista profesionālajai izaugsmei un tiesiskajai kultūrai nozīmīga ir juridiskā izglītība un tiesiskā audzināšana: tiesisko zināšanu uzkrāšana un šīs uzkrātās informācijas pārvēršana par personīgu pārlicību. Profesionālās apmācības efektivitāte ir atkarīga no attīstītu domāšanas spēju esamības studentiem. Juridiskās izglītības procesā izveidojas juridiskas domāšanas stils, intuitīva taisnīguma izjūta un izpratne par lēmumu likumību⁸.

Studentus var efektīvi ietekmēt jaunu netrādicionālu mācību metožu un formu pielietošana, piemēram, lietīšķās spēles studentu grupās, tehnisko mācību līdzekļu izmantošana, kā arī pasniedzēja dalība zinātniski pētnieciskajā darbā un studentu iesaiste zinātniskajā darbībā. Jo lielāku autoritāti pasniedzējs iemanto studentu acīs, jo lielākus panākumus viņš var sasniegt mācību un audzināšanas darbā⁹. Profesionālam pedagogam mūsdienās raksturīga radoša domāšana, iniciatīva, patstāvīgums lēmumu pieņemšanā.

Secinājumi

Autore ir veikusi pētījumu par aktuāliem jautājumiem, kas saistīti ar izmeklētāja darbību kriminālprocesā Latvijā.

Izskatot un veicot analīzi par izmeklētāja darbības procesuālajiem noteikumiem noziegumu izmeklēšanas veikšanas laikā, nepieciešams norādīt, ka izmeklētājs saskaņā ar KPL normām ir procesa virzītājs, izmeklēšanas grupas dalībnieks un procesuālo uzdevumu izpildītājs.

Procesa virzītājs ir viens no kriminālprocesa dalībniekiem, kurš organizē noteikta kriminālprocesa izmeklēšanu un pieņem atbilstošu lēmumu par kriminālprocesa virzību.

Viens no izmeklētāja pienākumiem ir ziņu, kas norāda uz iespējamu noziedzīgu nodarījuma izdarīšanu, izskatīšana, kas ir pamats kriminālprocesa uzsākšanai vai atteikšanai to uzsākt.

Kriminālprocesa izmeklēšanas gaitā procesa virzītājs veic procesuālās izmeklēšanas darbības. Gadījumos, kad informācija, kas atrodas izmeklētāja rīcībā, ir nepietiekama lēmuma pieņemšanai par kriminālprocesa uzsākšanu vai atteikšanai uzsākt kriminālprocesu, lietderīgi veikt resorisko pārbaudi kā nepieciešamo starpposmu pirms kriminālprocesa uzsākšanas, nepieciešamības gadījumā, kad nekavējoties jāreaģē uz iegūto informāciju, šādu pārbaudi var veikt uzsākta kriminālprocesa gaitā.

Izmeklētāja darbības regulējuma pilnveidei, autoresprāt, būtu lietderīgi noteikt garāku procesuālo uzdevumu izpildes termiņu, un KPL 394. panta trešā daļa būtu jāizsaka šādā redakcijā:

„Uzdevums jāizpilda ne vēlāk kā 10 dienu laikā no tā saņemšanas dienas. Ja uzdevuma izpilde šajā termiņā nav iespējama, tā izpildītājs paziņo par to uzdevuma devējam, norādot kavēšanās iemeslu un iespējamo uzdevuma izpildes termiņu, bet ne vēlāk kā 1 mēnesis no uzdevuma saņemšanas dienas”.

KPL 29. panta otrās daļas 6. punkts būtu jāizsaka šādā redakcijā:

„Pārsūdzēt izmeklēšanas tiesneša lēmumus par viņa pieņemtajiem lēmumiem, kas saistīti ar brīvības atņemšanu, ne tikai šīs tiesas priekšsēdētājam, bet ar prokurora piekrišanu – augstākas instances tiesā”.

Autore uzskata, ka nepieciešams pagarināt termiņu, kura laikā jāveic procesuālās darbības personas, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, noskaidrošanai. Izbeidzoties norādītajam termiņam, kriminālprocess var tikt apturēts KPL 400. panta noteiktajā kārtībā. Saistībā ar norādīto autore piedāvā grozīt KPL 400. panta pirmo daļu un izteikt to šādā redakcijā:

„Ja kriminālprocesā kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu izdarījušo personu nav izdevies noskaidrot divu mēnešu laikā no

kriminālprocesa uzsākšanas dienas, izmeklētājam ar uzraugošā prokurora piekrišanu jāizlemj jautājums par kriminālprocesa apturēšanu. Tādā pašā kārtībā var apturēt kriminālprocesu par smaga nozieguma izdarīšanu, ja vien tas nav saistīts ar vardarbību un ja šo noziegumu izdarījušo personu nav izdevies noskaidrot sešu mēnešu laikā¹.

Praktiskā kriminālprocesa dalībnieku tiesību aizsardzība un aizstāvības īstenošana pirmstiesas kriminālprocesā izmeklēšanas stadijā, ir atkarīga

no speciālajām garantijām, kā arī no tiesībsargājošo iestāžu funkciju realizēšanas, ievērojot personas tiesību garantijas.

Pētījumā autore ir definējusi atsevišķus aktuālus jautājumus, kas saistīti ar izmeklētāja darbību Latvijas kriminālprocesā. Turpmāka Kriminālprocesa likuma normu pilnveide ļaus kvalitatīvāk īstenot izmeklēšanu. Savukārt kvalitatīva un likumīga izmeklētāja darbība cieši saistīta ar mūsdienīgu juridisko izglītību Latvijā.

Atsauces

- ¹ Kriminālprocesa likums. 21.04.2005. likums/LV, 74 (3232), 11.05.2005., Ziņotājs, 11, 09.06.2005.
- ² Сумбарова М. Уголовный процесс Латвии. Краткий курс. Учебное пособие. – Рига: Jumi, 2015, с. 94.
- ³ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005–2010. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010., 73.–74. lpp.
- ⁴ Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera pārskats par prokuratūras darbu 2016. gadā. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/noderigi/gada-parskati>
- ⁵ Сумбарова М. Уголовный процесс Латвии. Краткий курс. Учебное пособие. – Рига: Jumi, 2015, с. 105.
- ⁶ Vasiļevska D. Augstākās izglītības analīze un tās pieejamība Latvijā. – Rīga: Izdevniecība Studentu Literatūra., 2015., 11. lpp.
- ⁷ Turpat, 9. lpp.
- ⁸ Шагиева Р. В. Правовая деятельность: эволюция теоретических представлений и её современное осмысление // Государство и право. 2014, №6, с. 63–70.
- ⁹ Шагиева Р. В. Теоретические основы исследования финансовой деятельности в науке финансового права // Административное и муниципальное право. 2014, №4, с. 375–383.

Abstract

In this article author considers the questions connected with activity of the investigator at investigation of crimes, gives the characteristic of his procedural activity, defines his legal status in Latvian criminal procedure, characterizes important functions that this participant of criminal trial has.

Along with consideration of a legal status of the investigator in criminal trial of Latvia, the analysis of the relevant procedural characteristics connected with investigation of criminal trials has determined the scientifically based directions in modern educational process of Latvia by training of specialists lawyers and, in particular, investigators.

As a results of a research are given offers to change separate standards of the Criminal procedure law.

Аннотация

В статье автор рассматривает вопросы, связанные с деятельностью следователя при расследовании преступлений, даёт характеристику его процессуальной деятельности, определяет его правовое положение в уголовном процессе Латвии, характеризует важные функции, которыми обладает этот участник уголовного процесса.

Наряду с рассмотрением правового положения следователя в уголовном процессе Латвии, анализом актуальных процессуальных характеристик, связанных с расследованием уголовных процессов, определены научно обоснованные направления в современном образовательном процессе Латвии по подготовке специалистов-юристов и, в частности, следователей.

По результатам исследования внесены предложения по изменению некоторых норм Уголовно-процессуального закона.

PIERĀDĪŠANAS PIENĀKUMS: PIERĀDĪŠANAS STANDARTA PROCESUĀLĀ IZPRATNE

*Dr. iur. Tatjana Jurkeviča,
Baltijas Starptautiskās akadēmijas docente,
zvērināta advokāte, Latvija*

Mg. iur. Kaspars Šmits, Latvija

Pētījuma tēmas problemātika un aktualitāte ir saistīta ar to, ka ikvienā tiesvedības procesā vai procesuālajā virzienā – civilprocesā, administratīvajā procesā, administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā, tā dalībnieki saskaras ar pierādījumiem un pierādīšanu, pierādīšanas pienākumu, pierādījumu pietiekamību un citiem jautājumiem, kas ir specifiski tieši katrā minēto procesuālo tiesību jomā. Šajā rakstā tiks aplūkots pierādīšanas pienākums pierādīšanas standarta kontekstā katrā no minētajiem procesiem, vai precīzāk, pierādīšanas pienākuma robežas katrā no tiem. Pierādīšanas pienākuma neviennozīmīga izpratne ir ne tikai teorētiska, bet arī praktiska problēma, it īpaši tiesu praksē. Temata aktualitāte pamatojama ar tiesu praksē pretrunīgu pierādīšanas standarta izpratni, proti, par brīdi, ar kuru kāds fakts uzskatāms par pierādītu vai nepierādītu. Raksta mērķis ir izpētīt pierādīšanas pienākuma tiesisko regulējumu civilprocesa, administratīvā procesa, administratīvo pārkāpumu un kriminālprocesa tiesību ietvaros un noskaidrot pierādīšanas pienākuma standartu katrā no tiem.

Tiesību doktrīnā, it īpaši ārvalstu, tiek nodalīti dažādi pierādīšanas standarti, vai precīzāk, pierādīšanas pienākuma robežas. Piemēram, tiek norādīti tādi pierādīšanas standarti kā saprātīgas aizdomas (angļu val. *reasonable suspicion*), iespējams pamats (angļu val. *probable cause*), pierādījumu pārsvars (angļu val. *preponderance of evidence*), skaidri un pārliecinoši pierādījumi (angļu val. *clear and convincing evidence*), pāri saprātīgām šaubām (angļu val. *beyond a reasonable doubt*)¹. Latvijas tiesību doktrīnā un procesuālajās tiesībās iepriekšminētie pierādīšanas standarti arī ir pazīstami ar kādu no iepriekšminētajiem vai

nedaudz atšķirīgiem nosaukumiem. No minētajiem pierādīšanas standartiem par zemāko pieņemts uzskatīt saprātīgu aizdomu standartu, bet par augstāko – pāri saprātīgām šaubām.

Civilprocesa tiesībās saskaņā ar tajās realizējamo sacīkstes principu pierādīšanas pienākums vispārīgi uzlikts vienādā apjomā (līdztiesīgi) katrai pusei un citiem lietas dalībniekiem. Minēto var raksturot ar dievietes Temīdas svariem un romiešu tiesību principu: “*Da mihi facta, dabo tibi jus*”, kas tulkojumā no latīņu valodas nozīmē: “Dod man faktus, došu tev tiesības”². Pierādīšanas pienākuma nostiprināšana saskatāma jau Civilprocesa likuma³ 92. pantā, kas definē pierādījumu jēdzienu un paredz, ka pierādījumi ir ziņas, uz kuru pamata tiesa nosaka tādu faktu esamību vai neesamību, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā. Bet tiešā veidā pierādījumu nasta (latīņu val. *onus probandi*) juridiski ir nostiprināta Civilprocesa likuma 93. panta pirmajā daļā, nosakot, ka katrai pusei jāpierāda tie fakti, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus. Prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotība. Atbildētājam jāpierāda savu iebildumu pamatotība. Šī panta otrajā daļā noteikts, ka pierādījumus iesniedz puses un citi lietas dalībnieki. Ja pusēm vai citiem lietas dalībniekiem nav iespējams iesniegt pierādījumus, pēc viņu motivēta lūguma tos izprasa tiesa.

Citētajās tiesību normās pirmšķietami īsi un konkrēti aprakstīts, kas ir pierādījumi un kam ir uzlikts pierādīšanas pienākums. Tomēr Civilprocesa likums nesatur vadlīnijas saskaņā ar kurām puses un citi lietas dalībnieki varētu vismaz aptuveni secināt, kurā brīdī viņu savāktie vai tiesai iesniegtie pierādījumi uzskatāmi par pietiekamiem un apstiprina to, ko viņi apgalvo.

Sistēmiski iztulkojot Civilprocesa likumā ietverto regulējumu, secināms, ka visdrīzāk šis brīdis saistāms ar tiesneša iekšējās pārliecības rašanas brīdi. Pierādīt – nozīmē pārliecināt tiesu par kāda norādīta fakta patiesumu⁴. Minētais it īpaši šķiet būtisks gadījumos, kad prasības tiesvedībā gan prasītājs, gan atbildētājs ir iesnieguši attiecināmus, pieļaujamus un pirmšķietami ticamus pierādījumus, kas pierāda viņu apgalvoto, vienlaicīgi atspēkojot otras puses pierādījumus. Iepriekšminētais nenoliedzami saistīts ar pierādījumu pietiekamību un pierādījumu pareizu novērtēšanu (īpaši nosakot lietā esošo pierādījumu ticamību, kā arī pietiekamību), ko veic tiesa. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 97. panta pirmo daļu tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārliecības, kas pamatota ar tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvī gūtiem novērojumiem. 97. panta otrajā daļā noteikts, ka nekādiem pierādījumiem nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu. Civilprocesa likuma 97. panta trešā daļa paredz, ka tiesai spriedumā jānorāda, kādēļ tā vienam pierādījumam devusi priekšroku salīdzinājumā ar citu pierādījumu un atzinusi vienus faktus par pierādītiem, bet citus – par nepierādītiem.

Tiesīzbzinātniece Daina Ose, atsaucoties uz profesora Vladimira Bukovska teikto, pamatoti norāda, ka process ir divu pušu cīņa, kurā uzvar tas, kas tiesas priekšā pierāda savu taisnību ar iesniegto pierādījumu palīdzību. Tātad taisnība būs tai pusei, kuras pierādījumi būs ticamāki un argumenti pārliecinošāki⁵. Attiecībā uz faktiskajām prezumpcijām tiesīzbzinātniece norāda, ka prezumpcijas ticamība pastāv līdz pat tam brīdim, kad civiltiesiskā strīda puse iesniedz pierādījumus par pretējo. Saistībā ar legālajām prezumpcijām tiesīzbzinātniece secina, ka materiālajās normās ietvertās likumiskās prezumpcijas tiek pārsūdzētas (iesniedzot prasību tiesā), apstrīdot pieņēmumu un pierādot pretējo ar pierādījumiem par attiecīgo faktu esamību vai neesamību, bet civilprocesuālās prezumpcijas tiek aizstātas ar pretēja pieņēmuma prezumpciju (apgriezto prezumpciju), kura ir spēkā līdz netiek atspēkota ar pierādījumiem par pretējo. Ārvalstu tiesību doktrīnā līdzīgi iepriekšminētajam norādīts, ka civillietā pusei, kurai ir pierādīšanas pienākums, jāpierāda, ka faktu esamība vai neesamība ir vairāk iespējama⁶. No tā var secināt, ka arī tiesas pārliecības (kā arī pārliecināšanas) pakāpe var būt atšķirīga dažādām lietu kategorijām.

Citi tiesīzbzinātnieki, pētot pierādījumu novērtēšanu Civilprocesa likuma 97. panta kontekstā, norāda, ka prasība attiecībā uz pierādījumu izvērtēšanu pilnā apmērā paredz nepieciešamību izmantot un izpētīt pierādījumus tādā mērā, kāds ir pietiekams patiesu secinājumu izdarīšanai, kad nerodas šaubas par nolēmuma pamatojumu⁷. Kā jebkura cita procesuālā institūta, arī pierādīšanas tiesību mērķis ir nodrošināt, ka tiesa pieņem pēc būtības pareizu nolēmumu⁸.

No iepriekšminētā secināms, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma regulējumu un tiesību zinātnē paustajām atziņām, civilprocesuālajās tiesībās vispārīgais pierādīšanas standarts ir sasniegts brīdī, kad tiesa kādu faktu atzinusi par vairāk pierādītu nekā nepierādītu, atspēkotu vai pretēji prezumētu. Citiem vārdiem, vispārīgi civilprocesa tiesībās nepieciešams pierādījumu pārsvars (angļu val. *preponderance of evidence*) pār pretējās puses vai pretēji ieinteresēta cita lietas dalībnieka iesniegtajiem pierādījumiem, bet, ja tādu nav, nepieciešami skaidri un pārliecinoši pierādījumi (angļu val. *clear and convincing evidence*), lai tiesa varētu noteikt kādu faktu esamību vai neesamību, kam ir nozīme lietas izspriešanā. Jānorāda, ka civilprocesuālajās tiesībās nereti sastopams citāds pierādīšanas pienākuma sadalījums – pierādīšanas pienākums pilnībā uzlikts vienai pusei (piemēram, Darba likuma 125. pants), apgrieztais pierādīšanas pienākums (piemēram, Komerclikuma 169. panta trešā un ceturtais daļa), pierādījumi uzskatāmi par pietiekamiem, konstatējot iespējamo pamatu (angļu val. *probable cause*) jeb pirmšķietamību (piemēram, Civilprocesa likuma 250.⁵⁷ pants), u.c. Tomēr arī šajos gadījumos, ja vien lietas izlemšana nav objektīvi steidzama (piemēram, lietās par pagaidu aizsardzību pret vardarbību), visbiežāk nepieciešami skaidri, ticami, pārbaudāmi, kā arī pārliecinoši pierādījumi.

Administratīvā procesa tiesībās, atšķirībā no civilprocesuālajām tiesībām, pierādīšanas pienākums pamatā uzlikts iestādei, kas balstās uz objektīvās izmeklēšanas principu. Administratīvā procesa likumā⁹ objektīvās izmeklēšanas princips atspoguļots 103. panta otrajā daļā, 107. panta ceturtajā daļā, kā arī 150. panta ceturtajā daļā. No minētajām tiesību normām izriet, ka objektīvās izmeklēšanas princips paredz tiesas pienākumu lietas ietvaros noskaidrot objektīvo patiesību un nodrošināt pierādījumu pietiekamību neatkarīgi no tā, vai procesa dalībnieki ir vai nav tiesu informējuši par visiem lietas pareizai izspriešanai būtiskiem apstākļiem, un ir vai nav sagādājuši pietiekami daudz pierādījumus¹⁰.

Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 150. panta pirmo daļu, iestādei jāpierāda tie apstākļi, uz kuriem tā atsaucas kā uz savu iebildumu pamatojumu. Administratīvā procesa likuma 149. pantā noteikts, ka pierādījumi administratīvajā lietā ir ziņas par faktiem, uz kuriem pamatoti administratīvā procesa dalībnieku prasījumi un iebildumi, kā arī ziņas par citiem faktiem, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā. Administratīvā procesa tiesībās, atšķirībā no civilprocesa tiesībām, vadošais ir objektīvās izmeklēšanas, jeb inkvizīcijas princips¹¹. Objektīvā izmeklēšana tiesību zinātnē vienā no savām pamatdimensijām tiek raksturota šādi: ja reiz lieta ir nonākusi tiesā, tad neatkarīgi no lietas dalībniekiem tiesa var pārbaudīt arī valsts pārvaldes darbības tiesiskumu. Tādēļ atšķirībā no civilprocesa, ja tiesas process ir sākts, tad tiesai ir uzlikta atbildība par to, lai tiktu savākti visi nepieciešamie pierādījumi un lietā tiktu pieņemts pareizais lēmums¹². Šī principa nozīme pierādīšanas standarta noteikšanā ir būtiska, jo arī tiesa piedalās pierādījumu avotu apzināšanā, pierādījumu meklēšanā un savākšanā, proti, lietas izmeklēšanā. Autoru ieskatā pirmās un apelācijas instances tiesas funkcijas nedaudz līdzinās izmeklēšanas iestādes funkcijām pirmstiesas kriminālprocesā, kuru īstenošanā arī dominē inkvizīcijas princips.

Administratīvā procesa likuma 103. panta otrā daļa paredz, ka tiesa administratīvajā procesā, pildot savus pienākumus, pati (*ex officio*) objektīvi noskaidro lietas apstākļus un dod tiem juridisku vērtējumu, izskatot lietu saprātīgā termiņā. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 107. panta ceturto daļu, lai prasījuma robežās noskaidrotu patiesos lietas apstākļus un panāktu tiesisku un taisnīgu lietas izskatīšanu, tiesa dod administratīvā procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus, kā arī savāc pierādījumus pēc savas iniciatīvas (objektīvās izmeklēšanas princips).

Objektīvās izmeklēšanas principa īstenošanas sākumu un ietekmi uz pierādīšanas pienākumu raksturo Administratīvā procesa likuma 150. panta trešā un ceturta daļa. Saskaņā ar šī panta trešo daļu, pieteicējam atbilstoši savām iespējām jāpiedalās pierādījumu savākšanā. Bet minētā panta ceturtajā daļā noteikts, ja administratīvā procesa dalībnieku iesniegtie pierādījumi nav pietiekami, tiesa savāc tos pēc savas iniciatīvas.

No iepriekšminētā izriet, ka administratīvajā procesā pierādīšanas pienākums pamatā uzlikts iestādei, bet pierādījumu savākšanā (nevis tieši pierādīšanā vai tiesas pārliecināšanā) jāpiedalās arī pieteicējam. Ja lietā esošie pierādījumi nav

pietiekami objektīvās patiesības noskaidrošanā, tiesa pēc savas iniciatīvas tos savāc pati.

Aplūkojot vispārīgo pierādīšanas standartu, jeb pierādīšanas pienākuma robežu administratīvajā procesā, nepieciešams pareizi novērtēt pierādījumus kā pietiekamus. Administratīvā procesa likums tāpat kā Civilprocesa likums nesatur pierādījumu pietiekamības vadlīnijas, tomēr tas izriet no Administratīvā procesa likuma 154. panta regulējuma. Administratīvā procesa likuma 154. panta pirmā daļa paredz, ka tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārliecības, kas pamatojas uz vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, kā arī vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un taisnības principiem. Panta otrajā daļā ietverts pierādījumu vienāda spēka princips: "Nekādiem pierādījumiem nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu". Saskaņā ar minētā panta trešo daļu, tiesa spriedumā norāda, kādēļ tā vienam pierādījumam devusi priekšroku salīdzinājumā ar citu pierādījumu un atzinusi vienu faktu par pierādītu, bet citu – par nepierādītu.

Tiesību doktrīnā atzīts, ka ar pierādījumu pietiekamību jāsaprot iesniegtie pierādījumi, kas rada tiesai nešaubīgu pārliecību par faktiskā apstākļa esamību vai neesamību. Tādējādi pierādījumu pietiekamību nosaka nevis to skaits, forma, saturs vai citas pazīmes, bet gan tiesas pārliecība. Pierādījumi nav pietiekami, ja tie ir pretrunīgi, jo tādējādi tie nevar radīt pareizu, objektīvajai realitātei atbilstošu priekšstatu par faktiskajiem apstākļiem. Pierādījumi nav pietiekami arī tad, ja faktisko apstākļu pierādīšanai nav izvēlēti likumā noteiktie pierādīšanas līdzekļi¹³.

No minētā pirmšķietami secināms, ka vispārīgi administratīvajā procesā, atšķirībā no civilprocesa, iestādei administratīvā akta, faktiskās rīcības un citu tās darbības pamatošanai nepietiek tikai ar pierādījumu pārsvaru pār pieteicēja pierādījumiem vai prezumpcijām, nepieciešami skaidri un pārliecinoši pierādījumi (angļu val. *clear and convincing evidence*). Tomēr arī šis pierādīšanas standarts var nebūt pietiekams, it īpaši adresātam/pieteicējam vai trešajai personai nelabvēlīga administratīvā akta pamatošanai.

Administratīvā procesa tiesībās pierādīšanas standartu būtiski paaugstina publiskajā pārvaldē piemērojamais princips *in dubio pro civis* (šaubas par labu cilvēkam), kas ir radniecīgs principam *in dubio pro reo* (šaubas par labu apsūdzētajam), kurš savukārt izriet no kriminālprocesa pamatprincipa – nevainīguma prezumpcijas¹⁴. *In dubio pro civis* princips ir saistīts ar privātpersonas

tiesību ievērošanas principu un nozīmē, ka iestādei, lemjot par privātpersonai nelabvēlīga administratīvā akta izdošanu, un tiesai to kontrolējot, **pamatotu šaubu** gadījumā tās jātulko par labu indivīdam. Ar pamatotām šaubām *in dubio pro civis* principa kontekstā nav saprotamas, jebkuras šaubas, bet gan tās, kas ir vērstas uz lietas izlemšanai izšķirošiem aspektiem, un kuras lietas izskatīšanas gaitā, noskaidrojot un izvērtējot visus būtisko lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, nav iespējams novērst¹⁵.

No iepriekš minētā secināms, ka vispārīgi administratīvajā procesā iestādei uzliktais **pierādīšanas pienākums ir daudz augstāks nekā pusei civilprocesā**, proti pierādīšanas standarts ir **pamatotu šaubu** izslēgšana, par iestādes izdota administratīvā akta, faktiskās rīcības vai citas darbības tiesiskumu un tā pamatojuma atbilstību īstenībai. Iestādei pāri pamatotām šaubām ar pierādījumiem jārada tiesai pārliecība, ka tās darbība bijusi tiesiska un pamatota.

Līdzīgi kā civilprocesā, arī administratīvajā procesā noteiktu valsts pārvaldes darbības nozaru regulējošajās speciālajās tiesību normās var būt ietverti izņēmumi no vispārīgā pierādīšanas pienākuma un no tā izrietošā pierādīšanas standarta.

Administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā pastāv visaugstākais pierādīšanas standarts – pāri saprātīgām šaubām (angļu val. *beyond reasonable doubt*).

Tiesu praksē kriminālprocesā par pierādīšanas pienākumu un pierādīšanas standartu pretrunas praktiski nepastāv. Administratīvo pārkāpumu procesa it īpaši tiesu praksē šis ir viens no visneviennozīmīgāk izprastajiem tiesību jautājumiem. Administratīvo pārkāpumu procesa tiesībās pierādīšanas standarts “pāri saprātīgām šaubām” aizgūts no šī procesa “lielā brāļa” – kriminālprocesa, jo abos šajos procesos viens no pamatprincipiem ir nevainīguma prezumpcijas princips.

Pierādīšanas standarta neviennozīmīgā izpratne administratīvo pārkāpumu procesā sākotnēji varētu būt radusies saistībā ar faktu, ka administratīvo pārkāpumu procesa un materiālās tiesības piedzīvo grandiozu transformāciju, ko izraisījuši Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi lietā *Sergejs Zolotukhins pret Krieviju (Segrey Zolotukhin v. Russia* Nr. 14939/03), *Pfarmeiers pret Austriju (Pfarrmeier v. Austria* Nr. 16841/90), *Engels un Citi pret Nīderlandi (Engel and Others v. the Netherlands* Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72) u.c. Saskaņā ar minētajiem spriedumiem Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) administratīvo pārkāpumu pārliecinoši

atzīst par noziedzīgu nodarījumu ECTK izpratnē, bet administratīvo pārkāpumu lietas – par “mazajām krimināllietām”, kurās nodrošināmi visi tie personas tiesību aizsardzības un pierādīšanas standarti, kādus Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija¹⁶ (turpmāk – ECTK) garantē kriminālprocesā. ECT nolēmumos paustajām atziņām pievienojas arī Satversmes tiesa spriedumos lietās Nr. 2001-17-0106, 2008-04-01, 2012-15-01, 2013-12-01 u.c. Tiesiskā regulējuma izpratnes neviennozīmīgums saistāms arī ar apstākli, ka administratīvo pārkāpumu process (lietvedība) līdz 14.06.2012. pieņemtajiem grozījumiem Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā¹⁷ (turpmāk – LAPK) sākotnēji tika uztverts kā speciālais administratīvais process, ko izskatīja administratīvās tiesas, piemērojot Administratīvā procesa likuma normas papildus LAPK regulējumam un administratīvā procesa tiesību vispārējos principus, ieskaitot *in dubio pro civis* principu, nevis *in dubio pro reo*, kas ietverts nevainīguma prezumpcijas legāldefinīcijās.

Latvijas Republikas Satversmes¹⁸ 92. panta otrais teikums paredz, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu.

Saskaņā ar ECTK 6. panta otro daļu ikviens, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziegumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek **pierādīta saskaņā ar likumu**. Likuma “Par tiesu varu”¹⁹ (turpmāk – LPTV) 23. panta pirmajā daļā noteikts, ka nevienu nevar atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kamēr viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. LPTV 23. panta otrā daļa paredz, ka tiesājamajam nav jāpierāda savs nevainīgums. Saskaņā ar šī panta trešo daļu, **visas šaubas par tiesājamā vainu** tiesai jāvērtē par labu tiesājamajam. Kriminālprocesa likums²⁰ arī satur nevainīguma prezumpcijas principa vadlīnijas. Šī likuma 19. panta pirmajā daļā noteikts, ka neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta šajā likumā noteiktajā kārtībā. Kriminālprocesa likuma 19. panta otrā daļa paredz, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums. Kriminālprocesa likuma 19. panta trešajā daļā, līdzīgi LPTV 23. panta trešās daļas regulējumam, ietverts pierādīšanas standarta elements – **visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst**, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Kriminālprocesa likuma 124. panta piektajā daļā noteikts, ka pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, ja

pierādīšanas gaitā **izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas** par to esamību vai neesamību. LAPK 243. panta otrajā daļā noteikts, ka **iestādē pierādīšanas pienākums** administratīvā pārkāpuma lietvedībā **ir institūcijai (amatpersonai)**, kura sauc personu pie administratīvās atbildības, **bet tiesā – iestādei**. Savukārt Kriminālprocesa likuma 126. panta otrajā daļā noteikts, ka **pierādīšanas pienākums pirmstiesas kriminālprocesā ir procesa virzītājam, bet tiesā – apsūdzības uzturētājam**.

Neskatoties uz faktu, ka kopš minētajiem LAPK grozījumiem pagājis salīdzinoši ilgs laiks, pat vispārējās jurisdikcijas tiesu praksē, kurām ar grozījumu spēkā stāšanos, nodota administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšana, veidojas pretrunas par pierādīšanas standartu administratīvo pārkāpumu lietās. Iepriekšminēto pretrunu esamību administratīvo pārkāpumu lietās uzskatāmi raksturo divi salīdzinoši jauni vispārējās jurisdikcijas tiesu spriedumi. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 30.06.2016. spriedumā lietā Nr. 130062316²¹, pamatoti atzīstot pie administratīvās atbildības saukto personu par nevainīgu, atsaucoties uz Administratīvās apgabaltiesas 29.04.2009. spriedumu lietā Nr. P129022608 pausto atziņu norāda: “[...] ka lietās, kurās tiek lemts par personas sodīšanu, tiek piemērots princips, ka **pamatotas šaubas** tiek tulkotas par labu personai, kuru sauc pie likumā noteiktās atbildības un soda (*in dubio pro civis*).” Tātad tiesa, atsaucoties uz Administratīvās apgabaltiesas spriedumu, kas pieņemts laikā pirms administratīvo pārkāpumu procesa tiesību reformas pirmā etapa un LAPK 14.06.2012. grozījumiem, būtībā piemērojusi zemāku pierādīšanas standartu (pamatotas šaubas), salīdzinot ar nevainīguma prezumpcijas elementu – pāri saprātīgām šaubām un principu *in dubio pro civis*, principa *in dubio pro reo* vietā.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 13.06.2016. spriedumā lietā Nr. 120008116²² atzinusi sekojošo: “Satversmes tiesa ir atzinusi, ka administratīvo pārkāpumu lietas ir pielīdzināmas krimināllietām (sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija spriedumu lietā Nr. 2001-17-0106). Līdz ar to, izlemjot jautājumu par pārkāpēja vainu, **jāievēro nevainīguma prezumpcija** – nevienu nevar atzīt par vainīgu administratīvā pārkāpuma izdarīšanā un sodīt, **kamēr viņa vaina nav pierādīta** likumā noteiktajā kārtībā, kā arī **visas šaubas par vainu**, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu indivīdam (pārkāpējam)”. Tiesa šajā spriedumā piemērojusi gan pierādīšanas standartu – pāri visām (saprātīgām) šaubām un *in dubio pro reo* principu,

gan nevainīguma prezumpcijas principu, no kura izriet iepriekšminētie.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 30.06.2016. spriedumā atsauce uz *in dubio pro civis* konkrētajā lietā neko nemaina, jo tiesa objektīvi novērtēja pierādījumus un nevainīga persona netika atzīta par vainīgu. Tomēr praksē pastāv būtiska atšķirība starp *in dubio pro civis* un (ar kaut ko) pamatotām šaubām, un *in dubio pro reo* ar tikai saprātīgām šaubām (piemēram, savstarpēji pretrunīgu vai nepietiekamu pierādījumu gadījumā). Pierādīšanas standarta nepareiza samazināšana no “pāri saprātīgām šaubām” uz “pamatotām šaubām” administratīvo pārkāpumu procesā var izraisīt lietas nepareizu izlemšanu un nevainīgas personas atzīšanu par vainīgu.

Pretrunas saistībā ar tiesu prakses atziņām, kā tas nereti notiek, izšķir ECT. Proti, ECT konsekvēnti visos krimināltiesiskos un kvazi-krimināltiesiskos jautājumos norāda uz pierādīšanas standartu **pāri jebkādam saprātīgām šaubām**. ECT praksē dažreiz pat vērojama šī standarta paaugstināšana līdz **jebkādam šaubām**, izslēdzot jēdzienu “saprātīgām”.

ECT spriedumā lietā Gīrings pret Nīderlandi²³ (*Geerings v. the Netherlands* Nr. 30810/03) 47. paragrāfā norāda: “Ja tas nav konstatēts **pāri saprātīgām šaubām, ka iesaistītā persona tiešām ir izdarījusi noziegumu**, un nevar tikt noteikts kā fakts, ka jebkādas priekšrocības, nelegālas vai citādi, tika patiesībā iegūtas, šāda metode var tikai būt balstīta uz vainīguma prezumpciju. Tas ļoti apšaubāmi (angļu val. *hardly*) var būt uzskatāms par savienojamu ar [ECTK] 6. panta otro daļu”.

Lietā O’Halorans un Francis pret Apvienoto Karalisti²⁴ (*O’Halloran and Francis v. the United Kingdom* Nr. 15809/02 un 25624/02) sprieduma 60. paragrāfā ECT nepārprotami norāda uz apsūdzības pierādīšanas pienākumu: “Apsūdzībai ir jāpierāda pārkāpums **pāri saprātīgām šaubām** parastā procesā, ieskaitot aizsardzību pret neuzticamu pierādījumu izmantošanu un tādu pierādījumu izmantošanu, kas iegūti ar apspiešanu vai citiem nepiemērotiem līdzekļiem [...]”.

ECT spriedumā lietā Barbera, Messegue un Jabardo pret Spāniju²⁵ (*Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain* Nr. 10590/83) atzinusi, ka: “Nevainīguma prezumpcijas princips pieprasa, *inter alia* (cita starpā), lai, izpildot savus pienākumus, tiesas dalībnieki (angļu val. *members of a court*) nesāktu ar iepriekšpieņemtu ideju, ka apsūdzētais ir izdarījis inkriminēto pārkāpumu; pierādīšanas pienākums ir apsūdzībai, un **jebkādam šaubām jānod labumu apsūdzētajam** [...]”.

Nobeigumā izdarot secinājumus par pierādīšanas pienākumu gan administratīvo pārkāpumu procesā, gan kriminālprocesā, norādāms, autoru ieskatā, interesants spriedums, kurā **Administratīvā rajona tiesa** atzinusi par pieļaujamu Kriminālprocesa likuma normu piemērošanu pēc analogijas administratīvo pārkāpumu lietās.

Administratīvā rajona tiesa 23.01.2013. spriedumā lietā Nr. 142283512²⁶ norāda sekojošo: "Tātad amatpersonu rīcībai, noskaidrojot lietas apstākļus un tos fiksējot dokumentos, savācot citus pierādījumus, ir izvirzāmas augstas prasības. Ja administratīvā pārkāpuma lietā esošie pierādījumi nav pilnīgi un objektīvi, tajos nav savlaicīgi un vispusīgi fiksēti pārkāpuma apstākļi, tie nevar kalpot par pamatu personas saukšanai pie administratīvās atbildības. Ir jāņem vērā, ka administratīvā pārkāpuma lietas pēc savas būtības un soda rakstura atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņām ir vērtējamas kā „mazās krimināllietas” (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 10. februāra spriedumu lietā *Sergey Zolotukhin v. Russia*; sk. arī Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr.2001-17-0106, 6.1.apakšpunktu). **Līdz ar to, pierādīšanas standartam administratīvā pārkāpuma lietā ir jābūt augstam un pielīdzinātam kriminālprocesa vispārējiem principiem un pierādīšanas noteikumiem.** Tādējādi secināms, ka administratīvo pārkāpumu lietās **ir jāievēro Kriminālprocesa likuma 19. pantā nostiprinātais nevainīguma prezumpcijas princips**, kurš cita starpā noteic, ka **visas saprātīgās šaubas par vainu**, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Izvērtējot pierādījumus administratīvo pārkāpumu lietās, **ir izmantojami arī Kriminālprocesa likuma 9. nodaļā paredzētie noteikumi daļā par pierādīšanu.** Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 124.panta piektās daļas noteikumiem pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, **ja pierādīšanas gaitā izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas par to esamību vai neesamību.** Tātad pamats secinājuma izdarīšanai par personas vainīgumu **var būt tikai tieši un nepašaubāmi pierādījumi par personas izdarītām prettiesiskām darbībām un arī personas subjektīvo attieksmi pret šo darbību kaitīgumu**".

No minētā izriet, ka krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās kā "mazajās krimināllietās" pierādīšanas standarts ir visaugstākais. Proti, procesa virzītājam pirmstiesas procesā

un apsūdzības uzturētājam tiesā (izmeklētājam un prokuroram kriminālprocesā, iestādei administratīvo pārkāpumu procesā) ir jāpierāda **pāri visām (un jebkādam) saprātīgām šaubām** (angļu val. *beyond reasonable doubt*), ka apsūdzētais (vai persona, kuru sauc pie administratīvās atbildības) ir vainīgs viņam inkriminētajā noziedzīgā nodarījumā vai administratīvā pārkāpumā. Administratīvo pārkāpumu lietās ar **tikai pamatotu šaubu novēršanu netiek izpildīts tas pierādīšanas pienākums, kuru likumdevējs uzlicis iestādei.** Autori šī pienākuma izpildi var ilustrēt ar termometru, kura stabiņš ir attiecināmu, pieļaujamu, ticamu un pietiekamu pierādījumu kopums, un rādījuma atzīme 100°C ilustrē vainīguma pierādīšanu pāri visām saprātīgām šaubām. "Pierādīšanas standarta termometra" 99°C atzīmes sasniegšana, joprojām nozīmē, ka nav pilnībā pierādīts kāds no personai inkriminētā noziedzīga nodarījuma vai administratīvā pārkāpuma sastāva elementiem, tātad pastāv saprātīgas šaubas par personas vainīgumu, un cēloņsakarīgi persona nav atzīstama par vainīgu.

Attiecībā uz fakta legālajām prezumpcijām, tiesībzinātniece Irēna Ņesterova, vērtējot prezumpciju atspēkošanas pienākumu, vērs uzmanību uz ārvalstu tiesību doktrīnā norādīto, ka personas vaina ir jāpierāda atbilstoši pierādīšanas standartam "saprātīgu šaubu izslēgšana", bet gadījumā, ja pierādīšanas pienākums tiek pārņemts uz personu, pierādīšanas standarts ir "varbūtības līdzsvars" jeb "iespējamības līdzsvars" (*balance of probabilities* – angļu v.) vai "varbūtības pārsvars" (*preponderance of probabilities* – angļu val.). Latvijas tiesību zinātniece K. Strada-Rozenberga norāda, ka šāds dalījums ir pamatots, izvēloties lietot jēdzienu "iespējamības pārsvars"²⁷. Autori pievienojas iepriekšminētajām tiesībzinātnieku atziņām.

Secinājumi

Rezumējot jānorāda, ka, salīdzinot izskatītos elementus, secināms, ka visos procesuālajos virzienos attiecībā uz pierādīšanas standarta saturisko daļu viennozīmīgi ir saskatāmi līdzīgi elementi un raksta autoru ieskatā nav pieļaujama situācija, kad šos līdzīgos elementus definē vai interpretē atšķirīgi. Šajā ziņā jāievēro konsekvence un līdzīgums. Tomēr, praksē ir iespējama situācija, kad pierādīšanas standarta saturiskās puses (daļas) robežu izpratne var atšķirties un patiesībā arī ir atšķirīga katrā procesuālajā virzienā. Šāda atšķirība attaisnojama ar pierādīšanas mērķa īpatnībām katrā no procesiem.

Atsauces

- ¹ Burdens of Proof. Fleming James Jr. Yale Law School Legal Scholarship Repository. 1961.
- ² Bērziņš M. Objektīvās izmeklēšanas princips Administratīvā procesa likumā. Likums un tiesības, 2003., Nr. 6 (46)., 179. lpp.
- ³ Civilprocesa likums. Latvijas Republikas likums. 1998. gada 14. oktobris, spēkā no 01.03.1999. Latvijas Vēstnesis Nr. 326/330, ar grozījumiem līdz 01.04.2017.
- ⁴ Heintzmann. Zivilprozeßrecht I, Heidelberg, 1985. S. 112.
- ⁵ Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2013. Pieejams: <http://dspace.lu.lv/>
- ⁶ Munday R. Evidence. Third Edition. Oxford University Press, 2005. P. 68.
- ⁷ Jurkeviča T. Elektroniskie pierādījumi civilprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2015. Pieejams: http://www.turiba.lv/f/Tatjana_Jurkevia_promocijas_darbs.pdf
- ⁸ Baumbach A., Lauterbach W., Albers J., Hartmann P. Kommentar zur ZPO. 65 Auflage. Munchen, 2007. S. 284.
- ⁹ Administratīvā procesa likums. Latvijas Republikas likums. 2001. gada 25. oktobris, spēkā no 01.02.2004. Latvijas Vēstnesis Nr. 164, ar grozījumiem līdz 01.03.2017.
- ¹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Vispārīgais ziņojums: Objektīvās izmeklēšanas princips - interpretācija un piemērošana. 2005., 5. lpp.
- ¹¹ Administratīvais process tiesā. Autoru kolektīvs. Dr.iur. J. Briedes vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008., 226. lpp.
- ¹² Turpat.
- ¹³ Administratīvais process tiesā. Autoru kolektīvs. Dr.iur. J. Briedes vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008., 310. lpp.
- ¹⁴ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J. Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013., 121. lpp.
- ¹⁵ Turpat.
- ¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Starptautiska konvencija. 1950. gada 4. novembris, Latvijas Republikā spēkā no 27.06.1997. Latvijas Vēstnesis Nr. 143/144.
- ¹⁷ Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā. Latvijas Republikas likums. 2012. gada 14. jūnijs, spēkā no 01.07.2012. Latvijas Vēstnesis Nr. 100.
- ¹⁸ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Republikas likums. 1922. gada 15. februāris, spēkā no 07.11.1922. Latvijas Vēstnesis Nr. 43, ar grozījumiem līdz 14.06.2016.
- ¹⁹ Par tiesu varu. Latvijas Republikas likums. 1992. gada 15. decembris, spēkā no 01.01.1993. Ziņotājs Nr. 1/2, ar grozījumiem līdz 01.08.2015.
- ²⁰ Kriminālprocesa likums. Latvijas Republikas likums. 2005. gada 21. aprīlis, spēkā no 01.10.2005. Latvijas Vēstnesis Nr. 74, ar grozījumiem līdz 26.04.2017.
- ²¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 30.06.2016. spriedums lietā Nr. 130062316.
- ²² Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 13.06.2016. spriedums lietā Nr. 120008116.
- ²³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 01.03.2007. spriedums lietā Geerings v. the Netherlands Nr. 30810/03.
- ²⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 29.06.2007. spriedums lietā O'Halloran and Francis v. the United Kingdom Nr. 15809/02 un 25624/02.
- ²⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 06.12.1988. spriedums lietā Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain Nr. 10590/83.
- ²⁶ Administratīvās rajona tiesas 23.01.2013. spriedums lietā Nr. 142283512.
- ²⁷ Nesterova I. Tiesības sevi neapsūdzēt kriminālprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2013. Pieejams: <https://dspace.lu.lv>

Abstract

Topicality of a subject-matter “Burden of proof: Procedural understanding of standard of proof” is based on ambiguous understanding of the standard of proof in legal practice, that is, of the moment when a fact is considered to be proven or unproven.

Goal of an article is to research legal regulation of burden of proof in civil procedure, administrative

procedure, administrative offence procedure and criminal procedure law and to determine standard of proof within each of these procedures.

Burden of proof, or duty to prove claimed fact, is an essential element of any evidentiary proceedings. Determination of standard of proof is ambiguously understood issue in legal theory and especially in legal practice. Ambiguous understanding of standard of proof in legal practice may cause determination of unproven facts as proven or vice versa, or even lead to finding innocent persons as guilty. Authors, by researching burden of proof in mentioned proceedings, provides an explanation on legal aspects of its standards.

Аннотация

Актуальность предмета исследования данной статьи обосновывается противоречивым представлением о стандарте доказывания в правоприменительной практике, а именно о том, в какой момент заявленный факт может считаться доказанным или недоказанным.

Целью статьи является исследование правового регулирования, анализ правового регулирования обязанности доказывания в гражданском, административном, уголовном процессах, а также в процессе по административным правонарушениям в аспекте выяснения стандарта доказывания в каждом из них.

Обязанность доказывания, или обязанность доказать утверждаемый факт, является существенным элементом каждого судебного доказательственного процесса. Определение стандарта доказывания является неоднозначно воспринимаемым вопросом как в теории права, так и в правоприменительной практике. Разные представления о стандарте доказывания могут привести в правоприменительной области к ситуации, в которой недоказанные факты будут признаны доказанными или наоборот, и даже к ситуации, в которой невиновное лицо будет признано виновным. Авторы статьи, исследуя обязанность доказывания в аспекте стандарта доказывания, представляют разъяснения основных правовых аспектов последнего.

УЧРЕЖДЕНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ-ПРАВОНАРУШИТЕЛЕЙ В БАЛТИИ (XIX – НАЧ. XX В.)

*Доктор юридических наук Лариса Беляева,
профессор кафедры уголовной политики Академии управления МВД России,
заслуженный юрист РФ, Россия*

Первые, более или менее четкие шаги на территории нынешней Балтии, связанные с организацией специальных учреждений для исправления несовершеннолетних правонарушителей, были осуществлены в первой половине XIX века, когда в 1839 году, недалеко от Риги, было открыто заведение для детей нравственно испорченных и нищенствующих. В устройстве этого заведения принял участие известный специалист в этой области – доктор И.Г. Вихерн, основавший подобное заведение в Германии – «Суровый дом». Именно по его образцу и подобию было создано Рижское заведение, которое просуществовало более 50 лет, доказав тем самым правильность сделанного шага. Примечательно, что первые воспитанники Рижского заведения, т. е. ядро создаваемого коллектива, были взяты из «Сурового дома»¹.

Несколько позднее, в 1850 году, такое заведение появилось в Ревеле², однако, учреждений для несовершеннолетних, совершивших преступления, пока не появилось.

Развитие техники, формирование новых экономических отношений, расширение экономических связей за счет повышения мобильности населения, чему способствовало развитие транспортной системы, более широкое вовлечение в производство широких слоев населения, влекло за собой увеличение городского населения, числа маргиналов, что неизбежно расширяло круг детей заброшенных, нищенствующих и бродяжничающих, преступных.

В указанный период заметно меняется отношение к преступнику. Общественное сознание формирует и развивает идею о необходимости отказа от возмездия и неизбежности организации исправления. И, конечно, в первую очередь это касалось несовершеннолетних, что легко объяснимо: несовершеннолетних преступников численно меньше, они менее испорчены, легче поддаются исправительному воздействию (как оказалось, – не всегда). Но самое главное – они стояли в начале преступного пути, и была надежда на то, что он не будет пройден.

Введение судебной реформы способствовало осознанию потребности в особом отношении к несовершеннолетним, совершившим преступления и находящимся под следствием и судом, а также осужденным. Все это в совокупности укрепляет мысли о необходимости специальных учреждений для исправления несовершеннолетних правонарушителей.

Эта мысль нашла развитие и в Лифляндской губернии, где возникла инициатива, направленная на организацию специального заведения для воспитания несовершеннолетних правонарушителей.

Как обычно, в таких случаях создавалось Общество исправительных приютов и земледельческих колоний для несовершеннолетних, делом которого и было учреждение заведений для детей порочных и преступных.

В Риге Лифляндское общество исправительных приютов и земледельческих колоний для несовершеннолетних (далее – общество) было образовано в 1891 году по инициативе членов судебного ведомства и адвокатуры. Для решения организационных и практических вопросов созданным обществом избиралось Правление. В состав Правления Лифляндского общества входили председатель Рижского окружного суда И.К. Максимович; прокурор Рижского окружного суда А.Н. Познанский; председатель Рижско-Вольмарского съезда мировых судей А.Ф. Ганекау; мировые судья А.Г. Витте, Н.А. Эше; член Рижского окружного суда Д.В. Литовченко; Лифляндский губернский тюремный инспектор, присяжные поверенные и др. Нельзя не заметить, что учредители созданного общества стремились к организации именно воспитания несовершеннолетних правонарушителей. А воспитание требует необходимой профессиональной подготовки. Соответственно этому в состав Правления были включены специалисты: директор Александровской гимназии Е.Р. Белявский и директор народного училища П.К. Покровский. Деятельность общества строилась в соответствии с его Уставом.

Для учреждения приюта или колонии

необходимы были средства. Правление собирало их довольно долго. И появились они только через два года. Затем следовало найти подходящее место и помещения, причем они необходимы были недалеко от Риги, т. к. именно здесь сосредоточивались судебные учреждения, и здесь было наибольшее число детей-правонарушителей.

Рассмотрев несколько вариантов, Правление остановилось на здании бывшей почтовой станции Роденпойс по Санкт-Петербургскому шоссе, в 20 верстах от Риги, недалеко от железнодорожной станции Псково-Рижской железной дороги. Здесь были каменные постройки, позволяющие разместить до 100 детей. Владельцем указанного имения был Фридрих Вольф, который после переговоров согласился на аренду с правом выкупа³.

Колония, которая начала свою деятельность с 1893 года, стала именоваться Роденпойской, в некоторых документах Рижской или Рижской (Роденпойской).

Попечителем колонии был избран Н.А. Эше – мировой судья.

Важно было подобрать и человека, которому можно было доверить дело воспитания. Директором колонии был назначен бывший воспитанник горного института Гаральд Бек⁴. Директора многих исправительных заведений вели и занятия в школе. Поскольку Г. Бек не имел права преподавания, то он был назначен при условии, что занятия будут вести особые учителя, пока он сам не приобретет преподавательских прав⁵.

Кроме директора были назначены учитель, два дядьки, мужская и женская прислуга.

Вся внутренняя жизнь колонии строилась в соответствии с её Уставом. Первоначально в колониях было помещено около 40 воспитанников в возрасте от 10 до 15 лет, половину из них составляли 13–14-летние, примерно ¼ – 15-летние, остальные – просто маленькие дети. В колонию все они были направлены в основном за кражу⁶. В колонии содержались только мальчики.

В колонии имелись 3 мастерских: сапожная, портновская, столярная, где дети приобретали ремесло.

Воспитание несовершеннолетних пытались строить на гуманистических началах: телесных наказаний к детям не применяли, старались уделять внимание заботам и интересам детей. В целях воспитания стремления к взаимопомощи, ответственности каждому из

старших воспитанников под присмотр определялся младший. Все воспитанники разделялись на 3 отделения⁷.

Однако становление колонии было осложнено нестабильностью в кадрах. Сначала от должности отказался Г.П. Бек, поскольку он находился в преклонных годах, и ему трудно было справляться со своими обязанностями. Дальнейшие попытки найти подходящего для дела человека увенчались успехом не скоро: кандидаты на службу то оказывались мало пригодными к ней, то сами оставляли ее. За короткий период в колонии сменились 3 директора, кроме того, имелись потери в учительском составе.

Такая неустойчивость персонала, безусловно, сказывалась на жизни заведения. Дисциплина в нем расшатывалась, установленный порядок приходил в упадок, воспитанники пускались в «бега». При этом Правление отмечало, что среди «бегунов» есть натуры глубоко испорченные, требующие постоянного внимания и систематической работы с ними. По мнению Правления, это требовало устройства особого отделения для трудноисправимых с введением в нем более строгого режима⁸.

Здесь уместно заметить, что трудноисправимые воспитанники были проблемой не только Роденпойской колонии. Проблема остро стояла и в других исправительных заведениях Российской империи, и всюду искали пути ее решения. Она стала предметом обсуждения на Съездах представителей русских исправительных заведений, где рассматривался вопрос об учреждении специального исправительного заведения для таких воспитанников⁹.

В Роденпойской колонии такое отделение было открыто 1 октября 1896 года, оно получило название штрафного¹⁰.

Воспитанники в колонии были теперь разделены на 4 отделения. За основу при таком делении принималась степень доверия, которая оказывалась воспитаннику.

В первом отделении находились самые лучшие воспитанники, пользовавшиеся самым большим доверием всех служащих. Эти дети не подвергались наказаниям, им доверялось исполнять ответственные дежурства, а в свободное время гулять, доложив об этом дежурному; они носили лучшую одежду.

Воспитанникам второго отделения вследствие худшего поведения полного доверия не оказывалось, поэтому им устанавливались

ограничения во многих отношениях, на них налагались взыскания, например, постановка в угол, оставление без горячей пищи или прогулки, уменьшение порций мяса, масла и т. д. Гулять они могли только в сопровождении дядьки, а одежда выдавалась худшего качества.

В третьем отделении воспитанники находились под строгим контролем. Им не разрешалось покидать двор колонии. Одежда и обувь выдавалась худшая, вполнину уменьшались порции мяса и масла.

В штрафном отделении воспитанникам было и того хуже: им давалась самая старая одежда, суп без мяса, хлеб – только черный. Воспитанники этого отделения работали и учились со всеми остальными, при этом за ними осуществлялся постоянный надзор: днем воспитанником I отделения, ночью – дядькой.

В свободное время им полагалось находиться в отделении, в общей жизни колонии они не участвовали¹¹. И это главное, что страшило подростков.

Педагоги подчеркивали огромное воспитательное значение этого отделения: в него не хотели попадать даже самые худшие, а попавшие стремились как можно скорее вернуться обратно. Через полгода в нем остались только 2 воспитанника, а через год отделение и вовсе пустовало. Перевод из отделения в отделение осуществлял педагогический совет, рассматривавший этот вопрос ежемесячно.

Конечно, все это налаживалось очень медленно. А колония первых лет существования и более позднего периода – это разные заведения: по содержанию деятельности, по ее характеру, принципам, целям.

Изменения в жизни колонии начались с конца 1896 года, когда директором был назначен Г.П. Палевич, заведующий двухклассным училищем. Как свидетельствуют архивные материалы, этот человек многое сделал для развития колонии. Так, он принял меры для прекращения произвола со стороны служащих в отношении воспитанников; изменил соотношение числа надзирателей и учителей-воспитателей в пользу последних, заменив треть надзирателей вторым учителем-воспитателем, что позволило наполнить работу с воспитанниками педагогическим содержанием. В жизни колонии появилось множество различных мелочей, которые позволяли детям, да и взрослым, не чувствовать себя как в тюрьме, а как в школе, которая о них заботится и

учит добру. Так, например, в колонии установился порядок оставлять ворота колонии открытыми в течение дня; были удалены из колонии тюремные атрибуты; устроены сад, огород с грядками; организованы увеселения и вечеринки с танцами и хороводами, прогулки по окрестностям. Воспитанники первого (лучшего) отделения назначались в помощь воспитателям для работы с воспитанниками других отделений. Те из воспитанников, которые нравственно были менее устойчивы, передавались на поруки лучшим. Постепенно из жизни колонии стали уходить те негативные явления, которые имели место прежде¹².

В развитие колонии большой вклад внес учитель-воспитатель П.А. Ванас, который, как следует из архивных материалов, отличался честностью и добросовестностью, много внимания уделял изучению индивидуальных особенностей каждого воспитанника¹³.

Со временем состав служащих стал более устойчивым и дружественным по отношению к воспитанникам. В основу дела воспитания легло положение о том, что в деле воспитания детей, тем более порочных, самую важную роль играет именно родительская любовь и отеческое попечение о них, выражающееся в сердечном отношении и внимании ко всем нуждам и желаниям воспитанников колонии¹⁴.

Со временем колония расширилась до 100 мест. Соответственно этому увеличился штат служащих. В нем, конечно, происходили изменения, однако это был естественный процесс, не влияющий на внутреннюю жизнь колонии. Как свидетельствуют документы, усилиями служащих в колонии сложилась определенная система воспитания несовершеннолетних правонарушителей, которая с современных позиций может показаться ординарной, ничем не выделяющейся, даже само собой разумеющейся. Однако, не стоит забывать о том, что мы вглядываемся в прошлое, которое еще не знало, что такое воспитание несовершеннолетних правонарушителей. Поэтому те, кто создавал эту систему, без сомнения, относятся к первооткрывателям. Они были разными: по возрасту, образованию, опыту; их вклад в общее дело был разным, но всех объединяло одно – желание помочь детям, попавшим в беду, найти свою дорогу в жизни.

Деятельность колонии в прошлом наполняется жизнью, приобретает динамичность, когда в ней появляются конкретные лица. Архивные материалы сохранили имена тех,

кто именно занимался воспитанием несовершеннолетних в Роденпойской колонии. Это директора Г.П. Палевич, а с 1907 года Э.Ю. Мейстер, учителя-воспитатели П.А. Ванас, А.А. Цимброт, Э.Г. Амолин, А.Г. Куроль, Я.Я. Дулле, П.И. Мускер, Р.Я. Брока. Мастера: сапожники – А. Керстен, Р. Лус; портняжные – А. Вульф, Я. Лус, К. Монак, Р. Герман; столярные – Я. Вигантс, Г. Петерсонс, А. Пиро; корзиночные – Т. Леман. Законоучители: православный – С. Журавский, лютеранский – И. Калниньш. К сожалению, не все имена удалось установить, а имеющиеся в нашем распоряжении материалы не позволяют расширить круг сведений об указанных лицах. Тем не менее, общее впечатление об их деятельности в итоге складывается.

Для понимания особенностей организации деятельности исправительного заведения важно иметь представление о том, какими были воспитанники, содержавшиеся здесь.

Как следует из документов, основанием для помещения в колонию служили: приговоры судов, определения судебных властей, распоряжения управления заведением, ходатайства родителей, личная просьба.

В основном в колонии содержались дети, помещенные сюда по приговорам суда (т. е. осужденные) и по ходатайству родителей¹⁵. Родители отдавали детей в колонию за непослушание, разгульную жизнь, плохое поведение.

Среди детей, помещенных в колонию по приговорам судов, преобладали осужденные впервые, однако, некоторые имели и 2 и более судимостей¹⁶. По преимуществу, к содержанию в колонии приговаривались дети, совершившие кражу¹⁷.

Содержались они в колонии до исправления, но, как правило, не дольше достижения 18-летнего возраста. В среднем воспитанник находился здесь 2–3 (4) года¹⁸.

Преимущественно это были дети, говоря современным языком, из неполных семей и, в основном, жители городов¹⁹.

В соответствии с действовавшим законодательством помещение в колонию допускалось с 10-летнего возраста, но преобладали 14–17-летние.

Все воспитанники внутри колонии распределялись по группам, о которых уже было сказано. Здесь надо отметить, что деятельность колонии совпала со временем, когда активно решался вопрос о выведении

подследственных несовершеннолетних из общих мест заключения. Их стали принимать в некоторых исправительных заведениях, учредив в них подследственные отделения. Правление Лифляндского общества этого вопроса решить не смогло ввиду отсутствия средств и необходимого помещения²⁰, хотя необходимость этого осознавало.

Одной из особенностей Роденпойской колонии являлось то, что в нее поступали дети разных национальностей, разных вер и языков. Это было одной из больших проблем в работе с воспитанниками, о чем говорил директор колонии Э.Ю. Мейстер на Съезде представителей исправительных заведений для несовершеннолетних²¹. В Роденпойской колонии нашли решение этой проблемы, что выразилось в требованиях к учителю-воспитателю. Во-первых, для работы в колонии необходимо было знать 2–3 наиболее распространенных в колонии языка. Во-вторых, дети, содержавшиеся в колонии, обучались языку, который являлся общим для всех, что давало возможность общения, участия в общих делах, оказания педагогического влияния. Таким языком был русский.

В Роденпойской колонии в период, когда в ней работали наиболее подготовленные и опытные педагоги, сформировался определенный подход к воспитанию несовершеннолетних правонарушителей, основанный на гуманизме, любви к ребенку, оказавшемуся в условиях, вредных для него: бродяжничество, заброшенность, правонарушения. Соответственно этому в колонии сложилась система средств воспитания, применяемая и в других, обычных воспитательных учреждениях, хотя и с некоторыми особенностями. Эта система включала в себя религиозно-нравственное воспитание, элементарное образование, профессиональное обучение, труд воспитанников, режим и условия содержания, поощрения и наказания.

Как известно, основой воспитания в рассматриваемый период являлась религия²². Это было положено в основу воспитания несовершеннолетних правонарушителей. Религиозно-нравственное воспитание являлось одним из важнейших средств воспитания в исправительных заведениях. В нем, безусловно, участвовали все служащие Роденпойской колонии, что было вполне естественно, поскольку все были верующими, вера являлась основой жизни.

Непосредственно мероприятия религиозного характера организовывались и проводились священнослужителями. В колонии проводились церковные богослужения, еженедельные домашние молитвы, беседы со священниками, религиозно-нравственные чтения и др.

Внутренняя жизнь в заведениях строилась в соответствии с правилами религиозного верования. В тех случаях, когда в исправительном заведении оказывались дети веры менее распространенной в данной местности, им предоставлялась возможность следовать канонам своей религии²³.

Во всех школах исправительных заведений велись занятия по закону Божию соответственно религии, господствующей в данной местности. Показательно, что в Роденпойской колонии такие занятия велись несколькими священниками разных религий. Занятия вели, кроме священников колонии, приглашенные.

Дети могли посещать культовые учреждения в колонии, если они были, или за ее пределами.

В 1897 году в колонии была освящена православная домовая церковь, имелась также лютеранская.

Как отмечали специалисты, нравственное воспитание в колонии было осуществлять много труднее, чем в других заведениях. Все воспитанники были разноязычны, разноплеменные и разноверующи. К примеру, в 1899 году в ней содержалось 49 воспитанников, из которых латышей – 26, эстонцев – 7, немцев – 7, русских – 5, поляков – 1, евреев – 1, неизвестно – 1. Из них лютеран – 37; православных – 8; старообрядцев и раскольников – 1; католиков – 2; исповедующих иудаизм – 1²⁴. В 1913 году – лютеран – 31; православных – 11; старообрядцев – 11, католиков – 7²⁵.

В свободное время дети занимались военной гимнастикой, церковными песнопениями. По воскресеньям читали книжки с туманными картинками²⁶, которые с 1906 года Рижская комиссия народных чтений отпускала колонии бесплатно. Детям читались книжки духовного содержания, исторические, книжки по географии, естествознанию, литературе. Как отмечали педагоги, чтения с туманными картинками дети посещали весьма охотно. Это было для них «не только приятным и полезным препровождением времени, но и прекрасным образовательным средством»²⁷.

В колонии по праздникам устраивались

театральные представления, музыкальные вечера, концерты. Дети принимали участие в празднествах и за пределами колонии²⁸.

Воспитанники колонии вовлекались в активную самодеятельную работу по нравственно-эстетическому воспитанию. Так, в 1896 году в колонии было введено преподавание пения и музыки, что очень нравилось детям²⁹. Примечательно, что взрослые занимались в оркестре вместе с детьми, это давало возможность влиять личным примером и добиваться успехов путем совместной деятельности. Со временем в самодеятельности стали участвовать и посторонние лица (не являвшиеся служащими в колонии)³⁰. Безусловно, общение воспитанников с людьми из «внешнего» мира, посещение празднеств за пределами колонии было полезным для всех. Оно смягчало души горожан, способствовало формированию позитивного восприятия несовершеннолетних, а воспитанники получали ценный опыт общения с согражданами.

В целях развития чувства коллективизма, воспитания, дисциплинированности, укрепления воли и твердости духа с воспитанниками проводились военные занятия: военная гимнастика, строй.

В деле воспитания активно использовались возможности природной среды. Колония располагалась в прекрасном месте: хвойный лес, чистый воздух, озеро в лесу, речка, протекающая недалеко³¹. Все это создавало условия для купания, катания на санках и коньках зимой, прогулок, игр на воздухе.

Большое значение в деле воспитания несовершеннолетних имело элементарное образование. В колонии с первых дней ее существования была организована школа, занятия в которой велись по программе двухклассной начальной школы. Учебный год начинался в октябре и заканчивался в мае. В школе имелось два отделения – старшее и младшее³².

В школе преподавались Закон Божий, русский и родной язык, арифметика, география, рисование, чистописание, история, пение хоровое и церковное, музыка, гимнастика³³.

Любопытно, что со временем в школе появился класс выпущенников (выпускников). Занятия с ними вел директор колонии. В классе занимались воспитанники первого отделения – лучшего по поведению, которые

готовились к досрочному освобождению, а также те, у кого истек срок наказания. Такие уроки проводились с целью подготовки воспитанников к освобождению и жизни на свободе³⁴.

В мастерских колонии велось обучение ремеслам: столярному, сапожному, портняжному и кузнечному.

В мастерских изготавливались изделия как для внутренних нужд, так и для продажи. Для поощрения воспитанников, стимулирования их трудовой активности в пользу воспитанников отчислялось по 10% от зарплаты за исполнение заказов³⁵. Стоит подчеркнуть, что, заботясь о жизни воспитанников после освобождения, некоторым из них колония предоставляла места подмастерьев, с обязанностями которых они успешно справлялись.

Колония имела свое хозяйство: сад, огород, коров, лошадь. Все работы здесь выполняли воспитанники под руководством взрослых.

В деле воспитания важны условия, в которых находятся воспитуемые.

В колонии считали благотворным распределение воспитанников по группам в зависимости от поведения, отмечая, что дети стремились к тому, чтобы перейти в то отделение, где условия лучше, свободы больше и уровень доверия, оказываемого воспитаннику, выше. В штрафном отделении мало кто был. Переводы из одного отделения в другие осуществлялись педагогическим советом. Таким образом, для воспитанника, даже для самого недисциплинированного, открывалась перспектива, и она всегда была. В документах, имеющихся в нашем распоряжении, отмечается, что в течение года, проведенного в колонии, 35,9 % времени приходится на I отделение, 39,6 % – на II, 14,4% – на III, 10,1% – на IV³⁶. Из последнего воспитанники всегда старались уйти как можно скорее.

Необходимо отметить, что сложившаяся в колонии система воспитания не являлась косной, застывшей и схематичной. Она развивалась, совершенствовалась с учетом собственного опыта, опыта других исправительных учреждений, в том числе зарубежных, достижений педагогической науки, развития законодательства.

К 1912 году в колонии распространилась марочная система воспитания, которая предполагала поощрения в виде наград марками, либо лишение их при плохом поведении. Накопление таких марок давало право на

отличительные знаки и, соответственно им, льготы, и, напротив, потеря марок влекла за собой ухудшения условий: перевод в штрафной разряд, наложение взысканий вплоть до помещения в карцер³⁷.

С современных позиций в этой системе есть много изъянов. Но выявление их – не есть смысл настоящего исследования. Здесь важно то, что в рассматриваемый период это было новым подходом, свидетельствующим о поисковом характере деятельности служащих, о попытках использования положительных (для того времени) идей и опыта.

В воспитании несовершеннолетних важную роль играли поощрения, стимулирующие позитивное поведение, и наказания, являющиеся выражением неодобрения поведения воспитанников. Необходимо отметить, что система поощрений и взысканий, которая применялась к воспитанникам на протяжении длительного времени, не была неизменной, она менялась в соответствии с изменениями, происходящими в общественном сознании, жизни, науке, педагогической практике. Так, если в начале деятельности в практике колонии имело место применение розг, стояния в углу на коленях, содержание на хлебе и воде³⁸, то со временем это все ушло из жизни колонии. Гуманизация воспитательного процесса естественным образом изжила все это.

К провинившимся воспитанникам применялись наказания: выговор, замечание, стояние на месте до 1 часа; заключение в отдельное помещение; работа в свободное время; лишение отпуска; перевод в штрафное отделение или помещение в карцер.

К наиболее испорченным могли применяться такие меры, как перевод в отдельное помещение до заметного исправления; усиленный надзор; лишение свиданий.

К воспитанникам применялись меры поощрения: одобрение, перевод в высшее отделение; подарки и награды; отпуска; прогулки и досрочное увольнение³⁹, т. е. освобождение.

При всем разнообразии средств воздействия на несовершеннолетних, служащие колонии считали, что лучшие средства для нравственного воздействия на воспитанников – это разговоры с отдельными воспитанниками, беседы с ними, внушение и хороший пример⁴⁰.

В XIX веке сложилось понимание того, что без необходимой помощи, лицо, отбывшее наказание, а тем более несовершеннолетний, не

сможет приспособиться к жизни на свободе⁴¹.

Это понимали и в колонии. Однако для масштабной работы в этом направлении средств не было, о чем директор колонии откровенно сказал на VIII Съезде представителей: «Особого покровительства воспитанникам, вышедшим из колонии, не оказывается, хотя некоторая помощь имеется: им выдается пособие, отыскивается место, предоставляется работа в колонии, обычно, подмастерьем»⁴².

Служащие колонии, как свидетельствуют архивные материалы, стояли на аксиологических позициях и отличались креативностью, говоря современным языком. Они внимательно изучали опыт воспитания детей-правонарушителей, в том числе зарубежный. С практической стороны дела воспитания педагоги знакомились непосредственно в исправительных заведениях. Известно, что директор колонии Г.П. Палевич посещал Московский Руковишниковский приют и Владимирскую колонию, где имел возможность обсудить интересующие его проблемы с директорами заведений. Учитель-воспитатель Э.Г. Амолин посетил Санкт-Петербургскую колонию.

Директора Роденпойской колонии принимали активное участие в работе Съездов представителей русских исправительных заведений, начиная с четвертого (1896 г.). Всего таких Съездов прошло 8, последний – в 1913 году. Здесь представители Роденпойской колонии участвовали в обсуждении наиболее важных вопросов жизни и деятельности исправительных заведений для несовершеннолетних правонарушителей, делились своим опытом, знакомились с опытом других.

Одним из вопросов, который находился в центре внимания Съездов, был вопрос об исправительных заведениях для девочек. Актуальным он был в связи с началом подготовительных работ по созданию такого заведения. Для нужд этого заведения Рижская городская управа предоставила участок земли с жилым двухэтажным домом в имении Депкингоф, в шести верстах от Риги⁴³.

В соответствии с Уставом Рижской (Депкинской) колонии для несовершеннолетних женского пола, в нее могли приниматься девочки не младше 10 и не старше 18 лет по приговорам суда, бродяжничающие, нищенствующие, беспризорные, имеющие родителей, находящихся в тюрьме, а также по просьбе родителей.

Целью помещения в колонию признавалось

нравственное исправление воспитанниц и подготовка их к честной жизни. Уставом предусматривались меры поощрений и вознаграждений, средства воспитания и др.⁴⁴

В 1914 году в колонию поступили первые четыре воспитанницы: 2 – по распоряжению управления заведением, 2 – по ходатайству родителей. Но развернуть свою деятельность она не успела – началась война.

В начале XX века актуальным для общественной жизни был вопрос о детских судах. Рига не стояла в стороне от этого дела. Правление Лифляндского общества отмечало, что такой суд нужен. По косвенным сведениям, такой суд был учрежден, хотя прямых документальных свидетельств этого нами пока не установлено.

Проведенный ретроспективный обзор деятельности по воспитанию несовершеннолетних правонарушителей, свидетельствует о том, что:

- в основе формирования и деятельности исправительных заведений для несовершеннолетних лежали гуманистические идеи и устремления, свойственные времени;

- сложившаяся в колонии система воспитания несовершеннолетних правонарушителей строилась на традиционных и наиболее передовых положениях педагогической мысли: гуманизм в отношении к детям; вовлечение детей в самовоспитание; воспитание в активной совместной деятельности; педагогический оптимизм; индивидуальный подход к воспитанию и др.;

- сложившаяся система воспитания не была калькой с опыта других. В ней нашли отражение особенности местного колорита и культуры. Это выражалось в требованиях к персоналу, в частности, многоязычии, свободе отправления религиозных обрядов и соблюдения традиций религиозных культов; веротерпимости и уважении к иноверцам; непризнанию индивидуализма и изолированности индивидуума, стремлении к общности дел, совместности усилий; природном такте и др.

Все это способствовало формированию национальной школы воспитания детей-правонарушителей, обогащению опыта страны в целом, наполняло и «расцветивало» общемировую практику в этой области.

Остается лишь с благодарностью вспомнить известных и неизвестных деятелей этого благородного дела.

Ссылки

- ¹ Пусторослев П.П. Наказательно-исправительные заведения для малолетних и несовершеннолетних преступников. // Ученые записки Юрьевского университета. – 1893, № 4, с. 65–70.
- ² Арепьев Н.Ф. Исправительное воспитание в России. // Русская школа, 1895, №4, с. 88.
- ³ Отчет правления Лифляндского общества исправительных приютов и земледельческих колоний для несовершеннолетних за 1891 г. Рига. 1892, с. 4–8. (далее – Отчет правления ...)
- ⁴ Отчет Правления ... за 1892 г. Рига. 1893, с.7.
- ⁵ Тюремный вестник, 1893, № 4, с. 123.
- ⁶ Отчет Правления ... за 1894 г. Рига. 1896, с. 9.
- ⁷ Там же, с. 14.
- ⁸ Отчет Правления ... за 1895 г. Рига. 1896, с. 26–27.
- ⁹ Труды V Съезда представителей русского исправительного заведения для малолетних. – М. 1900, с. 150–155. (Далее – Труды V Съезда...); Труды VII Съезда ... – М. 1909, с. 23–26.
- ¹⁰ Отчет Правления ... за 1896 г. Рига. 1897, с. 13.
- ¹¹ Отчет Правления ... за 1897 г. Рига. 1898, с. 18–19.
- ¹² Отчет Правления ... за 1903 г. Рига. 1904, с. 4.
- ¹³ Малинин Ф. Отчет Правления ... за 1898 г. Рига. 1899. // Тюремный вестник, 1902, № 4, с. 263.
- ¹⁴ Отчет Правления ... за 1904 г., с.9.
- ¹⁵ Отчет Правления ... за 1900 г. Рига. 1904, с.8; Отчет Правления ... за 1908 г. Рига. 1909, с. 11; Отчет Правления ... за 1912 г. Рига. 1913, с. 21.
- ¹⁶ Отчет Правления ... за 1900 г. Рига. 1901, с. 8; Отчет Правления ... за 1908 г. Рига. 1909, с.11; Отчет Правления ... за 1912 г. Рига, 1913, с. 27; Отчет Правления ... за 1914 г. Рига. 1915, с. 11.
- ¹⁷ Отчет Правления ... за 1900 г. Рига. 1901, с. 11; Отчет Правления ... за 1908 г. Рига. 1909, с. 15; Отчет Правления ... за 1912 г. Рига. 1913, с. 24; Отчет Правления ... за 1914 г. Рига. 1915, с. 23.
- ¹⁸ Отчет Правления ... за 1908 г. Рига. 1909, с. 17; Отчет Правления ... за 1912 г. Рига. 1913, с. 28; Отчет Правления ... за 1914 г. Рига. 1915, с. 26.
- ¹⁹ Отчет Правления ... за 1900 г. Рига. 1901, с. 9; Отчет Правления ... за 1908 г. Рига. 1909, с. 11; Отчет Правления ... за 1912 г. Рига. 1913, с. 22; Отчет Правления ... за 1914 г. Рига. 1915, с. 21.
- ²⁰ Благовещенский С. Отчет Правления ... за 1897 г. Рига. 1898. // Тюремный вестник, 1899, № 12, с. 555.
- ²¹ Труды VIII Съезда ... СПб. 1913, с. 92–94.
- ²² Гусев А. Религиозность как основа нравственности. – Казань. 1894, с. 4–5.
- ²³ Труды VIII Съезда ... СПб. 1913, с. 92-94.
- ²⁴ Малинин Ф.Н. Отчет Правления ... за 1898 // Тюремный вестник, 1902, № 4, с. 263.
- ²⁵ Отчет Правления ... за 1900 г. Рига. 1901, с. 9; Отчет Правления ... за 1913 г. Рига. 1914, с. 25.
- ²⁶ Благовещенский С. Отчет Правления ... за 1897 г. // Тюремный вестник, 1899, № 12, с. 555–558.
- ²⁷ Отчет Правления ... за 1912 г. Рига. 1913, с. 58.
- ²⁸ Там же, с. 59.
- ²⁹ Малинин Ф.Н. Отчет Правления ... за 1898 г. // Тюремный вестник, 1902, № 4, с. 264.
- ³⁰ Рижская (Роденпойская) земледельческо-ремесленная колония для несовершеннолетних мужского пола. // Трудовая помощь, 1913, № 7, с. 185.
- ³¹ Малинин Ф.М. Отчет Правления ... за 1898 // Тюремный вестник, 1902, № 4, с. 263.
- ³² Благовещенский С. Отчет Правления ... за 1897 г. // Тюремный вестник, 1899, №12, с. 557.
- ³³ Рижская (Роденпойская) земледельческо-ремесленная колония для несовершеннолетних мужского пола. // Трудовая помощь. 1913, № 7, с. 185.
- ³⁴ Отчет Правления Лифляндского общества ... за 1912 г. Рига. 1913, с. 56.
- ³⁵ Труды V Съезда ... М. 1900, с. 294.
- ³⁶ Благовещенский С. Отчет Правления ... за 1897 г. // Тюремный вестник, 1899, № 12, с. 557.
- ³⁷ Рижская (Роденпойская) земледельческо-ремесленная колония для несовершеннолетних мужского пола. // Трудовая помощь. 1913, № 7, с. 187.
- ³⁸ Труды V Съезда ... М., 1900, с. 292–293.
- ³⁹ Труды VIII Съезда ... // СПб., 1913, с. 92.
- ⁴⁰ Там же.

⁴¹ См. об этом подробнее: Беляева Л.И. Патронат в России. Воронеж. 2001.

⁴² Труды VIII Съезда ... // СПб., 1913, с. 94.

⁴³ Отчет Правления ... за 1913 г. Рига. 1914, с. 3.

⁴⁴ Отчет Правления ... за 1914 г. Рига. 1915, с. 79–88.

Anotācija

Rakstā aplūkoti nepilngadīgo personu iestāžu izveides Baltijā vēsturiskie aspekti. Pētījuma aktualitāti raksturo tas, ka retrospektīva analīze ļauj labāk izprast mūsdienu problēmas, kā arī noskaidrot teorijas un prakses attīstības likumsakarības. Pētījuma mērķis ir minēto iestāžu darbības pieredzes analīze un apkopošana, kā pētījuma vispārzinātniskās metodes izmantotas analīze, sintēze un salīdzināšana.

Pētījuma ietvaros iegūtas jaunas zināšanas par nepilngadīgo likumpārkāpēju audzināšanas praksi Baltijas speciālajās iestādēs 19. gs. un 20. gs. sākumā. Pētījums ļauj secināt, ka nepilngadīgo likumpārkāpēju iestāžu attīstība noritēja saskaņā ar vispārīgām tendencēm šajā jomā, taču nozīme bija arī reģiona kultūras un tradīciju iezīmju ietekmei.

Abstract

The article considers the peculiarities of formation and development of the institutions for juvenile offenders. The relevance of the study determined that a retrospective analysis allows to better understand contemporary problems, to identify patterns of development of theory and practice.

The aim of the research is the analysis and generalization of experience of activities of these institutions. Methods: we used General scientific research methods such as analysis, synthesis, comparison.

In the result of the study obtained new knowledge about the practice, education of juvenile offenders in the institutions of the Baltic in the XIX – early XX centuries.

Conclusions: institutions for juvenile offenders developed in the Baltic in accordance with the General trends and characteristics typical of the culture and traditions of the region.

NOKAVĒTS TIESISKUMS IR NEĪSTENOTS TIESISKUMS

*Dr. iur. Jana Zīle,
Daugavpils tiesas tiesnese,
Baltijas Starptautiskās akadēmijas docente, Latvija*

Publikācijas vadmotīvs ir Lielbritānijas politiķa Viljama Gladstona (1809.–1898.) teiciens: “Nokavēts tiesiskums ir neīstenots tiesiskums”¹. Taisnīgas tiesvedības efektivitāte Latvijā ir visai apšaubāma, jo atlikto tiesu sēžu skaits salīdzinājumā ar nozīmēto tiesu sēžu skaitu joprojām ir augsts, līdz ar to arī tiesvedības procesi var ilgt gadiem. Šī jautājuma risinājums bieži vien meklējams ne tik daudz normatīvo aktu pilnveidē vai procesuālo jautājumu sakārtošanā, kā visu iesaistīto pušu attieksmē un tiesiskajā apziņā. Turklāt tiesu prestižs sabiedrībā ir atkarīgs ne tikai no tā, cik pārdomāti un taisnīgi ir to nolēmumi, bet arī no tā, cik efektīvs ir tiesas darbs. Būtiski samazinot tiesu procesu ilgumu, jāpanāk cilvēku pārliecību, ka tiesas ir neatkarīgas un darbojas, lai saprātīgā termiņā spriestu taisnīgu tiesu.

Publikācijā paustas atziņas par nepieciešamību sakārtot spēkā esošos normatīvos aktus tā, lai samazinātu nepieciešamo laiku dažādu kategoriju lietu izskatīšanai, izteikts vērtējums par tiesu reformu Latgalē.

Pētījuma metodoloģisko pamatu veido zinātniskās izziņas dialektiskā metode, kā arī teorētiskā analīze.

Tiesības uz taisnīgu tiesu ir pieskaitāmas pie nozīmīgākajām personas pamattiesībām. Šo tiesību attīstības pakāpe lielā mērā uzskatāma par priekšnoteikumu personas spējai īstenot vai aizsargāt citas Satversmē vai likumos noteiktās tiesības. Tēlaini izsakoties, var apgalvot, ka minētās tiesības ir pārējo tiesību nodrošināšanas “atslēga”.

Kas ir galvenais tiesiskās kārtības nodrošināšanas līdzeklis valstī? Tā ir tiesa un tiesu vara jeb “trešā vara”, kas savu uzdevumu likumības sargāšanā pilnā apjomā var veikt tikai tad, ja likumību atjaunot tai ir ļauts ne tikai privātpersonu, sabiedrisko un privāto organizāciju, bet arī jebkuras valsts institūcijas un amatpersonu darbībā.

Gan Satversmes tiesas, gan arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse liecina, ka ievērojams skaits lietu tiek ierosināts un izskatīts tieši saistībā ar tiesību uz taisnīgu tiesu iespējamu pārkāpumu. No tā netieši izriet, ka valsts ne vienmēr

spēj pilnā mērā nodrošināt šīs visaptverošās un daudzpusīgās tiesības īstenošanu.

Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmais teikums noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Šī norma sasaucas ar ANO Vispārējās cilvēka tiesību deklarācijas 10. pantā deklarētajām tiesībām, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pantā paredzētajām tiesībām².

Šajā publikācijā tiks aplūkotas tikai atsevišķas aktuālas problēmas, kas galvenokārt skar kriminālprocesu norises jomu. Neapšaubāmi, ka arī saskaņā ar Civilprocesa likuma 1. pantu “Personas tiesības uz tiesas aizsardzību” katrai fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. Personai, kas griezusies tiesā, ir tiesības uz tās lietas izskatīšanu tiesā likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā.

Savukārt Kriminālprocesa likuma 14. pants paredz tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir bez neattaisnotas novilcināšanas.

Publikācijas galvenie akcenti ir veltīti tieši kriminālprocesa izskatīšanas problēmjautājumiem, proti: kā paātrināt krimināllietu iztiesāšanu? Kā novērst neattaisnotu tiesas sēžu kavēšanu? Vai problēma ir likumos vai to nepareizā piemērošanā? Latvijā 2016. gadā krimināllietu izskatīšana atlikta 26–27% gadījumu (dati no Tiesu informācijas sistēmas³ – TIS).

Lai nodrošinātu tiesvedību saprātīgos termiņos Latvijas tiesu sistēmā, jāsamēro tiesības un taisnīgas tiesvedības efektivitāte. Latvijā atlikto tiesu sēžu skaits salīdzinājumā ar nozīmēto tiesu sēžu skaitu joprojām ir augsts, līdz ar to arī tiesvedības procesi ilgst gadiem. Šī jautājuma risinājums bieži vien meklējams ne tik daudz normatīvo aktu pilnveidē vai procesuālo jautājumu sakārtošanā, kā visu iesaistīto pušu attieksmē un tiesiskajā apziņā.

Lietu izskatīšanas ilgums mēnešos 2016. gadā (TIS dati)

Noziedzīgā nodarījuma veidi		Lietu izskatīšanas ilgums mēnešos								Pabeigto lietu skaits (summa 1-8)
pēc Latvijas Kriminālkodeksa pantiem	pēc Krimināllikuma pantiem	līdz 3 (ieskaitot)	3 līdz 6 (ieskaitot)	6 līdz 12 (ieskaitot)	12 līdz 18 (ieskaitot)	18 līdz 24 (ieskaitot)	24 līdz 30 (ieskaitot)	30 līdz 36 (ieskaitot)	36 un ilgāk	
A	B	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Pants nav norādīts	-	4	4	5	2	0	0	1	2	18
59.-66.;159.-166. ¹	77;80.-93.	0	0	1	0	0	0	0	0	1
68. ¹ -84.; 168. ¹ -84.1	71;72;74;78;94;95;190;192;193;200;224;225;257;258;284;285;311;313;315;	80	56	40	9	4	2	2	1	194
98.	116.	5	3	3	1	0	0	0	1	13
99.	117.;118.	0	1	3	2	0	0	0	1	7
100.-103.	119.-123.	2	0	2	0	0	0	0	0	4
105.	125.	24	21	11	1	0	1	2	3	63
111.;111. ¹	174.	3	6	2	1	0	0	0	0	12
121.	159.	0	1	2	1	0	0	0	2	6
121. ¹ -124.;121. ¹ -124.	160.-162.	17	6	8	3	1	0	1	0	36
139.	175.;180.	958	343	242	73	18	11	10	26	1681
141.	176.	50	24	23	3	3	0	2	6	111
142.	177.-178.	16	11	12	5	4	1	2	7	58
143-143. ¹	183.-184.	1	0	0	0	0	0	0	0	1
161.1;2;4	207.-208.	0	0	0	0	0	0	0	2	2
164.-165.	199.;320.;323	30	10	13	1	1	1	1	1	58
169.	291.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
169. ^{1;2;3}	271.;295.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
204.	231.	18	8	5	3	2	1	0	2	39
213.-214.	260.;262-264;266	489	106	71	22	12	6	3	7	716
218.-220. ³	233-234;236-237	13	5	6	0	0	0	0	2	26
222.-222. ¹²	248.;249.;251.;253.;256	394	125	89	23	17	6	1	8	663
Process par noziedzīgi iegūtu mantu	-	39	2	2	1	1	0	0	0	45
Pārējie:	-	453	238	165	42	21	16	7	33	975
Kopā:	-	2596	970	705	193	84	45	32	104	4729
% no pabeigto lietu skaita	-	55	21	15	4	2	1	1	2	100
t.sk. ar nepilngadīgo iesaistīšanos	-	91	45	24	10	4	2	1	3	180
% no pabeigto lietu skaita	-	51	25	13	6	2	1	1	2	100

Bez tam tiesu prestižs sabiedrībā ir atkarīgs ne tikai no tā, cik pārdomāti un taisnīgi ir to nolēmu- mi, bet arī no tā, cik efektīvs ir pats tiesas darbs. Autores ieskatā, pretējā gadījumā tiek pārkāpts tiesiskuma, vienlīdzības un procesuālā taisnīgu- ma princips. Šādas tiesības izriet no jau minētā Latvijas Republikas Satversmes 92. panta, kas garantē tiesības uz taisnīgu tiesu.

Līdz šim Tieslietu ministrija iesniegusi Saeimā un tā apstiprinājusi vairākus būtiskus grozījumu- mus procesuālajos likumos, kuri novērš tiesas sēžu nelietderīgu atlikšanu. Piemēram, paplaši- nāta rakstveida procesa izmantošana; ieviesta tā sauktā deklarētās dzīvesvietas principa ieviešana civilprocesā, kad tiesas saziņa ar procesa dalīb- niekiem notiek ar personu deklarēto dzīvesvietu starpniecību. Ieviesta prezumpcija: ja dokuments nosūtīts uz deklarēto dzīvesvietu, uzskatāms, ka tas ir saņemts; krimināllietas bez apsūdzētā pie- dalīšanās, ja tas atkārtoti neierodas uz iztiesā- šanu neattaisnojošu iemeslu dēļ, var iztiesāt arī par mazāk smagu noziegumu, kriminālprocesā ierobežoti gadījumi, kad lietas iztiesāšana obli- gāti jāatliek, ja uz tiesas sēdi nav ieradies viens no vairākiem advokātiem vai prokuroriem. Proti, lietas var izskatīt tiesas sēdē arī tad, ja nav iera- dies viens no diviem vai vairākiem advokātiem vai prokuroriem; kriminālprocesā tiesai ir tiesī- bas iztiesāšanas laikā lieciniekam piemērot procesuālo piespiedu līdzekli – piespiedu atvešanu.

Katru gadu palielinās to krimināllietu skaits, kuras pirmajā instancē izskata ilgāk par vienu gadu. Latvijas tiesu praksē ir pat krimināllietas, kuras izskatīšana atlikta 118 reizes⁴. Pēc autores domām, Kriminālprocesa likumā jāparedz iespē- ja noteiktos apstākļos tiesnesim izskatīt lietu bez dalībnieku klātbūtnes.

Šobrīd jau ir izveidots tiesu kalendārs, kas ir sasaistīts ar advokātu un prokuroru kalendā- riem. Šāds plānošanas instruments ļauj novērst kaut daļu lietu atlikšanu tiesas sēžu pārkļāšanās dēļ. Neskatoties uz minēto, negodprātīgi procesa dalībnieki tomēr pamanās neierasties uz iztiesā- šanu, veicinot tiesas sēžu atlikšanu⁵.

Autore uzskata, ka Kriminālprocesa likumā jāgroza noteikumi, ka par nepamatotu tiesas sē- des kavēšanu prokuroram un advokātam var iz- teikt tikai brīdinājumu. Jāparedz arī soda nauda.

Šobrīd saskaņā ar 2014. gada 29. maija li- kumu “Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2014. gada 25. jūnijā, ir veikti grozījumi Kriminālprocesa likumā, atbilstoši ku- riem ir iespējams atjaunot tiesvedību krimināllie- tās, kurās tā apturēta, jo apsūdzētais izsludināts

meklēšanā, un izskatīt lietu apsūdzētā prombūt- nē. Kriminālprocesa likuma 465. panta pirmā daļa paredz, ka, saņemot informāciju par meklēšanas rezultātiem, tiesai ir iespēja atjaunot iztiesāšanu un skatīt lietu *in absentia* ne tikai, ja meklēšanas rezultātā nav noskaidrots, ka persona atrodas ār- valstī, bet arī tad, ja meklēšanas rezultātā vispār nav noskaidrota personas atrašanās vieta. Nav pamata arī uzskatīt, ka šādos gadījumos tiks ie- robežotas apsūdzētā tiesības, jo Kriminālprocesa likuma 465. panta otrā daļa paredz īpašu kārtību attiecībā uz nolēmumu pārsūdzēšanu lietās, kas pieņemti apsūdzētā prombūtnē.

Viens no aizbaidinājumiem tiesas sēžu kavē- šanai ir kāda no procesa dalībniekiem slimība. Kriminālprocesā lietu atlikšana slimības dēļ ir viens no biežākajiem iemesliem. Šobrīd jau eso- šie grozījumi pieļauj atlikt tiesas sēdi tikai tad, kad procesa dalībniekam slimības dēļ ir noteikts gul- tas režīms. Nepieciešamības gadījumā tiesa var iz- mantot videokonferences. Turklāt ne katra slimība ir šķērslis lietas neapmeklēšanai. Tiesa var prasīt ekspertīzi par dalībnieka spēju piedalīties tiesas sēdē. Arī ārstiem nav viegli gadījumi, kad jāsniedz tiesām šie atzinumi. Turklāt šis atzinums būtu jā- sniedz neatkarīgai ārstu komisijai, kurai jāizvērtē dalībnieka dalības iespēja tiesas sēdē.

Dažbrīd rada izbrīnu Latvijas Zvērinātu ad- vokātu padomes attieksme pret tiem advokātiem, kas kavē lietu izskatīšanu tiesās. Šī attieksme vis- notaļ nav apmierinoša, jo stingrus ietekmēšanas līdzekļus padome nepielieto.

Neapstrīdami, ka procesuālās sankcijas ir jāpiemēro, tomēr nav pieļaujams, ka Latvijas Zvērinātu advokātu padome nenosoda gadīju- mus, kad advokāts ļaunprātīgi kavē tiesas sēdi⁶. Tiesnešiem jau šobrīd ar procesuālajām sankci- jām – soda naudu par tiesas sēžu neattaisnotiem kavējumiem – ir iespēja ietekmēt dalībnieku at- tieksmi pret tiesu. Tomēr tiesneši to neizmanto. Iemesls tam ir procesā iesaistīto dalībnieku man- tiskais stāvoklis. Iespējams, ka būtu jāpalielina soda naudas apmērs. Varētu arī paredzēt, ka da- lībniekiem, kuru dēļ nepamatoti atceļ tiesas sēdi, jāatlīdzina ar to saistītie izdevumi. Tomēr jāņem vērā, ka dalībnieka maksātspējas gadījumā šis darbs būs vēltīgs, jo tiesas nolēmums netiks izpildīts.

Lai mazinātu tiesas sēžu atlikšanu, nepietiek tikai ar dažiem labojumiem. Jāsamazina arī tie- sas noslodze, piemēram, palielinot ārpustiesas izskatīšanas iespēju, uzlabojot tiesu un citu ie- saistīto iestāžu darbu un darbinieku kvalifikāci- ju. Diskutējams ir jautājums, vai tiesu sistēmas

reforma, kuras gaitā jau tikušas apvienotas vairākas tiesas Latgales reģionā, ir labdabīgi ietekmējusi tiesās izskatāmo lietu savlaicīgumu. Autores ieskatā, nav iespējams krimināllietas skatīt videokonferences režīmā, jo zināmā mērā tad netiek ievēroti vairāki kriminālprocesa pamatprincipi, t. sk. tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā (gadījumā, ja apsūdzētais neatrodas tiesas zālē), tiesības uz aizstāvību (gadījumā, kad aizstāvim nav iespējams būt klāt savam aizstāvamajam), turklāt ne visas tiesas zāles (piemēram, Daugavpils tiesā) ir aprīkotas ar videoiekārtām. Turklāt prokuroru piedalīšanās tiesas sēdē un atrašanās tiesas zālē tur, kur notiek lietas izskatīšana, ir obligāta. Daudzi lietu dalībnieki dzīvo attālos rajonos no Daugavpils tiesas Daugavpilī, kurā tiek skatītas visas krimināllietas, līdz ar to viņu ierašanās ir apgrūtināta. Minētais savukārt rada iemeslus tiesas sēžu atlikšanai. Arī prokuratūras darbs tiek apgrūtināts, jo prokuroriem jāierodas tiesā gan no Krāslavas, gan Preiļiem. Ceļā tiek patērēts laiks, ko varētu izmantot savu pienākumu veikšanai prokuratūrā. Prokurori ierodas tiesā ar dienesta transportu, kas rada papildus izdevumus.

Informatīvajā ziņojumā „Par tiesu darbības teritorijām”⁷⁷ norādīts, ka tiesā ar nelielu tiesnešu skaitu nevar nodrošināt vienlaicīgi tiesnešu specializāciju un nejaušības principa ievērošanu lietu sadalē. Lai nodrošinātu minēto principu vienlaicīgu ievērošanu, ir nepieciešams, lai attiecīgā tiesību nozarē vai tiesību jautājumā specializētos ne mazāk kā četri tiesneši. Šādā gadījumā ir iespējams nodrošināt gan nejaušības principa un specializācijas principu ievērošanu lietu sadalē, gan augstāku tiesas spriešanas kvalitāti. Neliels tiesnešu skaits tiesās apgrūtinā esošo tiesnešu resursu piesaisti darbam pārslogotajās tiesās, piemēram, uz laiku līdz lietu uzkrājumu likvidēšanai, jo nav iespējams nodrošināt lietu izskatīšanas nepārtrauktību un lietu sadales nejaušību tiesā, kas ir tiesneša pamata darba vieta. Apvienojot tiesas Latgales reģionā un izveidojot Daugavpils tiesu, minētais diezin vai tika pilnībā

ievērots. Krimināllietu izskatīšanai piesaistīti tikai seši tiesneši, bet noslodze ir pieaugusi, jo savulaik krimināllietas tika skatītas vēl arī Krāslavas un Preiļu tiesās, kurās krimināllietu izskatīšanai tika piesaistīti trīs tiesneši. No minētajām tiesām tagad krimināllietas skata viens tiesnesis, kurš strādā Daugavpils tiesā Daugavpilī.

Iespējams, ka iemesls minētajām problēmām ir neveiksmīga darba organizācija apvienotajā Daugavpils tiesā. Savulaik tikai Daugavpils tiesā (līdz apvienošanai) krimināllietu izskatīšanai tika piesaistīti seši tiesneši.

Autores viedoklis par nepieciešamību novērst tiesas sēžu kavēšanu sakrīt ar citu autoru viedokli, kas ir pētījuši šīs problēmas, un ir sekojošs:

- 1) tiesnešiem aktīvāk jāpielieto tās tiesiskās normas, kas šobrīd jau ir pieejamas – soda naudas uzlikšana par neierašanos uz tiesas sēdēm (vienas tiesas sēdes atlikšana izmaksā ap 430 eiro), drošības līdzekļa grozīšana uz stingrāku (līdz pat apcietinājuma piemērošanai), ja apsūdzētais atkārtoti neattaisnoti neierodas uz sēdi, u. c.⁸;
- 2) efektīva tiesas pavēstes izsūtīšana – varētu izmantot īsziņas, nodrošinot, ka tiek saņemts apstiprinājums par pavēstes nosūtīšanu. Ja kāds prāvas dalībnieks neierodas neskatoties uz pavēstes saņemšanu, attiecīgās sēdes darbu turpina bez viņa. Šobrīd jau ir pieņemti grozījumi Kriminālprocesa likumā par to, ka pavēstes nosūtāmas vienkāršā pasta sūtījumā;
- 3) lielāko daļu no kriminālprocesa sēdēm kavē apsūdzēto neierašanās vai aizbildinājumi. Blakus efektīviem sodiem un piespiedu līdzekļiem derētu veicināt apsūdzēto motivāciju ierasties tiesā, proti, paredzēt iespēju, ka apsūdzētā labo attieksmi pret tiesas darbu ņem vērā, nosakot soda veidu un mēru⁹.

Jāpiebilst, ka pārmērīgi biežā tiesu sēžu atlikšana iedragā ne tikai tiesiskumu un sabiedrības uzticību tiesu varai, tā kavē arī investoru ieguldījumus, kas Latvijai ir ļoti vajadzīgi.

Atsauces

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Justice_delayed_is_justice_denied

² Čepāne I. Tiesības uz taisnīgu tiesu kā personas pamattiesības. // www.juristavards.lv/doc/117420-tiesibas-uz-taisnigu-tiesu-ka-personas-pamattiesibas.

³ Tiesu informācijas sistēma. <https://tis.ta.gov.lv/>

⁴ Judins A. Kriminālprocess: neattaisnota tiesas sēžu kavēšana un tās novēršana. // www.irlv.lv/blogi/politika/taisniga-tiesa-savlaiciga-tiesa.

⁵ 2012. g. 25. maija konferences “Taisnīga tiesa ir savlaicīga tiesa: kā novērst tiesas sēžu atlikšanu” materiāli.// www.irlv.lv/blogi/politika/taisniga-tiesa-savlaiciga-tiesa

⁶ Turpat.

⁷ Informatīvais ziņojums „Par tiesu darbības teritorijām”. // [www:http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40327551](http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40327551))

⁸ Litvinovs G. Tiesas sēžu atlikšana aizskar tiesas cieņu. // www.juristavards.lv/zinas.php?id=248233

⁹ Kārklīņa R. Taisnīga tiesa ir savlaicīga tiesa. // www.delfi.lv/news/comment/coment/rasma-karklina-taisniga-tiesa-savlaiciga

Abstract

Keynote of the publications is an expression of the British politician, William Ewart Gladstone, (1809-1898) “*Justice delayed is justice denied*”.

Effectiveness of fair legal process in Latvia is rather questionable, because the number of suspended hearings in comparison with the number of designated hearings is still high, thereby the court proceedings may continue for years. Settlement of this question often lies not so much in the improvement of legislative and normative acts or in adjustment of procedural issues, as in the attitude and legal consciousness of all involved parties.

Moreover, the prestige of judiciary and courts in the society depend not only how well- considered and fairly are their decisions, rulings, judgements etc., but also how effective is the work of courts at all. By significant reducing of length of court proceedings, it is necessary to achieve confidence for the people that courts are independent and work to judge a fair justice in a reasonable time.

In the publication are expressed opinions on the necessity to adjust the existing legislation with the purpose to minimize the time required for adjudication of various categories of cases.

Аннотация

Руководящий мотив данной статьи выражен в высказывании видного политического деятеля Великобритании У. Гладстона (1809–1898): “Несвоевременное правосудие – неосуществленное правосудие”.

По мнению автора статьи, эффективность судопроизводства в Латвии представляется весьма спорной, так как численность отложенных судебных процессов намного превышает число рассмотренных и назначенных дел. Решение этого вопроса во многом зависит от отношения участников к своим обязанностям по явке на судебные заседания, от их правового сознания. Престиж судебной системы в целом и отдельных судов в частности зависит не только от обоснованных решений, но и от организации работы судебных структур. Чем организованней будет названная работа, тем эффективнее будут рассматриваться дела, изменится и отношение к судебной системе.

В статье рассмотрены некоторые вопросы, связанные с судопроизводством по уголовным делам, дана оценка судебной реформы в Латгалии, а также сформулированы некоторые предложения, направленные на повышение эффективности судопроизводства.

ŽURNĀLĀ 2004.-2017. GADĀ PUBLICĒTO RAKSTU TEMATISKAIS RĀDĪTĀJS (NR. 26.-80.)¹

Dr. iur. **Zenons Indrikovs,**

Daugavpils Universitātes asociētais profesors, Latvija

Krimināltiesību apakšnozare

Krimināltiesības

1. **Apsītis, A., Joksts, O.** Noziedzīgs nodarījums zādzība (*furtum*) romiešu tiesību kontekstā, 1/2013, 7–14.
2. **Baumanis, J.** Jēdziena „intereses” interpretācija krimināltiesību normās, 3/2015, 3-9.
3. **Baumanis, J.** Naida interpretācija krimināltiesībās jeb kvantu kriminoloģija, 4/2016, 12–17.
4. **Beketovs, O., Maile, A.** Jautājums par administratīvās prejudīcijas institūta atdzimšanu krimināltiesībās, 3/2010, 24–27.
5. **Beleviča, M.** Nodokļu likumdošanas aktu krimināltiesiskie aspekti, 3/2010, 20–23.
6. **Beliha, G.** Izvarošanas krimināltiesiskā izpratne Latvijā un ārvalstīs, 3/2010, 3–8.
7. **Beliha, G.** Piespiedu darbs – vienīgais aktīvais kriminālsods, 3/2012, 18–23.
8. **Beņickis, A., Šilo, N.** Nozieguma iepriekš neapsolītas slēpšanas salīdzinoši tiesiskais raksturojums Ukrainā un Latvijā, 3/2010, 38–43.
9. **Bērziņa, G., Oļševskis, E., Burbergs, M.** Naida noziegumi, 2/2009, 79–84.
10. **Bočs, L.** Prostitūcijas ierobežojumu satversmība, 2/2014, 20–28.
11. **Bočs, L.** Tiesiskās noteiktības principa saturs un tā piemērošana prostitūcijas normatīvajā regulējumā, 4/2014, 21–29.
12. **Fedosjuks, O., Marcinauskaite, R.** Nodarījumu kibertelpā kriminalizācija un ekvivalenta vērtējuma princips, 2/2013, 8–13.
13. **Gabrieljans, A.** Eitanāzija un pašnāvība: korelācijas problēmas, 1/2013, 21–25.
14. **Gabrieljans, A.** Eitanāzijas krimināltiesiskais regulējums ārvalstīs, 4/2013, 15–19.
15. **Gabrieljans, A.** Juridiskā jēdziena „genocīds” teorētiskās problēmas, 4/2015, 27–31.
16. **Gabrieljans, A.** Kriminālatbildības diferenciacija par eitanāziju ārvalstu krimināltiesībās, 3/2010, 15–19.
17. **Gabrieljans, A.** Slepkavības aiz līdzietības (eitanāzijas) krimināltiesiskais raksturojums, 1/2011, 21–26.
18. **Gabrieljans, A.** Tiesu prakses analīze par personas nonāvēšanu pēc tās lūguma (eitanāziju), 2/2015, 19–27.
19. **Girdenis, T.** Noziegumu ideālās kopības jaunā izpratne Lietuvas krimināltiesībās, 4/2014, 30–36.
20. **Gonsaless Kosta, H.A.** Atbildības par vardarbību ģimenē nepilnības un problēmas Spānijā, 1/2017, 26–29.
21. **Gorbačevskis, V.** Slepkavības, kas izdarīta stipra uzbudinājuma stāvoklī, kvalifikācija, 4/2008, 11–14.
22. **Gruodīte, E., Kairiene, I.** Eiropas Savienības loma un ietekme ES dalībvalstu krimināltiesībās, 2/2009, 32–40.
23. **Gruodīte, E.** Kriminālatbildība par narkotisko un psihotropo vielu izplatīšanu, 1/2007, 11–19.
24. **Ivančiks, J.** Argumenti par un pret prostitūcijas legalizāciju, 1/2009, 22–30.
25. **Ivašins, D.** Krāpšana kibertelpā kā viens no internetnoziegumu veidiem, 2/2012, 17–23.
26. **Judins, A.** Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana, 4/2006, 10–13.
27. **Judins, A.** Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no brīvības atņemšanas, 3-4/2004, 13–16.
28. **Janule, P.** Nonāvēšana: jēdziens un tās subjektīvo pazīmju īpatnības Latvijas krimināltiesībās, 1/2012, 25–31.
29. **Joksts, J.** Reiderisms Latvijā: tā civiltiesiskie un krimināltiesiskie aspekti, 3/2015, 10–17.
30. **Joksts, O., Alfejeva, J.** Apdrošināšanas krāpšanas krimināltiesiskais aspekts, 1/2011, 27–34.
31. **Joksts, O., Kudeikina, I.** Kriminālās un civiltiesiskās atbildības nošķiršanas problēmas darījumos ar nekustāmajiem īpašumiem, 1/2012, 32–38.
32. **Juriss, J.** Naudas atmazgāšanas objekta noteikšanas problemātika, 1/2012, 39–45.
33. **Kaļiņina, J.** Vardarbības ģimenē jēdziens un interpretācija, 1/2017, 10–16.
34. **Kipāne, A.** Jēdziena „spīdzināšana” krimināltiesiskā izpratne, 2/2017, 28–38.
35. **Kipāne, A.** Vardarbības un cietsirdīgas izturēšanās pret bērnu jēdzienā satura krimināltiesiskās problēmas, 3/2016, 4–12.
36. **Kotāne, S.** Noziedzīgi radīta būtiska kaitējuma dabas videi izvērtējums teorijā un praksē, 1/2017, 30–36.
37. **Kovaļa, Ļ.** Kriminālatbildība par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas kā viens no valsts un indivīda konfliktu risināšanas paņēmieniem, 2/2012, 31–38.

¹ Žurnālā *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* 1997.–2003. gadā publicēto rakstu tematiskais rādītājs (1/1997 – 3-4/2003) skatāms žurnāla 3-4/2003 numura 131.–144. lpp.

38. **Kovaļevskaja, J.** Kriminālbildība par militārā īpašuma iznīcināšanu vai bojāšanu NVS valstu likumos: salīdzinoši tiesiskais pētījums, 3/2013, 30–37.
39. **Krastiņš, U.** Atkārtotība un krimināltiesību normu kolīzija, 2/2010, 11–15.
40. **Krastiņš, U.** Ierosinātās *Krimināllikuma* izmaiņas *Kriminālsodu politikas koncepcijas* skatījumā, 2-3/2011, 23–32.
41. **Krastiņš, U.** Juridiskajām personām piemērojamo piespiedu ietekmēšanas līdzekļu reglamentācijas aktualitātes, 1/2013, 3–6.
42. **Krastiņš, U.** Komplicēta vienota noziedzīga nodarījuma teorētiskie aspekti, 3/2017, 24–31.
43. **Krastiņš, U.** Kriminālbildības novitātes ceļu satiksmē, 3/2012, 32–35.
44. **Krastiņš, U.** Krimināllikuma Vispārīgās daļas sistēmas problēmas, 1/2008, 10–13.
45. **Krastiņš, U.** Krimināltiesību reforma turpinās, 2/2015, 3–9.
46. **Krastiņš, U.** *Non bis in idem* princips – cilvēktiesību skatījumā, 1/2011, 15–20.
47. **Krastiņš, U.** Šķirtne starp krimināltiesību normu konkurenci un noziedzīgu nodarījumu ideālo kopību, 1-2/2016, 34–37.
48. **Kriviņš, A.** Korupcijas novēršana un apkarošana kriminālsodu politikas aspektā, 4/2011, 30–34.
49. **Kronis, I.** Maksātnespējas krimināltiesiskie aspekti, 3/2015, 18–27.
50. **Kronis, I.** Kriminālbildība par maksātnespējas procesa kavēšanu, 1/2017, 4–9.
51. **Ķinis, U.** Ārējo krimināljurisdikcijas konfliktu cēloņi, 3/2013, 38–47.
52. **Ķinis, U.** Krimināljurisdikcijas konfliktu jēdziens, 2/2013, 21–28.
53. **Lieljuksis, A.** Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas kvalifikācijas jautājumi, 2/2012, 39–46.
54. **Liholaja, V.** Vairāku personu piedalīšanās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā kvalifikācijas problēmjaudājumi, 1/2014, 49–61.
55. **Liholaja, V.** Atkārtoti izdarītu noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas problēmjaudājumi, 1/2007, 3–6.
56. **Margevičs, A.** Surogāt mātes institūts un tā saistība ar cilvēku tirdzniecību, 1/2012, 46–52.
57. **Mežulis, D.** Atbildība par sapulču, gājienu, piketu norises apdraudējumiem, 4/2007, 66–83.
58. **Mežulis, D.** Izvarošanas kvalifikācija, 3/2015, 28–40.
59. **Mežulis, D.** Īpašuma interešu krimināltiesiskās aizsardzības pilnveides jautājumi, 3/2005, 39–43.
60. **Mežulis, D.** Kriminālbildība par politisko organizāciju nelikumīgu finansēšanu Latvijā, 4/2013, 29–33.
61. **Mihailoviča, I., Giedrite-Mačiulienē, R.** Vardarbības ģimenē ierobežošanas regulējums un prakse Lietuvā, 3/2016, 13–22.
62. **Persidskis, A.** Noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības pazīmes, 3/2015, 41–49.
63. **Persidskis, A.** Noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības nošķiršana no normu konkurences, 2/2017, 44–49.
64. **Persidskis, A.** Soda noteikšana par noziedzīgu nodarījumu kopību, 2/2015, 34–41.
65. **Persidskis, A.** Vainas formas nozīme noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības kvalifikācijā, 1-2/2016, 54–63.
66. **Poļaks, R.** Eitanāzijas veidu un formu juridiska norobežošana, 4/2012, 3–10.
67. **Poļaks, R.** Pasīvās eitanāzijas vieta starp citiem „vieglās nāves” veidiem, 2/2013, 29–36.
68. **Reigase, A.** Kriminalizācija un dekriminalizācija – krimināltiesību politikas īstenošanas metodes, 2/2007, 11–15.
69. **Reigase, A.** Kriminālpolitika – jēdziens, saturs, struktūra, 3/2005, 44–48.
70. **Reingolds, V.** Mantas konfiskācijas krimināltiesiskās reglamentācijas mūsdienu aspekti, 1/2014, 62–66.
71. **Rozenbergs, J.** Par dažiem noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas jēdziena izpratnes jautājumiem, 2-3/2011, 33–41.
72. **Saukāne, L.** Cēloņsakarības noteikšanas problēmas nodarījumos pret satiksmes drošību, 1/2008, 20–26.
73. **Saukāne, L.** Vaina noziedzīgos nodarījumos pret ceļu satiksmi, 2/2007, 16–20.
74. **Sprukulis, I.** Sods un tā piemērošanas principi, 3-4/2009, 19–24.
75. **Solijevs, K.** Tadžikistānas Krimināllikuma evolūcija un kā to padarīt humānāku, 2/2004, 23–25.
76. **Stīpre, S.** *Krimināllikuma* 93. panta „Valsts simbolu zaimošana” interpretācijas problemātika, 1/2009, 31–35.
77. **Šaforostovs, A.** Kontrabandas preces vērtības noteikšana, 3/2015, 50–58.
78. **Šaforostovs, A.** Kontrabandas subjektīvā puse, 3/2016, 23–28.
79. **Švecova, I.** Nodokļu krāpšanas fenomens: kvalifikācijas krimināltiesiskā problemātika PVN jomā, 3/2016, 29–37.
80. **Teivāns-Treinovskis, J.** Jaundzimuša bērna slepkavības kvalifikācijas teorētiskie un praktiskie aspekti, 4/2012, 18–27.

81. **Trejš, Ē.** Kriminālatbildība par publisku aicinājumu veikt prettiesiskas darbības, 1-2/2016, 47–53.
82. **Trejš, Ē.** Kriminālatbildības par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu teorētiskās un praktiskās problēmas, 4/2015, 19–26.
83. **Zahars, V.** Latvijas kriminālpolitika: realitāte, ilūzijas un īss ieskats nākotnē, 2/2010, 23–35.
84. **Žilkins, V.** Atbildība par grāmatvedības noteikumu pārkāpumiem Latvijā un Somijā, 4/2016, 18–25.

Kriminālprocesuālās tiesības

1. **Bauļins, O.** Mūsdienu problēmas izziņas procesā Ukrainā, 1/2004, 49–51.
2. **Baumanis, J.** Jēdzieni „pamats” un „iemesls” kriminālprocesā, 1/2009, 36–42.
3. **Baumanis, J.** Juridiskai personai piemērojamie piespiedu ietekmēšanas līdzekļi kā prevencijas instruments, 4/2014, 13–20.
4. **Baumanis, J.** Kriminālprocesa pret vairākām personām pabeigšana saprātīgā termiņā, 2/2015, 10–18.
5. **Baumanis, J.** Kriminālprocesa uzsākšanas krimināltiesiskie aspekti, 4/2007, 84–92.
6. **Baumanis, J.** Rakstiskais juridiskais diskurss pirmstiesas kriminālprocesa izmeklēšanas etapā, 4/2013, 3–9.
7. **Behters, S.** Kriminālprocesa uzsākšana saistībā ar administratīvā procesa kārtībā iegūtām ziņām, 4/2007, 93–100.
8. **Belevičus, L.** Aizdomās turēto un apsūdzēto tiesību aizsardzības standartu unifikācija Eiropas Savienībā, 1/2014, 9–20.
9. **Beliha, G.** Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā: materiālais aspekts, 2-3/2011, 52–55.
10. **Bučunas, G.** Advokāta imunitāte (advokāta – klienta privilēģija) kriminālprocesā, 1/2014, 21–29.
11. **Bulgakova, I.** Izziņas reglamentācijas problemātika Latvijas Republikas Kriminālprocesa likumprojektā, 2/2004, 13–20.
12. **Bulgakova, I.** Krimināltiesvedības valodas tiesiskais regulējums, 3/2014, 3–9.
13. **Drakšas, R.** Taisnīguma princips un kriminālatbildības realizācija, 1/2014, 30–41.
14. **Gabrāns, M.** Aizturētās personas tiesības Latvijā un to atbilstība starptautiskajiem cilvēktiesību aktiem, 4/2013, 10–14.
15. **Gabrāns, M.** Aizturēšanas institūta pilnveidošanas iespējas un perspektīvas, 3/2014, 17–25.
16. **Gabrāns, M.** Aizturēšanas tiesiskā daba un būtība kriminālprocesā, 2-3/2011, 61–68.
17. **Gabrāns, M.** Kriminālprocesuālās aizturēšanas piemērošanas aktuālās problēmas, 2/2012, 11–16.
18. **Gabrāns, M.** Personu, kam piemīt imunitāte, aizturēšanas īpatnības kriminālprocesā, 2/2013, 14–20.
19. **Golts, E.** Juridisko personu nevainīguma prezumpcija, 4/2016, 26–31.
20. **Gordina, T.** Personas tiesības pirmstiesas kriminālprocesā saistībā ar apcietinājumu, 1/2014, 42–48.
21. **Groma, J.** Izmaiņas kriminālprocesuālo drošības līdzekļu tiesiskajā reglamentācijā, 3/2013, 23–29.
22. **Groma, J.** Izmeklēšanas tiesneša institūts kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu aspektā, 1/2012, 10–15.
23. **Groma, J.** Kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi tiesību aksioloģijas kontekstā, 1/2013, 35–41.
24. **Jevsejevs, A.** Kriminālprocesa uzsākšanas teorētiski praktiskās problēmas Valsts robežsardzē, 4/2007, 101–113.
25. **Kaija, S.** Aktuālie transformācijas virzieni kriminālprocesa tiesību jomā Latvijā, 1/2013, 15–20.
26. **Kaija, S.** Kriminālprocesuālo funkciju nodalīšana, 3/2017, 32–38.
27. **Kalniņš, A.** Kriminālprocesa uzsākšana – prakse un problēmas, 4/2007, 114–122.
28. **Kavaliēris, A.** Kriminālprocesa uzsākšana pret personu, izmantojot speciālās izmeklēšanas darbības, 4/2007, 123–124.
29. **Kazaka, S.** Izlīgums krimināltiesisko konfliktu risināšanā, 3/2012, 24–31.
30. **Kazaka, S.** Krimināllietā liecinošo personu speciālās procesuālās aizsardzības problēmu iespējamie risinājuma veidi, 3/2007, 4–12.
31. **Kazaka, S.** Kriminālprocesa normu diferenciacija, 2/2010, 16–22.
32. **Kazaka, S.** Kriminālprocesā iesaistīto personu aizsardzība Itālijā, 4/2005, 23–29.
33. **Kazaka, S.** Personas atzīšanas par speciāli procesuāli aizsargājamu kārtība, 1/2004, 3–7.
34. **Kazaka, S.** Personas drošība kriminālprocesā, 3-4/2009, 12–18.
35. **Kazaka, S.** Personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, statuss un ar tā realizāciju saistītās problēmas, 4/2007, 125–135.
36. **Kazaka, S.** Personu sadarbības kriminālajā tiesvedībā aspekti, 2/2005, 24–29.
37. **Kazaka, S.** Speciālā kriminālprocesuālā aizsardzība kā kriminālprocesuālā funkcija, 2/2006, 12–18.

38. **Kazaka, S.** Speciālā kriminālprocesuālā aizsardzība *Kriminālprocesa likuma* projekta kontekstā, 3-4/2004, 8–12.
39. **Kazaka, S.** Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā: procesuālais aspekts, 2-3/2011, 76–85.
40. **Kazaka, S.** Valsts nodrošinātas aizstāvības kriminālprocesā tiesiskais pamats, 4/2010, 16–26.
41. **Kazaka, S., Groma, J.** Piespiedu līdzekļu ietekme uz konflikta risināšanu kriminālprocesā, 2/2012, 24–30.
42. **Kāršenieks, J.** Fizisko personu datu aizsardzība darbā ar lietas materiāliem, 1/2017, 17–21.
43. **Kolomijceva, J., Makurina, J.** Aresta uzlikšana noziedzīgi iegūtai mantai kriminālprocesā, 3/2014, 35–45.
44. **Konovalovs, J.** Cietušo tiesības un sacīkstes princips kriminālprocesā pretdarbības izmeklēšanai aspektā, 2/2009, 16–27.
45. **Kriviņš, A.** Pierādīšanas nastas pārņemšana un legālā prezumpcija korupcijas ierobežošanas un apkarošanas kontekstā, 3/2012, 36–46.
46. **Krutova, Ē.** Kriminālprocesuālie jauninājumi starptautiskajā sadarbībā drošības un tiesvedības sfērā Eiropas Savienībā, 2/2010, 6–10.
47. **Krutova, Ē.** Pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu starptautiskās sadarbības nozīme transnacionālās noziedzības atklāšanā un izmeklēšanā, 3-4/2009, 31–39.
48. **Kuļkova, D.** Krimināltiesisko aspektu atspoguļojums maksātspējas un tiesiskās aizsardzības procesos Latvijā, 3/2010, 9–14.
49. **Lieljuksis, A.** DNS paraugu iegūšanas un noformēšanas problēmas kriminālprocesā, 1-2/2016, 38–46.
50. **Lodīte, I.** Kriminālprocesa uzsākšanas tiesiskā reglamentācija Igaunijā, Lietuvā un Vācijā, 4/2007, 136–144.
51. **Makejeva, N.** Personas dzīvībai svarīgu interešu aizsardzība Krievijas kriminālajā tiesvedībā, 3-4/2009, 40–42.
52. **Makurina, J.** Mantas arests – vai tiešām šķērslis piedziņas vēršanai uz nekustamo īpašumu? 4/2013, 20–28.
53. **Markova, C., Arakeļan, V.B., Tončeva, R.A.** Efektīvs kriminālprocesa virzības modelis kā sabiedriskās kārtības un drošības garants, 2/2017, 50–55.
54. **Matisāns, J.** Telpu kratīšana: policijas darbinieka rīcība cilvēktiesību kontekstā, 4/2010, 36–41.
55. **Meikališa, Ā.** Kriminālprocesa uzsākšanas institūta attīstība un problēmas Latvijā, 4/2007, 145–160.
56. **Meškova, V.** Iepriekšējās izmeklēšanas kvalitātes paaugstināšanas virzieni, 3-4/2009, 43–45.
57. **Miķelsons, U.** Poligrāfa pārbaudes kriminālprocesuālie aspekti, 1/2007, 33–52; 2/2007, 47–58.
58. **Nagī, J.** Jautājumi un atbildes par apvienotajām izmeklēšanas grupām, 3/2010, 28–37.
59. **Nevera, A.** Pirmstiesas apcietinājuma piemērošana un pagarināšana: Eiropas Cilvēktiesību tiesas standarti un Lietuvas prakse, 3/2013, 48–58.
60. **Ņesterova, I.** Tiesību sevi neapsūdzēt saistība ar citiem kriminālprocesa pamatprincipiem, 2/2012, 47–56.
61. **Ņesterova, I.** Vainas atzīšana kriminālprocesā, 1/2012, 53–62.
62. **Palčejs, P.** Krimināllietas izbeigšana, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības, 2/2004, 20–22.
63. **Palčejs, P.** Publisko apsūdzību kriminālprocesa uzsākšanas iemesli un pamats, 4/2007, 161–170.
64. **Perepjolkins, A.** Pirmstiesas izmeklēšanas specifika ieslodzījuma vietās, 1/2004, 7–11.
65. **Petrova, S.** Kriminālprocesa sevišķās formas, 4/2005, 17–22.
66. **Petrova, S.** Kriminālprocesa uzsākšanas teorētiskie un praktiskie aspekti par nepilngadīgo izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem, 4/2007, 171–180.
67. **Petrova, S.** Nepilngadīgā, kuram ir tiesības uz aizstāvību, pārstāvība kriminālprocesā, 3/2008, 3–10.
68. **Petrova, S.** Procesā virzītāju specializācija nepilngadīgo lietās, 2/2009, 4–15.
69. **Petrova, S.** Tiesvedības īpatnības nepilngadīgo lietās Ukrainas kriminālprocesā, 3-4/2004, 3–7.
70. **Praneviciene, B.** Likumības jēdziens tiesvedībā un problēmas likumības principu īstenošanā Lietuvā, 3/2007, 50–59.
71. **Radzeviča, D.** Pierādīšanas standarts: “ārpus saprātīgām šaubām” un “saprātīgu šaubu radīšana”, 2/2014, 29–38.
72. **Rudņevs, V.** Negatīvās ietekmes uz nepilngadīgajiem nepieļaujamība kā kriminālprocesa princips, 4/2011, 14–16.
73. **Rudņevs, V.** Pārkāpumi, ko pieļauj Krievijas iekšlietu sistēmas iestāžu darbinieki aizturēšanas laikā, 2/2009, 28–31.
74. **Rudņevs, V.** Personas apcietinājums (arests) Krievijā, 2/2006, 52–55.
75. **Rudņevs, V.** Tiesas loma kriminālajā tiesvedībā kā taisnīguma nodrošinājums Krievijas Federācijā, 3/2005, 49–50.
76. **Sakalauris, P.** Kriminālprocesa uzsākšana vai tā izbeigšana kā atsevišķa kriminālprocesa stadija, 4/2007, 181–191.

77. **Silarāja, S.** Tiesu ekspertīzes veida izvēle kriminālprocesā, 3-4/2009, 25–30.
78. **Stahovskis, S., Karpovs, N.** Pierādīšanas problēmas kriminālajā tiesvedībā, 1/2004, 52–53.
79. **Strada-Rozenberga, K.** Personas, kurai ar noziedzīgu nodarījumu nodarīts kaitējums, loma kriminālprocesa uzsākšanā, 4/2007, 192–208.
80. **Stukāns, J.** Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu būtība un procesuālie aspekti, 2/2014, 39–46.
81. **Sumbarova, M.** Atteikšanās uzsākt kriminālprocesa teorētiskie un praktiskie aspekti, 2/2014, 47–51.
82. **Sumbarova, M.** Izmeklēšanas darbību procesuālās formas ievērošanas nozīme kriminālprocesā, 4/2015, 14–18.
83. **Sumbarova, M.** Izmeklētāja kriminālprocesuālās darbības aktuālie jautājumi, 3/2017, 39–43.
84. **Sumbarova, M.** Izmeklētāja kriminālprocesuālo lēmumu likumības un pamatotības nodrošināšana, 2/2015, 28–33.
85. **Sumbarova, M.** Liecību pārbaudes uz vietas aktualitātes Latvijas kriminālprocesā, 2/2017, 39–43.
86. **Sumbarova, M.** Par jēdzienu „persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess”, Latvijas tiesvedībā, 2/2009, 48–51.
87. **Sumbarova, M.** Personu tiesību nodrošināšana noziegumu izmeklēšanas laikā, 2-3/2011, 56–60.
88. **Sumbarova, M.** Personu tiesību nodrošināšanas aspekti, nosakot ekspertīzi kriminālprocesā, 1/2015, 29–34.
89. **Širvanova, I.** Būtiskākie aspekti tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā kriminālprocesā, 2-3/2011, 69–75.
90. **Širvanova, I.** Cietušais kā tiesību uz kompensāciju un taisnīgu tiesu subjekts, 3/2012, 52–60.
91. **Širvanova, I.** Tiesības uz taisnīgu tiesu kā kriminālprocesa princips, 1/2012, 63–70.
92. **Širvanovs, A., Kameņeva, J., Skorodelova, J.** Kriminālprocesa likuma pārkāpumu institūts ārvalstu normatīvajos aktos, 4/2012, 11–17.
93. **Toleubekova, B.** Tiesu kontroles vieta un loma Kazahstānas Republikas kriminālprocesā, 2/2014, 52–57.
94. **Toleubekova, B.** Vērtējuma jēdzieni Kazahstānas Republikas kriminālprocesa tiesībās, 1/2013, 26–34.
95. **Zahars, V., Žilkins, V.** Lūguma par tiesas nolēmumu atcelšanu izskatīšana Somijas Augstākajā tiesā, 4/2015, 3–13.
96. **Zelenskis, S.** Juvenālās justīcijas sistēmas izveidošana, 1/2005, 16–19.
97. **Zelenskis, S.** Nepilngadīgo noziedzības profilakse – visas sabiedrības rūpes, 3/2005, 51–52.
98. **Zeppa-Priedīte, V.** Atvasinātie pierādījumi kriminālprocesā un to izmantošana pierādīšanā, 3/2012, 68–73.
99. **Zeppa-Priedīte, V.** Kriminālprocesuālā imunitāte – viena no vadošajām normām Latvijas kriminālprocesa tiesībās, 2/2010, 36–48.
100. **Zīle, J.** Valsts kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, 2/2007, 3–10.
101. **Zvīdre, E.** Kriminālprocesa uzsākšana par personas nāves faktu, 4/2007, 209–212.
102. **Zvīdre, E.** Noraidījuma institūts: vēsturiskās attīstības nianses, 2/2007, 29–34.

Sodu izpildes tiesības

1. **Gruodite, E.** Tiesas narkomāniem likumpārkāpējiem kā alternatīva brīvības atņemšanas sodam, 2/2007, 21–28.
2. **Poberežņijs, S.** Jautājums par penitenciāro konfliktu novēršanu un atrisināšanu ieslodzījuma vietās, 3/2008, 11–18.
3. **Šamansurovs, A.** Dažas problēmas Kazahstānas penitenciārās sistēmas personāla sagatavošanā, 3-4/2004, 32–34.
4. **Zahars, V.** Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātība: tiesiskais, teorētiskais un praktiskais aspekts, 1/2007, 20–24.
5. **Zahars, V.** Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu resocializācija – jauns vektors kriminālsodu izpildē, 4/2011, 8–13.
6. **Zahars, V.** Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu resocializācijas mērķis un saturs, 1/2009, 3–12.
7. **Zahars, V.** Brīvības atņemšanas soda izpilde jauno Eiropas Cietumu noteikumu skatījumā, 3/2006, 24–29.
8. **Zahars, V.** Brīvības atņemšanas soda progresīvā izpilde, 2/2004, 3–12.
9. **Zahars, V.** Cilvēktiesību ievērošanas aktualitātes ieslodzījuma vietās, 2/2008, 3–11.
10. **Zahars, V.** Mūža ieslodzījuma problemātika, 4/2008, 3–10.
11. **Zahars, V.** Penitenciārā un probācijas darba speciālista profesijas standarts, 1/2008, 3–9.
12. **Zahars, V.** Vieta, kur apstājas laiks, jeb kritiskas piezīmes par cietumu vietu, lomu un efektivitāti, 3/2012, 61–67.

Kriminoloģija

1. **Alfejeva, J.** Apdrošināšanas krāpšanas aktuālo problēmu noteikšana, pamatojoties uz aptaujāto speciālistu viedokļu analīzi, 2-3/2011, 48–51.

2. **Apsītis, A., Joksts, O.** Ekonomisko noziedzību veicinošo finanšu fondu neformālās pārvietošanas sistēmas, 3-4/2004, 24–31.
3. **Ārensons, K.** Krāpšanas novēršanas tiesiskais pienākums Eiropas Savienības finansiālo interešu aizsardzībai, 4/2015, 32–38.
4. **Baumanis, J.** Ar determinismu noziedzībā saistītie teorētiskie aspekti, 1/2006, 18–24.
5. **Baumanis, J.** Ieskats noziedzības statistiskā atspoguļojuma problēmās, 1/2008, 14–19.
6. **Baumanis, J.** Noziedzības determinantu izziņāšanas veidi, 4/2005, 30–36.
7. **Baumanis, J.** Noziedzīga nodarījuma cēloņu un veicinošo apstākļu noskaidrošana kā pirmstiesas kriminālprocesa satura elements, 2/2010, 49–53.
8. **Baumanis, J.** Noziedznieka sensitivitātes ietekme uz noziedzīgo nodarījumu ģenēzi, 1/2012, 3–9.
9. **Bekmagambetovs, A.** Ar cilvēku tirdzniecību saistītās noziedzības atspoguļojums Kazahstānas Republikas viktimoloģiskajā statistikā, 2/2017, 56–64.
10. **Beļajeva, L.** Asociālā pedagoģija kriminālajā vidē, 1/2004, 43–49.
11. **Beļajeva, L.** Nepilngadīgo noziedzības novēršana: starptautiskie standarti, 1/2009, 13–21.
12. **Dārzniece, A.** Prostitūcija un noziedzība – kriminoloģiskais raksturojums, 3-4/2004, 17–23; 1/2005, 7–15.
13. **Dārzniece, A.** Vardarbība ģimenē: kriminoloģiskais aspekts, 2/2008, 12–15.
14. **Gabrieljans, A.** Eitanāzijas kriminoloģiskās problēmas: personas nonāvēšanas pēc tās lūguma iemesli un nosacījumi, 4/2011, 17–21.
15. **Grasis, J.** Trasts un naudas atmazgāšanas novēršana: problēmas un risinājumi, 4/2014, 37–43.
16. **Ivančiks, J.** Narkomānija – mūsdienu tendences un problēmas, 1/2012, 16–24.
17. **Justickaja, S., Giedrite, R., Mickeviča A.** Preventīvo pasākumu ieviešanas problēmas Lietuvas juvenālās justīcijas sistēmā, 3/2014, 26–34.
18. **Kipāne, V.** Seksuāla rakstura noziedzīgu nodarījumu kriminoloģiskais raksturojums, 4/2010, 27–35.
19. **Kipāne, A.** Viktimizācijas procesa izpētes nozīme seksuālās deviācijas gadījumos, 4/2011, 22–29.
20. **Kovačiča, K.** Recidīvā noziedzība Ungārijā: statistikas datu analīze, 1/2011, 35–44.
21. **Kriviņš, A.** Ārvalstu pieredze korupcijas novēršanā un apkarošanā, 2-3/2011, 42–47.
22. **Kronberga, I.** Vecāku atbildība par bērnu audzināšanu un drošību, 3/2012, 47–51.
23. **Trubiņa, I.** Noziedzīgu nodarījumu recidīvs un tā prevencija, 1/2017, 22–25.
24. **Veklenko, S., Sokolovs, A.** Korupcijas pretdarbības principi, 1/2013, 58–62.
25. **Vilks, A.** Cik izmaksā noziedzība? 2/2013, 37–45.
26. **Zīle, J.** Viktimoloģiskā prevencija – viens no palīdzības veidiem cilvēku tirdzniecībā cietušām personām Latvijā, 2/2012, 57–64.

Kriminālistikas un operatīvās darbības apakšnozare

Kriminālistika

1. **Abdilovs, K., Mirzahanova, M., Mirzahanovs, J.** Noziegumus pret īpašumu izdarījušo personu kriminālistiskās klasifikācijas kritēriji, 1/2017, 49–54.
2. **Arājs, O.** Funkcionālo pazīmju jēdziens kriminālistikā, 4/2005, 46–49.
3. **Ādmine, R.** Identitātes nozagšana: autentificēšana kā šīs problēmas atrisinājums, 3/2005, 79–84.
4. **Fenivesi, L.** Ungārijas Sodū reģistra loma kriminālistikā, 3/2008, 54–60.
5. **Kavaleris, A.** Kriminālistikas „baltais plankums”, 1/2004, 12–13.
6. **Kavaleris, A.** Kriminālistikas mācību grāmatu baltais plankums, 2/2013, 3–4.
7. **Kavaleris, A.** Kriminālistikas vieta zinātņu sistēmā, 3-4/2004, 35–37.
8. **Kavaleris, A.** Kriminālistiskās novitātes noziegumu izmeklēšanā Latvijā, 2/2010, 3–5.
9. **Kavaleris, A.** Par hipnozes izmantošanu cietušo un liecinieku aptaujā, lai noskaidrotu neapzināti uztverto, 3/2008, 33–35.
10. **Kavaleris, A.** Speciālo izmeklēšanas darbību īpatnības, 2-3/2011, 5–7.
11. **Konovalovs, J.** Kompleksā ekspertīze: būtība un problēmas (apspriešanas kārtībā), 3-4/2004, 38–47.
12. **Konovalovs, J., Jenzena, V.** Kriminālprocesā iesaistīto personu vienlīdzības problēma pretdarbības izmeklēšanai aspektā, 1/2010, 18–23.
13. **Konovalovs, J.** Pretdarbība izmeklēšanai: faktori, kas nosaka tās realizācijas iespējas, 4/2005, 37–45.
14. **Konovalovs, J., Lācite, A.** Viltus alibi kā pretdarbības veids noziedzīgu nodarījumu atklāšanai un izmeklēšanai, 4/2008, 37–47.
15. **Krutova, Ē.** Apvienotās izmeklēšanas grupas, 3/2008, 47–53.
16. **Krutova, Ē.** Cilvēktiesību ievērošana noziegumu starpvalstu izmeklēšanā, 2-3/2011, 8–12.

17. **Krutova, Ē.** Transnacionālās organizētās noziedzības kriminālistiskais raksturojums, 1/2010, 3–11.
18. **Kubikova, I.** Poligrāfs kā līdzeklis liecību patiesīguma pārbaudei un tā pielietojums Slovērijas Republikā, 2/2004, 26–28.
19. **Laiviņš, J.** Izmeklēšanas eksperimenta teorētiskie aspekti, 1/2005, 20–26.
20. **Laiviņš, J., Rupeiks, G.** Kriminālistiskā videoieraksta režisēšana: ievads problemātikā, 3-4/2004, 48–53.
21. **Laiviņš, J., Silarāja, S.** Izmeklēšanas shēmas (algoritmi) – pielietošanas iespējas Latvijas tiesībsargājošo iestāžu praksē, 1/2008, 60–64; 2/2008, 71–72.
22. **Lācīte, A.** Krāpšana nekustamā īpašuma tirgū: eventuālā krāpnieka psiholoģiskais portrets, 4/2006, 27–32.
23. **Lācīte, A.** Nezināma noziedznieka psiholoģiskais portrets, 3/2005, 56–59.
24. **Lācīte, A.** Noziedznieka psiholoģiskais portrets: vēsture un prakse, 4/2005, 64–70.
25. **Lācīte, A.** Pasta terorisma kriminālistiskais raksturojums, 2/2006, 3–11.
26. **Lācīte, A.** Vēstuļbumba kā terorisma ierocis, 1/2006, 8–17.
27. **Lācīte, A.** Zādzība no dzīvokļa: nezināma zagļa psiholoģiskais portrets, 3/2006, 30–37.
28. **Makans, L.** Detektīvdarbība un dažas pazudušu personu meklēšanas problēmas, 2/2017, 19–23.
29. **Mašošins, J.** Cilvēka funkcionālo pazīmju apraksta metodika, 3/2005, 53–55.
30. **Mašošins, J.** Mobilo tālrunu nelikumīga atsavināšana: kriminoloģiskie un kriminālistiskie aspekti, 2/2008, 41–50.
31. **Meškova, V.** Pirmstiesas izmeklēšanas kvalitātes paaugstināšanas veidi, 4/2008, 15–17.
32. **Miķelsons, U.** Informācijas tehnoloģijas un kriminālprocess, 4/2008, 48–67.
33. **Miķelsons, U.** Poligrāfa pārbaudes metodoloģiskā pamata vieta zinātnes sistēmā, 4/2006, 33–49.
34. **Miķelsons, U.** Poligrāfa pārbaudes ticamība un validitāte, 4/2005, 50–63.
35. **Mirzahanova, M., Mirzahanovs, J.** Matu tiesmedicīniskā ekspertīze, 2/2017, 24–27.
36. **Silarāja, S.** Kompleksās izpētes iespējas dokumentu tehniskajā ekspertīzē, 4/2011, 3–7.
37. **Silarāja, S., Priedīte, O., Freidenfelds, V.** Ekspertu kompetence ar biroja tehniku izpildītu dokumentu kompleksā izpētē, 4/2010, 11–15.
38. **Silarāja, S., Priedīte, O., Freidenfelds, V.** Tiesu eksperta statusa tiesiskais regulējums Latvijā, 1/2011, 3–8.
39. **Sīda, R., Zīle, A.** Papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanas un izņemšanas iespējas no bioloģiskām virsmām – teorētiskie un praktiskie aspekti, 4/2016, 3–11.
40. **Sumbarova, M.** Mikroobjektu ekspertīzes kriminālistiskie aspekti, 4/2014, 7–12.
41. **Sumbarova, M.** Slepkaivību izmeklēšanas plānošana un izmeklēšanas versiju izstrāde, 2/2012, 4–10.
42. **Sumbarova, M.** Speciālo zināšanu un speciālista loma sadzīves slepkavību izmeklēšanā, 3/2013, 8–14.
43. **Sumbarova, M.** Uzrādīšanas atpazīšanai kriminālprocesuālās, taktiskās un psiholoģiskās īpatnības, 1/2014, 3–8.
44. **Teteris, O.** Vai apvienosimies Baltijas tiesu ekspertīžu asociācijā? 1/2006, 3–7.
45. **Zīle, A.** Latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanas un izņemšanas iespējas no miruša cilvēka ādas. Eksperimentālās sērijas rezultāti, 3/2017, 12–23.

Operatīvā darbība

1. **Baumanis, J.** Operatīvā darbība noziedzības determinantu izziņāšanā, 1/2007, 7–10.
2. **Beikmanis, J.** Obligātās prasības tiesībsargājošo iestāžu analītiķu apmācībā un darbībā, 3-4/2009, 3–11.
3. **Beikmanis, J.** Operatīvās informācijas analīzes secinājums kā pierādījumu izmantošana kriminālprocesā, 3/2007, 31–49.
4. **Beikmanis, J., Vula, I.** Stratēģiskā informācijas analīze, 2/2005, 30–35.
5. **Berezins, A.** Maksājumu karšu magnētiskās joslas trasoloģiskās izpētes jaunās iespējas: informācijas atjaunošana, 1/2011, 9–14.
6. **Berezins, A.** Noziedzīga nodarījuma kriminālistiskā raksturojuma atsevišķas aktuālās problēmas, 1/2010, 12–17.
7. **Ivančiks, J.** Cilvēku tirdzniecības apkarošanas aktualitātes Latvijā, 3/2008, 36–46.
8. **Ivančiks, J.** Narkokriminalitātes apkarošanas aktualitātes Latvijā, 4/2008, 27–36.
9. **Ivančiks, J.** Narkomānija – mūsdienu realitāte un posts, 2/2014, 11–19.
10. **Ivančiks, J.** Operatīvās darbības likums politiķu rokās, 3/2012, 5–13.
11. **Ivančiks, J.** Piedāvāto grozījumu *Operatīvās darbības likumā* analīze, 3/2013, 3–7.
12. **Ivančiks, J.** Saeimas apakškomisijas atbalstītie priekšlikumi grozījumiem Operatīvās darbības likumā, 1/2015, 3–10.
13. **Kavaleris, A.** Dažas noziegumu apkarošanas

- subjektu (kriminālpolicijas) un citu organizāciju sadarbības problēmas, 2/2014, 3–10.
14. **Kavaleris, A., Makans, L.** Teorētiski nepamatoti un praktiski nepieļaujami uzbrukumi Operatīvās darbības likumam Latvijā, 3/2012, 14–17.
 15. **Lācīte-Čakstiņa, A., Makans, L.** Daži detektīvdarbības tiesiskā regulējuma un apmācības aspekti, 2/2013, 5–7.
 16. **Makans, L.** Atsevišķu jēdzienu noskaidrošanas loma operatīvās darbības teorijas apgādē, 1/2004, 14–16.
 17. **Makans, L.** Operatīvā darbība tiesībpārkāpumu novēršanā un atklāšanā sapulču, gājēju un piketu laikā, 4/2007, 43–51.
 18. **Makans, L., Ernstsons, E., Lācīte-Čakstiņa, A.** Operatīvās, detektīvdarbības un drošības pasākumos iegūtās informācijas izmantošana kriminālprocesā – problēmas, risinājumi, apmācība, 2-3/2011, 13–22.
 19. **Makans, L.** Personu meklēšana: kriminālprocess un operatīvā darbība, 3/2006, 38–43.
 20. **Markova, C.** Izlūkošana mūsdienu atvērtais un savstarpēji saistītais pasaulē, 4/2014, 3–6.
 21. **Poležajevs, A.** Starptautiskā terorisma noziedzīgo nodarījumu īpatnības mūsdienās un pasākumi to pretdarbībā, 1/2005, 40–43.
 22. **Trofimovs, I.** Psiholoģija operatīvajā darbībā, 1/2017, 37–48.
 23. **Zahars, V., Stivrenieks, M.** Ieslodzījuma vietu drošības aspekti, 1/2015, 35–44.
 24. **Žebrovskis, A.** Operatīvā darbība – slepenība – efektivitāte, 2/2015, 46–57.
 8. **Bogdaļskis, P.** Polijas policijas darbinieku profesionālo un vispārējo kvalifikāciju paaugstināšanas sistēma, 3/2006, 55–57.
 9. **Bujdošo, Z., Ģjorki, M.** Drošības loma tūrisma attīstībā, 1/2012, 76–81.
 10. **Džibuti, T.** Policijas funkciju problemātika pārkāpumu lietās ceļu satiksmē, 2/2012, 65–73.
 11. **Džibuti, T.** Policijas loma un rīcība ceļu satiksmes drošības jomā, 2-3/2011, 129–138.
 12. **Danišauskas, G.** Lietuvas tiesībsargājošo institūciju sistēma, 2/2009, 100–109.
 13. **Dravenieks, A.** Vienotas politiskās policijas iestāžu sistēmas izveidošana Krievijas impērijā (1826–1880), 3/2007, 96–106.
 14. **Dravenieks, A.** Latvijas Republikas pirmā iekšlietu ministra M.Valtera izdotie tiesību akti, 2/2006, 33–36.
 15. **Feldmanis, A.** Policijas administratīvās darbības jēdziens, 3-4/2009, 68–76.
 16. **Feldmanis, A.** Policijas administratīvās darbības metodes, 4/2010, 42–46.
 17. **Feldmanis, A.** Policijas administratīvās darbības saturs, 1/2010, 54–62.
 18. **Feldmanis, A.** Policijas darbības modeļu daudzveidības vispārīgie pamati, 1/2013, 42–50.
 19. **Feldmanis, A.** Policijas krimināltiesiskā funkcija kā noziedzības ierobežošanas kvintesence – būtība un attīstības perspektīvas, 1-2/2016, 4–16.
 20. **Gaņģis, O., Saļņikovs, S.** Dažas spēka un ieroču pielietošanas aktualitātes apmācības procesā, 1/2008, 49–53.
 21. **Garonskis, A.** Ceļu satiksmes tiesiskā ierobežošana sapulču, gājēju un piketu norises laikā, 4/2007, 23–42.
 22. **Garonskis, A.** Likumdošanas pilnveide juridiskās atbildības piemērošanā par transportlīdzekļu vadīšanu apreibinošo vielu iespaidā, 2/2004, 29–34.
 23. **Garonskis, A., Matvejevs, A.** Policijas darba pilnveidošana Eiropā: Igaunijas pieredze, 2/2008, 16–24.
 24. **Garonskis, A.** Policijas darbības liela mēroga masu pasākumos novērtēšanas aktualitātes, 3-4/2004, 54–58.
 25. **Gaveika, A.** Robežpārbaužu normatīvais regulējums uz Latvijas Republikas sauszemes ārējām robežām, 2-3/2011, 96–104.
 26. **Greičius, S., Čigrins, V.** Individuālās aizsardzības līdzekļu pielietojuma aspekti, 4/2008, 22–26.
 27. **Greičius, S., Vitkauskas, K.** Lietuvas policijas darbinieku sociālās aizsardzības problēmas, 2/2005, 36–44.
 28. **Greičius, S., Vitkauskas, K.** Pētījums par transportlīdzekļa apturēšanu ar šaujameri

Policijas tiesību apakšnozare

1. **Beikmanis, J.** Likuma „Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” noteikumu neievērošanas fiksēšanas (dokumentēšanas) iespējas, izmantojot audio, video un foto tehniku, 4/2007, 6–22.
2. **Bergmanis, J. Ē.** Nelikumīgā alkohola aprīte Latvijā: veicinošie faktori un ietekme uz noziedzību, 1/2010, 24–37.
3. **Bite, K.** Darba laika organizācijas tiesiskais regulējums, 2-3/2011, 86–95.
4. **Bite, K.** Daži dienesta gaitas un cilvēktiesību aspekti, 2/2009, 68–78.
5. **Bite, K.** Dienesta gaitas tiesiskā regulējuma problemātika, 4/2012, 28–36.
6. **Bite, K.** Pašvaldības policijas darbības tiesiskais regulējums, 3/2010, 44–52.
7. **Bleszity, J., Kátai-Urbán, L., Gros, Z.** Katastrofu pārvarēšana Ungārijas augstākajā izglītībā Ungārijā, 2/2014, 66–70.

- palīdzību, 3-4/2004, 68–70.
29. **Homiča, A.** Policijas darbinieka tiesības, pielietojot fizisku spēku un speciālos līdzekļus, 2/2004, 38–40.
30. **Indrikovs, Z.** Policijas izglītības pirmsākumi atjaunotajā Latvijā, 2/2006, 19–32.
31. **Indrikovs, Z.** Policijas jēdziens demokrātiskā valstī, 3/2007, 13–20.
32. **Indrikovs, Z., Rubīna, A.A.** Vācijas policija, 2/2005, 45–49.
33. **Kamņeva, J.** „Profesionālā izdegšana” kā personības deformācijas izpausme iekšlietu iestāžu darbinieku vidū, 1/2011, 45–50.
34. **Konopļovs, V.** Ukrainas IeM augstāko mācību iestāžu absolventu profesionālās adaptācijas procesa vadības organizatoriski tiesiskais nodrošinājums, 2/2006, 37–42.
35. **Kovačs, G.** Atsevišķu vispārējo robežsardzības pamatprincipu attīstība un pārmaiņas pēc Ungārijas iestāšanās Šengenas zonā, 3/2010, 53–61.
36. **Kovačs, G.** Integrētās robežu pārvaldības rīcības plāna ieviešana ES un Turcijas sadarbības projekta ietvaros, 4/2011, 35–39.
37. **Krivoručko, L.** Iekšlietu iestāžu profesionālās sagatavotības līmeņa pētnieciskā analīze rīcībai ekstremālos apstākļos, 2/2006, 48–51.
38. **Krutova, Ē.** Interpols un Eiropols: konkurenti vai partneri? 4/2010, 3–10.
39. **Kuzņecova, K.** Cilvēktiesībās noteiktās nediskriminācijas nodrošinājums policijas darbībā, 2/2009, 95–99.
40. **Kuzņecova, K.** Policijas pārrobežu sadarbības loma sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, 2/2012, 74–79.
41. **Laurinavičus, A.** Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pamatprincipu īstenošanas problēmas specializēto iestāžu pārvaldē, 2/2006, 3/2006, 3–13.
42. **Lubgāns, V.** Spēka pielietošanas tiesiskie aspekti, 3/2006, 50–54.
43. **Makans, L., Lācīte-Čakstiņa, A.** Aizturēšana apsardzes darbībā – problēmas un risinājumi, 2/2015, 42–45.
44. **Matisāns, J.** Policijas darbības kontroles nepieciešamība, 1-2/2016, 22–29.
45. **Matisāns, J.** Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas struktūra, 3-4/2009, 58–67.
46. **Matjašs, S.** Tiesībsargājošo iestāžu sadarbība robežsardzības jautājumos, 4/2011, 40–44.
47. **Matvejevs, A.** Darba laika organizācija Valsts policijā, 4/2015, 44–47.
48. **Matvejevs, A.** Normatīvie akti, kas reglamentē sabiedrisko kārtību sapulču, gājienu un piketu laikā, 4/2007, 52–65.
49. **Matvejevs, A.** Policijas aizsardzības objekti, 3/2007, 21–30.
50. **Matvejevs, A.** Policijas darbība kā pārvaldes darbības veids, 1/2006, 25–32.
51. **Matvejevs, A.** Policijas darbības efektivitātes satura analīze, 3-4/2009, 46–57.
52. **Matvejevs, A.** Policijas darbības formas un mehānisms personas tiesību un brīvību aizsardzībā, 4/2008, 18–21.
53. **Matvejevs, A.** Policijas darbības subjekti, 1/2008, 27–32.
54. **Matvejevs, A.** Policijas institūta un policijas tiesību zinātnes veidošanās sākumi, 1/2007, 25–32.
55. **Matvejevs, A.** Policijas sadarbības ar sabiedrību tiesiskie aspekti, 3/2014, 59–63.
56. **Matvejevs, A.** Policijas tiesību attīstības vēsture, 1/2009, 43–54.
57. **Matvejevs, A.** Policijas tiesību avoti, 3/2006, 44–49.
58. **Matvejevs, A.** Policijas tiesību normas un ar tām regulējamās sabiedriskās attiecības, 4/2006, 14–26.
59. **Matvejevs, A.** Policijas zinātnes attīstības daži aspekti, 2/2004, 35–38.
60. **Matvejevs, A.** Sabiedriskās kārtības un sabiedrības drošības jēdzienu definējums un analīze, 2/2007, 35–46.
61. **Matvejevs, A.** Sabiedrības drošība un prevencija policijas tiesībās, 2/2017, 4–9.
62. **Matvejevs, A.** Tiesību sistēmas loki un policijas darbības tiesiskā reglamentācija, 2/2006, 37–42.
63. **Matvejevs, A.** Valsts policijas darba organizācija: tiesiskais regulējums, 4/2005, 71–75.
64. **Matvejevs, A.** Valsts policijas darbības efektivitātes vērtēšanas tiesiskie aspekti, 3/2005, 60–66.
65. **Matvejevs, A.** Valsts policijas iestādes iekšējo normatīvo aktu jēdziens, 3/2008, 19–23.
66. **Matvejevs, A.** Valsts policijas pārvaldes reformas aspekti, 1/2005, 27–31.
67. **Matvejevs, A.** Valsts policijas pārvaldes reformas aspekti. Reforma Valsts policijas pārvaldes personālā, 2/2005, 50–52.
68. **Matvejevs, A.** Sabiedrības drošība kā policijas aizsardzības objekts, 1-2/2016, 17–21.
69. **Načisčionis, J., Ozoliņš, N.** Valsts pārvaldes reformas drošības un sabiedriskās kārtības jomā un to ietekme uz ostas policijas kompetenci, 2/2013, 58–66.
70. **Pavārnieks, Dz.** Robežsardzes un muitas kompetence ārkārtējo situāciju novēršanā, 2-3/2011, 124–128.

71. **Piljāveca, S.** Kriminālistiskās un speciālās zināšanas administratīvajā procesā, 1/2011, 62–64.
72. **Priedītis, I.** Kārtības policijas personālsastāva mainības aspekti, 2/2008, 32–40.
73. **Rimanas, O.** Detektīvdarbības regulējuma Latvijā un Lietuvā salīdzinoša analīze, 1-2/2016, 30–33.
74. **Rimanas, O.** Privātdetektīvu prakses popularizācija plašsaziņas līdzekļos, 2/2017, 10–14.
75. **Rubins, A.** Psihofizioloģiskie aspekti šaušanas prasmes apgūvē, 1/2005, 64–66.
76. **Ruibite, L., Petraitis, T.** Sabiedrības un policistu attieksme pret darba kvalitāti policijā, 1/2010, 38–46.
77. **Ruibite, L.** Policijas darbinieku attieksmes pret vardarbību, kas vērsta pret sievieti ģimenē, analīze, 1/2008, 54–59.
78. **Saļņikovs, S.** Šaujamo ierociņu pielietošanas problēmas Valsts policijā, 3-4/2004, 59–62.
79. **Saukāne, L.** Policijas darbinieka krimināltiesiskā aizsardzība, 2/2009, 41–47.
80. **Skorodihins, J.** Valsts robežas drošība, tās tiesiskie un praktiskie aspekti, 2-3/2011, 105–117.
81. **Smidrovskā, I.** „i2” tehnoloģiju izmantošana analītiskā darba atbalstam policijā, 3/2006, 73–78.
82. **Smidrovskā, I.** Valsts policijas teritoriālo policijas pārvalžu informatīvā nodrošinājuma tiesiskais regulējums un tā stāvoklis 2007. gada griezumā, 1/2008, 33–40.
83. **Švarcs, J., Orlovs, J.** Par policijas darbinieku ierindas reglamentu, 2/2005, 53–61.
84. **Treļs, Ē.** Kārtības policijas inspektora darbs daudznacionālā sabiedrībā, 2/2013, 46–57.
85. **Treļs, Ē.** Policijas tiesību transformācija 19. gs. beigās – 20. gs. sākumā, 4/2014, 44–53.
86. **Trofimovs, I.** Pierādīšanas aspekti administratīvo pārkāpumu lietvedībā nelegālo alkoholisko dzērienu tirdzniecības apkaršanas jomā, 4/2016, 47–58.
87. **Vilks, A.** Policijas darbības efektivitāte noziedzības apkarošanā: problēmas apzināšana un izpēte, 2/2010, 54–61.
88. **Vitkauskas, K.** Mācību prakses vieta policijas darbinieku sagatavošanas procesā, 3/2008, 24–32.
89. **Vlasenko, I.** Individuālās bruņu aizsardzības līdzekļu pielietošana iekšlietu iestādēs, 1/2006, 37–39.
90. **Vlasenko, I.** Ukrainas milicijas darbinieku gatavība noteikto uzdevumu izpildei ekstremālos apstākļos, 1/2008, 41–48.
91. **Voins, V., Matvejevs, A., Matisāns, J.** Pulcēšanās brīvības aizsardzība un ierobežošana, 2/2009, 52–61.
92. **Zaļeckis, R.** Detektīvdarbības neizmantotās iespējas, 2/2017, 15–18.
93. **Zīle, J.** Administratīvais sods par transportlīdzekļa vadīšanu reibumā, 1-2/2016, 83–88.
94. **Žeivots, M.** Latvijas Valsts policija laikmetu griežos, 4/2005, 76–88.
95. **Žeivots, M.** Par ļaunprātību un nepakļaušanos, 1/2005, 32–39.
96. **Žeivots, M.** Par spēka un šaujamo ierociņu pielietošanas pamatprincipiem, 2/2009, 85–94.
97. **Žeivots, M.** Policijas darbinieka tiesiskā un sociālā aizsardzība, 1/2004, 17–26.
98. **Želvis, J.** Profesionālo iemaņu veidošanas pamati topošo policistu fiziskajā sagatavošanā, 3-4/2004, 63–67.

Tiesību teorijas un vēstures apakšnozare

1. **Feldmanis, A.** Par juridiskās metodes jēdziena izpratni, 3-4/2004, 76–80.
2. **Gabrieljans, A.** Eitanāzijas ģenēze valsts un tiesību evolūcijā, 1/2015, 11–19.
3. **Ijabs, I.** Revolucionārs un republikānis: Miķeļa Valtera politikas teorijas sākotnes, 2/2007, 59–68.
4. **Lauberga, D.** Krievijas impērijas tiesu sistēma pirms 1864. gada tiesu reformām, 3-4/2004, 81–88.
5. **Levčenkova, A., Dmitrenko, O.** A. Jaščenko sintētiskā tiesību teorija – ievads problēmā, 4/2008, 80–83.
6. **Levakins, I.** Mūsdienu valsts un tiesību gnozeoloģijas aktuālās problēmas, 4/2012, 56–61.
7. **Mahaheja, K.** Juridiskās domāšanas ģenēze un attīstība, 1/2009, 61–68.
8. **Mahaheja, K.** Precedenta ieviešanas problēma Latvijas tiesībās: aksioloģiskais aspekts, 2/2008, 67–70.
9. **Mahaheja, K.** Precedents kā tiesību avots Anglijas tiesību sistēmā, 1/2007, 70–77.
10. **Mirzahanova, M., Kuzņecovs, A., Tuļegenovs, Š.** Eitanāzija: dzīvības un nāves dilemma, 3/2015, 69–75.
11. **Melkers, A.** Ziemeļvalstu paražu tiesību ģenēze, 1/2009, 69–80.
12. **Pāps, R.** Disciplinārtbildība kā juridiskās atbildības veids, 3-4/2009, 103–115.
13. **Pāps, R.** Juridiskās atbildības saturs, 4/2008, 68–79.
14. **Petrova, M.** Elektroniskā tiesu sistēma Bulgārijā: elektroniskie rīki tās attīstībā, 4/2015, 48–53.
15. **Puzikovs, R., Makarova, O.** 19. gs. beigu – 20. gs. sākuma liberāli tiesiskās domas nozīme mūsdienu juridiskajā izglītībā, 1/2015, 59–67.

16. **Sokolovs, A., Balakļejca, I.** Tiesību kultūra sociāli ekonomiskās krīzes apstākļos un Krievijas sabiedrības tiesiskā reforma, 1/2010, 63–67.
17. **Sokolovs, A., Bočarovs, V.** Tiesisks likums – tiesiskas valsts stūrakmens, 2/2008, 25–31.
18. **Sokolovs, A.** Vai tiesiska valsts ir jauns valsts tips? 3/2012, 74–79.
19. **Stukāns, J.** Juridiskās tehnikas jēdziens un nozīme, 1/2006, 56–57.
20. **Vucāne, M.** Zemnieks Dāvis Saulītis pret baronu Moricu fon Krīdeneru 1890.–1891. g., 2/2014, 58–65.

Civiltiesību apakšnozare

1. **Ādmīdīpa, A., Bāra, I.** Delikta risināšana dažādās tiesību sistēmās, 2/2005, 80–92.
2. **Baikovs, A.** Civiltiesību realizēšanas un aizsardzības termiņi, 1/2012, 82–92.
3. **Baikovs, A.** Īpašās juridiskās konstrukcijas (aksiomas, prezumpcijas, fikcijas un preferences) Latvijas civiltiesībās, 2-3/2011, 172–181.
4. **Bite, K.** Mācību atvaļinājuma tiesiskā daba, 2/2015, 58–67.
5. **Borisova, O.** Civiltiesiskās atbildības par kodolkaitējumu aspekti Bulgārijā, 3/2016, 59–69.
6. **Borisova, O.** Kodolenerģijas izmantošanas risku juridiskie aspekti Bulgārijā, 1/2017, 60–67.
7. **Čamane, I., Feodorova, L.** Pašnodarbinātās personas statusa priekšrocības un trūkumi, 4/2011, 45–53.
8. **Dinsberga, J.** Maksas noteikšana par servitūta ceļa lietošanu, 4/2006, 50–54.
9. **Ernstsons, E.** Līgumisko attiecību pilnveidošanas aspekti darbaspēka nodrošināšanas pakalpojuma sniegšanā, 2-3/2011, 209–219.
10. **Gončarovs, M.** Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesiskās problēmas, 2-3/2011, 205–208.
11. **Joksts, O.** Civiltiesisko attiecību problēmas ekonomiskās noziedzības kontekstā, 2/2004, 58–62.
12. **Joksts, O.** Zaudējumu atlīdzināšanas metodoloģiskās pieejas morālā kaitējuma aspektā, 1/2005, 44–47.
13. **Jurkeviča, T.** Elektroniskā dokumenta jēdziens un tā vieta pierādīšanā, 2/2013, 67–72.
14. **Klimkevičute, D.** Tiesību uz preču zīmi piemērošana un konkurences tiesības: problēmaspekti, 3/2014, 64–72.
15. **Klimkevičute, D.** Padomju laiku preču zīmes un to vieta mūsdienu Lietuvas tirgus ekonomikā: problēmaspekti, 3/2013, 59–68.
16. **Klimkevičute, D.** Principa par tiesībām uz preču zīmi piemērošana: teorētiskie un praktiskie aspekti, 4/2012, 37–45.
17. **Konopecka, R.** Fiziskās personas maksātnespējas procesa tiesiskie aspekti, 2-3/2011, 194–199.
18. **Kronis, I.** Civiltiesisko strīdu alternatīvs risinājums, 3/2006, 58–63.
19. **Kronis, I.** Kreditoru prasījumi juridiskās personas maksātnespējas procesā, 3/2016, 44–58.
20. **Kronis, I.** Lauksaimniecības produktu ražotāja maksātnespējas procesa īpatnības, 4/2014, 63–68.
21. **Kronis, I.** Šķīrējtiesas līgums Latvijā: problēmas un risinājumi, 2/2006, 65–76.
22. **Kronis, I.** Šķīrējtiesu kompetences problemātika Latvijā, 1/2006, 62–66.
23. **Kronis, I.** Šķīrējtiesu regulējuma attīstības tendences un perspektīvas Latvijā, 1/2009, 55–60.
24. **Matvejeva, R.** Lauļāto mantisko attiecību attīstība mūsdienās, 2-3/2011, 158–162.
25. **Mikuckis, V.** Griba un gribas izteikums darījumos, 4/2011, 54–62.
26. **Mirzahanova, M., Mirzahanovs, J.** Civiltiesiskā rīcībspēja, 3/2016, 70–75.
27. **Murauskaite, A., Ravluševičus, P., Juzukonis, S.** Apkārtējās vides aizsardzības sistēmu kopīgais un atšķirīgais: ASV, ES un Lietuvas Republikas tiesiskās kārtības salīdzinošā analīze, 4/2013, 34–46.
28. **Nečajevs, V.** Muitas parāda īpatnības, 2-3/2011, 118–123.
29. **Neменова, V.** Cesijas tiesiskā regulējuma modernizācija Latvijā – sabiedrības tiesiskās drošības un aizsardzības garants, 2-3/2011, 182–187.
30. **Novožilova, N.** Likuma „Par apdrošināšanas līgumu” trūkumi, 2-3/2011, 188–193.
31. **Novožilova, N., Puškina, J.** Īpašuma apdrošināšanas tiesiskās problēmas Latvijā, 4/2012, 46–55.
32. **Ozola, S.** Ar autortiesībām saistītie aspekti muzeju darbībā, 1/2007, 53–61.
33. **Ozoliņš, V.** Apdrošināšanas gadījums teorijā un praksē sauszemes transportlīdzekļu apdrošināšanā (KASKO), 4/2010, 62–68.
34. **Ozoliņš, V.** Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku obligātā civiltiesiskā apdrošināšana, 3-4/2009, 95–102.
35. **Pešudovs, A.** Lēmuma par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu tiesiskās sekas un procesuālā nozīme, 4/2016, 59–66.
36. **Pilipsons, E.** Līgumiskā mantošana: problemātikas aktualizācija, 3/2015, 59–68.
37. **Pirogova, D.** Īss apkopojums par aktuālajām hipotekāro kredītu maksājumu parādu

- kapitalizācijas problēmām Latvijā, 1/2011, 65–71.
38. **Pirogova, D.** Parādnieka tiesību aizsardzības iespējas parādu piedziņas procesā, 2-3/2011, 163–171.
 39. **Reingolds, V., Plotņikova, I.** Servitūtu tiesiskā regulējuma problēmjautājumi Latvijā, 2-3/2011, 152–157.
 40. **Reingolds, V.** Privātīpašuma piespiedu atsavināšanas valsts un sabiedrības interesēs leģitimitāte, 1/2013, 51–57.
 41. **Stroževs, M.** Stingrās atbildības problēmas autortiesību uz darbiem ciparu formātā aizsardzībā, 2/2012, 80–83.
 42. **Škuts, O.** Faktoringa veidi un juridiskā daba, 2-3/2011, 200–204.
 43. **Zemribo, G.** Civilprocesa attīstības tendences Latvijā, 2/2004, 51–57.
 13. **Eglītis, V.** Konstitūcija kā kultūras un sabiedrības pārveides fenomēns, 2/2006, 56–59.
 14. **Eglītis, V.** Konstitūcijas un tās normu interpretācija, 2/2004, 41–47.
 15. **Eglītis, V.** Vēlēšanu tiesību jēdziens, 2/2008, 51–58.
 16. **Eisaka, D.** Vēlēšanu likumdošanas attīstība Latvijā, 1/2004, 53–63.
 17. **Endziņš, A.** Satversmes tiesas spriedumu interpretācijas problēmas, 4/2005, 3–9.
 18. **Fedorenko, V.** Ukrainas moderno konstitucionālo tiesību sistēmas teorētiskās problēmas, 3-4/2009, 77–81.
 19. **Feldmane, E.** Eiropas Prokurora biroja izveide: Eiropas Savienības dalībvalstu krimināltiesiskās sadarbības izaicinājums, 3/2014, 10–16.
 20. **Fogels, Z.** Pašvaldību lēmumu teorētiskais un praktiskais risinājums, 3/2005, 11–31.
 21. **Gabrieljans, A.** Eitanāzijas ētiskais un tiesiskais aspekts cilvēka tiesību uz dzīvību kontekstā, 3/2013, 15–22.

Valsts tiesību apakšnozare

1. **Balmušs, V.** Administratīvais līgums kā tiesību avots un valsts pārvaldes normatīvais instruments, 4/2010, 56–61.
2. **Beļajeva, L.** Nepilngadīgo likumpārkāpēju iestādes Baltijā 19. gs. un 20. gs. sākumā. 3/2017, 52–60.
3. **Bergs, I.** Konkurences uzraudzības institūciju statuss atsevišķās pasaules valstīs un tā ietekme uz funkciju izpildi, 1/2006, 40–42.
4. **Bīte, K.** Alkohola reibums kā uzteikuma iemesls darba un dienesta tiesiskajās attiecībās, 1-2/2016, 64–75.
5. **Bīte, K.** Drona kā bezpilota gaisa kuģa lidojumu tiesiskā regulējuma attīstība Latvijā, 4/2016, 32–39.
6. **Bočs, L.** Finansiālo interešu tiesiskā aizsardzība demokrātiskā sabiedrībā, 1/2015, 45–50.
7. **Dimitrova, S., Stojkova, S., Kočevs, J.** Nacionālā kibernetikas stratēģija Eiropas Savienības dalībvalstīs, 4/2015, 54–58.
8. **Drakšas, R., Urmonas, A.** Lietuvas normatīvajos aktos noteiktās izglītības prasības personām, kuras vēlas kļūt par advokātu, 4/2012, 62–67.
9. **Drakšas, R., Urmonas, A.** Advokāta darbības brīvības un neatkarības principa piemērošanas aspekti, 3/2013, 69–79.
10. **Dreiblathens, A.** Latvijas ostu noteikumu tiesiskās īpatnības un problemātika, 1/2015, 51–58.
11. **Dreiblathens, A.** Vides piesārņojuma ierobežošanas tiesiskā problemātika Latvijas ostās, 1/2017, 55–59.
12. **Eglītis, V.** Konstitucionālā uzraudzība, 3/2005, 3–10.
22. **Golovko, A.** Cilvēka tiesību nodrošināšanas problēmas Ukrainas finanšu pārvaldes darbībā, 3-4/2004, 110–113.
23. **Golta, I.** Karavīra militārās disciplīnas pārkāpuma izskatīšana, 4/2016, 40–46.
24. **Golts, E.** Nodokļu strīdu veidi, 2/2017, 65–70.
25. **Grudulis, M.** Pagaidu noregulējuma institūts Francijas administratīvajās tiesībās, 3/2006, 14–23.
26. **Jurkeviča, T., Šmits, K.** Pierādīšanas pienākums: pierādīšanas standarta procesuālā izpratne, 3/2017, 44–51.
27. **Kiršiene, J., Pranevičiene, B.** Administratīvo tiesību principu pielietošanas salīdzinošie aspekti, 3/2005, 32–38.
28. **Kuzņecova, K.** Spīdzināšanas aizlieguma tiesiskie aspekti, 1/2010, 47–53.
29. **Laurinavičus, A.** Praktiskās ētikas loma likumu ieviešanā, 4/2005, 10–16.
30. **Lubgāns, V.** Amatu savienošanas ierobežojumi militārajā dienestā, 1/2006, 33–36.
31. **Lubgāns, V.** Karavīru civiltiesiskās atbildības aspekti, 2/2005, 76–79.
32. **Lukašina, O., Borovska, A.** Nodokļa par ienākumiem no vērtspapīriem administrēšanas problēmas, 1/2010, 68–72.
33. **Ļevakins, I.** Krievijas tiesību sistēmas attīstības ārējie faktori (konstitucionālie pamati), 2/2015, 68–75.
34. **Melnis, Ē., Lubgāns, V.** Aizsardzības ministrijas darbības tiesiskais regulējums, 1/2004, 29–43.
35. **Markova, C.** Lēmuma par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu ietekme uz Bulgārijas

- administratīvo tiesu praksi, 3/2016, 38–43.
36. **Melnis, Ē., Lubgāns, V.** Iestāšanās profesionālajā militārajā dienestā uz līguma pamata, 1/2005, 3–6.
 37. **Mirzahanova, M., Mirzahanovs, J., Dananova, A.** Tiesu sistēmas attīstības perspektīvas un tiesu kontroles pakāpeniska paplašināšana pirmstiesas izmeklēšanā, 4/2015, 39–43.
 38. **Načisčionis, J.** Kompetences teorētiskie un tiesiskie aspekti, 3-4/2004, 71–75.
 39. **Platpīrs, V.** Advokātu vecākā loma valsts nodrošinātās aizstāvības īstenošanā, 3/2014, 46–58.
 40. **Rags, Z., Kandars, U.** Administratīvi teritoriālā reforma: novadu veidošanas sociālekonomiskie principi un tiesiski normatīvā bāze (1. daļa), 3/2007, 60–95.
 41. **Rešina, G., Vocišs, A., Ratanova, I.** Starpbudžetu attiecību tiesiskā regulējuma pamati Latvijas Republikā, 1/2014, 67–72.
 42. **Rolgunds, V.** Finanšu krīzes cēloņi, 4/2010, 47–55.
 43. **Rozena, A.** Kāpēc ir nepieciešams jauns administratīvo sodu procesa tiesiskais regulējums? 2/2005, 3–11.
 44. **Sinkevičs, V.** Konstitucionālā regulējuma teorētisko aspektu ietekme uz Lietuvas Republikas valdības veidošanas kārtību, 1/2013, 63–72.
 45. **Sinkevičs, V.** Vai tauta referendumā ceļā var veikt jebkurus grozījumus Konstitūcijā? 4/2014, 54–62.
 46. **Sokolovs, A.** Krievijas tiesiskās sistēmas kardinālā reforma – laika imperatīvs, 2-3/2011, 139–145.
 47. **Sokolovs, A.** Sabiedrības modelis un nacionālā drošība – savstarpējā saikne un mijiedarbība, 2/2010, 62–69.
 48. **Supe, V.** Vēlēšanu tiesiskuma kontroles mehānisms Latvijas Republikas pašvaldību vēlēšanās, 1/2011, 51–61.
 49. **Urbonas, D., Raižis, D.** Administratīvo sankciju jēdziens dažās Eiropas Savienības valstīs, 3-4/2009, 82–94.
 50. **Zeļinskis, J.** Vietējās pašvaldības tiesībspēja un tiesībsubjektība, 4/2013, 47–63.
 51. **Zeppa-Priedīte, V.** Specializētā pretkorupcijas iestāde kā korupcijas novēršanas un apkarošanas instruments: Ukrainas pieeja starptautisko prasību izpildē, 1/2012, 71–75.
 52. **Zīle, J.** Nokavēts tiesiskums ir neīstenots tiesiskums, 3/2017, 61–65.
 53. **Zvirbulis, O.** Drošs elektroniskais paraksts Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, 3/2008, 61–68.
 54. **Žilkins, V.** Konstitūcijas prioritāte un starptautisko līgumu nozīme tiesību avotu sistēmā, 1-2/2016, 76–82.

Starptautisko tiesību apakšnozare

1. **Ādmine, R.** Apvienotās Karalistes pieredze Eiropas Savienības prasībām e-pasu ieviešanā, 1/2006, 58–61.
2. **Ādmine, R.** Starptautiskās Civilās Aviācijas organizācijas (ICAO) darbības tiesiskie aspekti no 2002. gada līdz 2005. gadam Latvijas kontekstā, 4/2005, 97–108.
3. **Grasis, J.** Starptautiskās Krimināltiesas izveide un darbība: izaicinājums XXI gadsimtam, 1/2015, 20–28.
4. **Jundzis, T.** Globālie riski un to ietekme uz Eiropas Savienību, 2-3/2011, 146–151.
5. **Lubgāns, V.** Konvencionālā bruņojuma līgumi un Latvijas nostāja spēka lietošanas jautājumā, 1/2007, 78–80.
6. **Putāne, V.** Latvijas teritoriālajos ūdeņos nogrimušā zemūdens kultūras mantojuma tiesiskais regulējums – aktuālas problēmas, 4/2013, 64–72.

Citas zinātnes nozares

1. **Bescennaja, J.** Mūsdienu krievu valodas juridiskā terminoloģija: terminu sistēmas raksturojums un robežas, 1/2005, 55–60.
2. **Bescennaja, J.** Par juridisko terminu lietošanas precizitāti, 3/2005, 72–78.
3. **Ivbule, V.** Komunikatīvās kompetences problēma profesionālās juridiskās izglītības aspektā krievu valodā, 3-4/2004, 93–100.
4. **Ivbule, V.** Profesionālās komunikācijas apguves metodika krievu valodā Latvijas sociālkultūras apstākļos (juridiskais profils), 2/2004, 62–64.
5. **Kandars, U., Trule, I.** Studentu un augstskolas gatavība jurisprudences studijām, 3-4/2004, 101–109.
6. **Lasmanis, A.** Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas jurisprudences studiju procesā: pedagoģiskā retrospektīva un perspektīva, 2/2005, 68–75.
7. **Pļaviņa, G., Rupeika, K.** Lietvedības valodas tendences Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā, 3-4/2004, 114–116.
8. **Sokolovs, A., Bočarovs, V.** Cīņa ar korupciju: politiski tiesiskie un sociālie aspekti, 2/2009, 110–116.
9. **Trule, I.** Datorlietošanas prasmju apguves iespējas Latvijas Policijas akadēmijā, 4/2006, 62–66.
10. **Trule, I.** Par drošību internetā, 1/2005, 61–63.
11. **Vedins, I.** Bioenerģisko pakalpojumu sfēra: metodoloģija un tiesības, 2/2004, 48–51.
12. **Vedins, I.** Cēlonis, veicinošie apstākļi un iegansts, 2/2006, 60–64.

13. **Vedins, I.** Cēlonības problēma, 1/2006, 43–55.
14. **Vedins, I.** Darba organizācija, 2/2005, 62–67.
15. **Vedins, I.** Darbība, izziņa un zināšanas, 2/2008, 59–66.
16. **Vedins, I.** Kas ir virtuālā realitāte? 1/2004, 27–29.
17. **Vedins, I.** Lieta, īpašība un attiecība: krimināltiesiskais aspekts, 3/2005, 67–71.
18. **Vedins, I.** Sakarības problēma: metodoloģija un tiesības, 4/2005, 89–93.
19. **Vedins, I.** Sistēmiskās izziņas metodoloģija, 1/2005, 48–54.
20. **Vedins, I.** Vadītāja personība, 3-4/2004, 89–92.
21. **Vedins, I.** Zinātne, metodoloģija un tiesības, 3/2006, 64–72.
22. **Vedins, I.** Zinātniskā izziņa un zinātniskuma prasības, 4/2006, 55–61.
23. **Vedins, I.** Zinātniskās izziņas formas, 1/2007, 62–69.

Tiesu prakse

Par pabalsta apmēru bērna piedzimšanas gadījumā specializētā valsts civildienesta ierēdņiem: [Latvijas republikas Augstākās tiesas Senāta 2004. gada 17. maija spriedums lietā Nr. SKC-632], 1/2005, 67–68.

Recenzijas

Buka, S. Recenzija par grāmatu „Prezidents mūsdienu valstīs. Institūta modernizācija”. Profesora Joahima Osinska zinātniskajā redakcijā (poļu val.), 2/2010, 70–71.

Normatīvo aktu projekti

Administratīvo sodu procesa likuma projekts: 2005. gada 5. maija projekta redakcijā, 2/2005, 11–23.

Scientific-Theoretical Journal of the Baltic International Academy
Administrative and Criminal Justice
Submission of Manuscripts

Instructions for Authors

1. Papers that are submitted for publication to the scientific-theoretical journal *Administrative and Criminal Justice* **must be problem-oriented and must contain an element of scientific research or scientific creativity**. Papers must address problematic issues in legal issues. They also should represent scientific novelty. Papers must be **original**, namely, they could not be previously published or be under review at any other scientific journal. Papers are blindly peer reviewed. Reviewers are asked to comment on correspondence between the content of the paper and the researched subject as well as scientific quality and novelty of the paper. If a paper is submitted by a student, it must be accompanied by comments of the student's scientific advisor.

2. The Journal accepts papers in the following languages – Latvian, English, German or Russian.

3. The length of a submitted paper must be between 20,000 and 40,000 characters including spaces. It must be written in Times New Roman and must be saved as a *Microsoft Word* document. The page size must be A4. Page margins must be as follows: the left margin must be 2,5 cm, right margin 2cm, top and bottom margins 2cm each. All text must be single spaced. Paragraph indent (*Tab*) must be 1,27cm. Authors must use a single space between words and after punctuation marks, the exception being quotation marks and parentheses which do not require single spacing.

4. A submitted paper must contain:

- **The paper title**, written in Times New Roman 14 points, Caps Lock, **Bold**, Centered, must be translated into the languages in which the abstracts were written.

- **Information about the author/s:**

- a) The scientific, academic or professional degree must be written in Times New Roman 12 points, *Italic*, aligned to the left margin of the page.

- b) The author's first name and surname must be written in Times New Roman 12 points, *Italic*, **Bold**, aligned to the left margin of the page.

- c) The author's affiliation and academic/professional post, the higher education institution and academic/professional program in which a student is enrolled must be written in Times New Roman 12 points, *Italic*, aligned to the left margin of the page.

- **The body of the paper.** The introduction of a submitted paper must contain information on the following issues: topicality of the researched legal issue, aim, objectives as well as research methods. Sections of the paper should contain clear and logical paper outline, based on arguments. The conclusion section should clearly state the main research results, conclusions and suggestions/proposals. The font size of sections must be 12 points, Regular, Justify.

Section titles, if at all, must be written in font size 12 points, **Bold**, Centered.

If any part of a submitted paper needs an emphasis, it should be delivered by using **Bold** or *Italic*.

All figures, tables and other non-textual objects must be placed into *TextBox*. They must be enumerated and entitled with the font size 12 points, *Italic*, **Bold**. Published tables, figures and diagrams should be designed in such a way that the white and black version can differentiate between columns, sectors and lines, thus, facilitating readers' comprehension of the presented information.

Any two sections of a submitted paper must be separated by one row space.

- **References** must be enumerated automatically and must be placed at the end of the body of the paper. They must be written in Times New Roman 10 points, Regular, Justify below the *References* title, using 10 points, **Bold**, centered.

- **Abstracts** must be written in two languages different from the language of a submitted paper. Abstracts must contain the aim of the paper, research question/s, research novelty and main conclusions. Abstracts must be 1000 characters in length, including spaces. They must be written in Times New Roman 10 points, Regular, Justify below the **Abstract** title (in a relevant language) – 10 points, **Bold**, centered.

5. Papers must be submitted either electronically to justicija@bsa.edu.lv or in person to the editor's office, Room 216, 1 Lomonosova st, Rīga, Latvia. The author must include his/her contact information, which should be either a telephone number or e-mail address.